

8.4. Elementen van platonisme 1991/1992 (120 p.).

Inhoud

0. Voorwoord.	01/06
1. De platonische 'theoria' (dooricht)	07/11
2. De platonische theoria (dooricht)	12/16
3. De platonische theoria (dooricht).	17/21.
4. De platonische theoria (dooricht).	22/30
5. De platonische theoria (dooricht).	31/37
6. De platonische orde(nings)leer).	38/46
7. De platonische begripsleer.-	47/49
8. De platonische begripsleer.	50/52
9. De platonische begripsleer.	53/56
10. De platonische begripsleer.	57/60
11. De platonische begripsleer.	61/68
12. De platonische begripsleer.	69/74
13. De platonische taaltheorie.	75/77
14. De platonische oordeelsleer.	78/83
15. De platonische oordeelsleer,	84/88
16. De Definitie- en indelingsleer.	89/94
17. De platonische redeneringsleer.	95/104
18. De platonische filosofieopvatting	105/107
19. De platonische filosofieopvatting.	108/109
20. De platonische filosofieopvatting.	110/113
21. Het platonische esoterisme.	114/117
Studietoelichtingen 1.	118/120

Voorwoord. –

Wij beginnen met het geestdriftige dichterlijke proza van een jonge Vlaamse dichteres, Reninca (*Wassend getij*, II, Tielt, Lannoo, 1945, 71). Terwijl zij haar vreugde uit om de directe kennismaking met Platon van Athene (-427/-347), de eerste Antiek-Griekse denker van wie wij een stel volwaardige teksten hebben bewaard, denkt zij aan de Middeleeuwse dichter-denker Dante Alighieri (1265/1321; dichter van de *Divina Commedia* (1307/1320), een werk dat de hoofdgedachten van de H. Thomas van Aquino (1225/1274; hoogtepunt van de Middeleeuwse Scholastische filosofie en theologie) in poëtische vorm omzet).

Platon en Dante.

-- Vandaag hebben wij met Platon kennis gemaakt op school. Dat is een grote, blijde gebeurtenis! Ik verlangde er meer naar hem te kennen dan Dante, omdat hij, in de duisternis van de Oude wereld, staat als een lokkende ster. –

Platon, zonder het licht van het Christendom, -- Platon, uit eigen kracht en uit eigen geniaal leven, vond het geheim van de ziel: de onsterfelijkheid;-- vond het geheim van de wereld: niet de materie maar de geest! –

Het is dezelfde onsterfelijkheid welke Dante, eeuwen daarna, zou verheerlijken in de tot epos geworden gedachten van Platon. -- Platon is de naakte bergtop der menselijkheid; Dante is die bergtop in de dageraadsglans van de vergoddelijkte menselijkheid.

Platon is de eenzame herkenningroep van de ziel voor het mysterie van het bestaande; Dante is de duizendvoudige, op Platon echoënde wederroep van de ziel uit het mysterie zelf waarin zij werd opgenomen. Platon en Dante! Het is om te juichen! Ja, het is werkelijk een schone, feestelijke dag vandaag!

Modern en huidig onthaal.

De receptie die Platon ten deel viel, eindigt niet. -- Maine de Biran (1766/1824, voorloper van het (Franse) Existentialisme).

Ziehier hoe hij het Platonisme - met hetwelk hij zich, rijper mens geworden, vereenzelvigde - kenmerkt. -- “De mens situeert zich tussen God en de natuur in: van God getuigt zijn geest, van de natuur zijn zintuigen. –

a. Hij kan zich met de natuur vereenzelvigen, door er zijn ‘ik’ (zijn persoonlijkheid, zijn vrijheid) te laten in opgaan, -- door zich aan alle begeerten, aan alle aandringen van het vlees over te leveren.

b. Maar hij kan ook - althans tot op zekere hoogte - zich met God vereenzelvigen, door zijn ‘ik’ te laten opgaan in het uitwerken van een hoger vermogen. -- Het Aristotelisme miskende dit laatste helemaal; het Platonisme echter zag dit in en omschreef het. –

Het Christendom heeft dit, door het terug te leiden tot zijn waar toonbeeld, tot voleinding gebracht. (Maine de Biran, *Nouveaux essais d’ anthropologie*). - Cf. B. Halda, *La pensée de Maine de Biran*, Paris/ Montreal, 1970, 131ss., waar steller het Platoniseren, de ziel van Maine de Biran nader toelicht.

De stichters van de XIX-de. en XX-ste eeuwse geformaliseerde logica (en wiskunde meteen) getuigen van het durende Platononthaal.-

“De Mathematische logica is, eerst en vooral, niet hetzelfde als Neopositivisme. In feite zijn haar stichters niet alleen geen Positivisten maar integendeel Platonici, -- Gottlob Frege (1848/1925; Alexander North Whitehead (1861/1947), Bertrand Russell (1872/ 1970; althans toen hij, met Whitehead, de *Principia Mathematica* schreef; hij evolueerde later), Jan Lukasiewicz (1878/1956), Abraham Fraenkel (1891/1965), Heinrich Scholz (1884/1956; stichter, als theoloog, van een Centrum voor logische studiën) en anderen”. Aldus I.M. Bochenski, *Geschiedenis der hedendaagse Europese wijsbegeerte*, Brugge, 1952, 270.-

Besluit.

-- Wat denkers als Nietzsche, Heidegger of Derrida er ook mogen van zeggen: het Platonisme is verre van dood. -- Zei een Whitehead niet: "De hele Westerse filosofie is eer reeks voetnota's op Platon". --

Weliswaar is de Nihilistische tendens eigen aan een deel van het Postmodernisme sterker dan ooit: de reactie, echter, komt op gang. Getuige: Allen Bloom's; *The Closing of the American Mind* (Frans: *L'âme désarmée*, -- bekroond met de Grand Prix Jean-Jacques Rousseau, van de stad Genève) klaagt het feit aan dat Amerikaanse studenten, meer en meer, "de grove denkbeelden van de media en van de Pop Music" kennen dan de grote klassiekers onder wie Platon.

Van zinvatting naar zinstichting.

Hoe vatten wij dit jaar "Platon en Platonisme" op?

a. Het is eerst en vooral een kennismaking met de oorspronkelijke Platonische teksten, -- weliswaar meestal aan de hand van Platonkenners (men moet het niet beter willen weten dan specialisten).

b. Dat is het eerste werk: zoveel mogelijk Platon juist vatten. Dat is historische kennis.

b. Maar, in de geest van Platon zelf, die voortdurend het geestesleven-in-de-samenleving op de voet volgde, zullen wij ook aan zinstichting doen: wij zullen Platon en Platonisme actualiseren, ja, desnoods herstichten. Zoniet vervallen wij in reprimatie (het zich inleven in een verleden dat voorbij is).

Platon behoort bestudeerd te worden in zijn reacties op wat in de natuur en in de (cultuur)geschiedenis zich voordeed, in zijn dagen: geeft eigentijdse antwoorden op eigentijdse problemen. Wat niet belet dat hij boventijdelijke 'mijlpalen' achterliet die ons van nut kunnen zijn om zelf, in zijn geest of niet, te denken. Cfr Kurt Flasch, *Das philosophische Denken im Mittelalter* (Von Augustin zu Machiavelli.), Reclam, 1986, vertrekt, maar inzake Middeleeuws denken, van eenzelfde gezond standpunt: een filosofie wordt niet zonder meer uit haar tijdscontext afgeleid; toch is zij ergens telkens weer een "kind van haar tijd".

Antiek-Griekse wijsbegeerte - C.J. De Vogel, *Greek Philosophy*, I (Thales to Plato), Leiden, 1950, 2, zegt dat de term 'filo.sofia' (innige omgang met wijsheid) twee hoofd-betekeningen heeft.

a. De brede betekenis.-- Het uit zijn op 'wijsheid', d.i. inzicht in de natuur (wereld, godheid en mensheid omvattend) zo dat men er op de juiste wijze kan in leven. Zo bij Herodotos van Halikarnassos (-484/ -424), *Historiai* 1:30; bij Thoeukudides van Athene (-460/-399), *Peloponnesische Oorlog* 2:40; bij Isokrates van Athene (-436/-338). Men zou dit kunnen weergeven in de term "algemene ontwikkeling" (het zgn. Harvard-beginsel).

b. De enge betekenis.-- Deze duiding vooronderstelt de vorige maar verdiept ze. Het wordt vooral logisch strenger denken. Zo bij de Mileziërs, die aan fusiologia of fusikè, natuuronderzoek, deden. Zo bij Puthagoras van Samos (-580/-500), die muziek, hemelruimkunde (astronomia), met getalkunde (reken- en meetkunde) combineerde. Zo bij de Eleaten (Parmenides van Elea (-540/...)). - Zo ook, en zeer zeker bij Platon.

‘Wijsheid’.

- De Vogel, o.c., 3, noteert dat ‘wijsheid’ aan *filosofie voorafging*. - Inderdaad

- **Bibl. st.:** W. I. Irwin, *Wisdom Literature*, in: Encyclopedia Britannica, Chicago, 1967, 23: 601, geeft een overzicht van de sofologieën (d.i. wijsheidssystemen) van het Antieke Nabije Oosten, Ethiopië, Egypte, Kanaän, Mesopotamië, Armenië, Iran (in het huidige taalgebruik behoort Iran tot het Midden-Oosten).

Mesopotamië, vanaf -2900, met Soemer (de Soemeriers werden in het tweede gedeelte van de XIX-de eeuw ontdekt) - denk aan S.N. Kramer, *L'histoire commence à Sumer*, Paris, 1975,-- een boek dat prachtige voorbeelden geeft - en, daarna, Akkad (min of meer Babylonië en Assyrië) - zie G. Contenau, *Zo leefden Babyloniërs en Assyriërs ten tijde van Nebukadnezar*, Baarn, 1979 (o m. o.c., 205vv. (leerdichten, psalmen, fabels)).-

Verder: Egypte, van af -2770, o.m. met Imhotep en met Ptahhotep (+/- -2400,-- met een verzameling spreekwoorden over het “goede leven” samen met de doenlijkheid ervan).-- Kanaän (voordat de Israëlieten erbinnen trokken),-- Edom (eerder al Arabisch terrein) zijn om hun ‘wijzen’ beroemd.-- vanaf -1200, met de Rechters (denken wij even aan de wijze Salomon en ook David (-1000/-950).

F. Wendel e.a., *Les sagesses de Proche-Orient*, Paris, 1963, geeft een bundel van twaalf verslagen over oosterse wijsheidsvormen in Egypte, Mesopotamië en Israël.

-- W. Bieder, *Wijsheidsliteratuur*, in: B. Reicke/ L. Rost, Bijbels-historisch woordenboek, Utr./ Antw., 1970, VI: 65/70 (over de sapiëntiële of wijsheidsboeken in de Bijbel),

-- C.A. Keller, *Wijsheid*, *ibid.*, 63/65, definieert ‘wijsheid’ (in huidige taal: ‘humanis-me in de zin van “hogere opgevoedheid”, algemene ontwikkeldheid).

-- A. Volten, *Der Begriff der Maat in den Aegyptischen Weisheitstexten*, in: *Les sagesses de Pr.-Or.*, 73/101, heeft het over ‘Maat’, een alom aanwezige zielestof (fijne of subtiele stof,-- ook ‘oerstof’ of ‘smijdigheid’): zij bestuurt alles (bevat dus informatie), geeft ‘leven’ aan b.v. de godheden (zij is dus levenstichtende stof).--

Volten insinueert dat de Voorsokratiekers - Thales, Anaximandros, Anaximenes (= Mileziërs), Puthagoras, -- Xenofanes, Parmenides (= Eleaten),-- Herakleitos (= Dialectieker),-- Empedokles, Anaxagoras, Diogenes van Apollonia (Latere Fysiekers) - het ‘hylozoïsme’ (de leer omtrent de levenstichtende zielestof, in de hele kosmos) rationeel ontwikkelen in het voetspoor van Nabij-Oosterse wijzen; --

Hellas is inderdaad een ‘laatkomer’ vanaf -600 komt in Ionië, met name in Miletos, de filosofie van de grond.

M.J. Suggs, *Book of Wisdom*, in: Encyclop. Britannica, Chicago, 1967, 23: 600/601, heeft het over Het Boek der Wijsheid, in het Oude Testament, situeerbaar tussen -150 en +50 (aldus Suggs): hij legt de nadruk op de wisselwerking tussen Hellas met zijn filosofie en de Bijbel met zijn hokma, wijsheid zo dat binnen de Bijbelse openbaring typisch Grieks-wijsgerige elementen ‘geïntegreerd’ worden. Eén der redenen waarom sommige Protestanten de zgn. “Helleense boeken” als een “vreemd lichaam” afwijzen.

—

Terloops: de Joods-Alexandrijnse theosofieën, met Filon de Jood (-13/+50) in Alexandrië, een multiculturele stad bij uitstek, -- met de Gnostisch-Manicheïsche theosofieën (Saturnil, Basilides, Valentinus), -- later vooral de Oosters - Griekse Kerkvaders zullen die multiculturele opvatting verder doorzetten. -

Opm.-- Zeer degelijk is omtrent Oudtestamentische wijsheid G. von Rad, *Theologie des Alten Testaments*, München, 1961. Met name: I (Die Theologie der geschichtlichen Ueberlieferungen Israëls), 415/439, waar onderscheiden wordt tussen ervaringswijsheid, theologische wijsheid, apocalyptische en sceptische wijsheid.

Opm.: -- Het Christelijke Oosten

O.m. de Russische Christenen, vooral via hun liturgieën - kent het sofiologisch element veel beter dan wij, Westerlingen. Een getuige: de denker Vladimir Sergejevitsj Solovjef (of nog: Solovjof) (1853/1900), die uitgesproken ‘sofioloog’ is, in de lijn, vooral van de Antiek-Oosterse en Bijbelse wijsheidstypes. -

“De filosofie van de Russen” - bedoeld zijn Skovoroda (1722/1794), Florenski, Solovjef, Chomjakof (1804/1860), Berdjajef (1874/1948), Boelgakof (1871/1944) - leeft vanuit de Goddelijke Wijsheid. Deze filosofie wil ‘sofiaans’ (versta: wijsheidsgetrouw) zijn. --

Daarom wijzen deze Russen de Westerse gemechaniseerde ‘logica’ (opm.: versta: toegepaste logica) af. Boelgakof bestempelt ze als “een mania Hegeliana” (versta “Hegeliaanse waanzin”). (Julius Tyciak, *Die Liturgie als Quelle östlicher Frömmigkeit*, Freiburg i. Breisgau, 1937, 112; zie ook o.c., 120/123 (Solovjef’s wijsheidsleer)).

De sofiologische grondstructuur. - Niemand beter dan Otto Willmann, (1839/1920; groot katholiek opvoedkundige), vooral in zijn *Geschichte des Idealismus*, 3 Bde., Braun-schweig, 1907-2, onderkende de grondlijn in de Archaisch-Antieke wijsheid. Hij onderscheidt vier gezichtspunten.

Uitgangspunt –

Eerste vooropstelling: ‘Archè’, principium, - is de voorafbestaande (pre-existente, pre-constitutieve) wijsheid, d.i. de godheid (in het Heidendom de godheden met of

zonder heelalwetmatigheid (denk aan de Egyptische maat); in de Bijbel Jahweh en, nieuwtestamentisch, de H. Drie-eenheid). -

Tweede vooropstelling, terug leidbaar tot de goddelijke is de natuur als verwezenlijkte goddelijke wijsheid. Inderdaad, de natuur (in de Antieke zin van 'heelal') geldt als het 'wijze' werk van de godheid zo zelfs dat de nauwkeurige studie van de natuur zo goed al een directe ontmoeting insluit met wat de godheid aan 'wijsheid' gelegd heeft in al wat ons omgeeft en draagt.

Dat treffen wij nog bij een Johannes Kepler (1571/1630) aan: de natuurwetmatigheden zijn Gods 'ideeën' (versta: grondpatronen).

Derde vooropstelling: de informatieve (= cognitieve) wijsheid, die erin bestaat dat onze menselijke geest - in wezen verwant met de goddelijke wijsheid voor en in de natuur - zich van die 'wijze' structuur bewust wordt. -

Vierde vooropstelling: de deontische, ethisch-politische, normatieve, praktische wijsheid, die erin bestaat dat onze menselijke geest, tot volle besef gekomen van de vorige vooropstellingen, daarnaar leeft.-

Slotom-- Deze vier gezichtspunten beheersen het Archaïsch-Antiek en middeleeuws wijsheidsbegrip. De mythische wijsheid, om te beginnen, is zo gestructureerd.

De Bijbelse en de Grieks-wijsgerige wijsheidstypes werken die mythische grondopvatting verder, op rationeel en op monotheïstisch vlak, uit. Wie van Platon en echt - want er bestaan karikaturen van het platonisme - platonisme ook maar iets wil begrijpen, behoort bestendig bovenstaande vierledigheid voor ogen te houden. Platon immers is in de grond de sofologisch gerichte denker bij uitstek binnen de Griekse filosofieën.

De ontologie. -

De theorie omtrent de algehele werkelijkheid – wil zij sofologisch gestructureerd zijn - zal de onderlinge samenhang van voorgaande vier gezichtspunten moeten waar maken.

Alle werkelijkheid heeft een preconstitutieve oorsprong. Zij vertoont een voor de menselijke geest toegankelijke en begrijpelijke 'wijsheid' (zinnigheid, 'rationele structuur').

Zij komt door in onze geest, het vermogen om de werkelijkheid als gestolde wijsheid te vatten.

Zij wordt praktische wijsheid voor zover wij de werkelijkheid zelf mee maken en uitwerken naar 'wijze' modellen.

Eerste steekproef. De platonische 'theoria' (doorzicht) (07/11).

Grondbegrip bij uitstek is de Paleopythagoreïsche term 'theoria', het best te vertalen door ons Nederlands woord 'doorzicht'.

Applicatief model. Platon heeft het ergens over de invloed van het natuurlandschap op de bewoners ervan. Ziehier wat hij daarbij zegt: "Een wetgever, voor zover hij voor dergelijke dingen oog heeft, zal, bij het invoeren van wetten, met de zo-even geschetste verscheidenheid der landschappen rekening houden. Dit, nadat hij ze

a. dankzij waarneming onderzocht heeft en

b. daardoor tot doorzicht gekomen is.

Althans voor zover dit ons, mensen, mogelijk is".

Deze aanhaling toont ons de twee elementen van de Platonische 'theoria', vertaalbaar door 'theorie', voor zover men weet dat het niet over louter "gespeculeer-in-gedachten" gaat. De term "speculatief denken" is eveneens toepasselijk, -- weerom voor zover men ermee rekening houdt dat het geen "vlottende, vrijblijvende constructie van denkbeelden" is.

Historische toelichting.

Eén van de vormen van Platonische theoria is: iets vanuit zijn historische oorsprong begrijpen (de zgn. genetische - men zegt gewoonlijk 'genetische' - methode). Dit passen wij nu toe. Meteen zijn wij in volle Platonisme.

1. De Mileziërs. --

De aanvang van alle filosoferen waren de milezische 'onderzoekers'. Met name: Thales van Miletos (-624/-545), zijn denkgenoot Anaximandros (-610/-547) en diens denkgenoot Anaximenes (-588/524).-

A. Rivier, *Etudes de littérature grecque* (Théâtre/ Poésie lyrique/ Philosophie/ Médecine), Genève, Droz, 1975, 346, zegt:

"Hoezeer zij ook verschillen van hun (Milezische) voorgangers en er in de tijd, van verwijderd zijn, toch staat het vast dat Herodotos van Halikarnassos (-484/-425; stichter van de land- en volkenkunde) en Thoeukudides van Athene (-465/-401; historicus) te werk gingen in de lijn van de Ionische (= Milezische) 'historie' (versta: opspoorwerk, 'onderzoek').

En het verwantschap van Xenofanes van Kolofon (-580/-490; oorspronkelijk denker) met de mentaliteit van het Milezische opzet is niet minder evident". Tot daar het onthaal dat de eerste filosofen oogstten.

Milezische methode. -- Rivier, o.c., 342, zegt dat men tot de epische dichter Homèros (Lat.: Homerus; tussen -900 en - 700) moet teruggaan om

bepaalde latere taalgebruiken goed te begrijpen.

Inderdaad: Homeros gebruikt de woorden ‘oida’, “ik weet o.g.v. directe ervaring en dus met volstreekte zekerheid”, waarin de ogen - b.v. het in ogenschouw nemen, het (gebeurlijk: scherp) toezien - een eersterangsrol spelen, maar zonder het horen of zo uit te sluiten, -- wel integendeel.

Herodotos,

Herodotos, op zijn beurt, onderscheidt, enerzijds, ‘opsis’, met eigen ogen zien, en, anderzijds, ‘historiè’, nagaan, navorsen, onderzoeken.

Ofschoon historia - in het niet-Ionische taalgebruik - oorspronkelijk lijkt aan te knopen aan het uitvragen van ooggetuigen, toch is de praktische betekenis ervan, van meet of aan, breder: alle onderzoeken is bedoeld.-

“De opsis en de historiè zijn de twee onvervangbare elementen van al wat Herodotos weet te vertellen. Hij zegt zowel “Ik ben op de hoogte doordat ik zelf heb waargenomen” (cfr 2:29) als “Ik ben op de hoogte doordat ik heb horen zeggen (cfr 2:52; 1:20)”. (Rivier, o.c., 345).

Thoekudides,

Thoekudides, ofschoon veel ‘kritischer’ (versta: kieskeuriger) gaat toch juist dezelfde weg op: ja, hetzelfde woord ‘opsis’, dat eigenlijk “het eigen zien” betekent, duidt aan wat hij weet als ooggetuige en, ook wat hij weet “van horen zeggen”.

Opm.: Het artikel Remarques sur les fragments 34 et 35 de Xénophane (o.c., 337/367) onderzoekt in welke mate Xenofanes hetzelfde taalgebruik. - gebeurlijk met andere woorden (zo b.v. ‘dokos’, indirecte maar volstrekt betrouwbare kennis) - vertoont. Wat ons hier slechts zijdelings aangaat.

Vooraf was - anders dan de geschiedschrijvers - Xenofanes begaan met de (indirecte) kennis van

a. het heelal en

b, de onzichtbare dingen (zo b.v. een godheid). Maar zelfs op dat terrein blijft hij getrouw aan het begrip “ofschoon indirecte toch radicaal betrouwbare kennis”. Wat wij, bij Platon, zullen terugvinden. In die zin zet Platon, minstens deze ene voorganger, Xenofanes, voort.

Welnu - aldus Rivier, een zeer nauwkeurig filoloog - Xenofanes is radicaal Milezisch. Wat betekent dat het Platonisme voor zover het het onzichtbare en de totaliteit van “al wat is” benadrukt, dan toch weer ergens zeer traditioneel is. –

De Platonische methode der ‘theoria’, doorzicht, d.i., doorheen de zicht en tastbare gegevens dringend inzicht, ‘begrijpen’ (als men wil), is slechts het herstichten van een toen al ‘traditionele’ zienswijze.

2. De Paleopythagoreeërs.

Puthagoras van Samos (-580/-500), blijkbaar een zeer begaafd sjamaan, staat aan de oorsprong van een herstichting van de Milezische aanzet. Het begrip 'ziel' ('psuche') samen met het begrip 'configuratie' ('arithmos', zeer slecht vertaald door 'getal'; veel beter ware 'getalvorm') worden in het begrip 'natuur' ('fusus') - wat de Mileziërs hadden ingevoerd - ingevoerd.

Dit, op de achtergrond van een of andere vorm van choreia, d.i. een lied op het ritme van een van instrumentale muziek begeleide dans. –

Dat geeft: mousikè, musische theorie, arithmètikè, getalwiskundige theorie, geometria, ruimtewiskundige theorie, en - last but not least - astronomia, hemellichamen-theorie. Immers de dans was kosmisch gericht, waardoor de hemellichamen erin betrokken werden.

Dit alles op de achtergrond van "microkosmos-macrokosmos" denkbeeld: de dansende sjamaan volgt welbepaalde geometrische danspassen, op de getalmatig wijze geordend, terwijl hij neuriet - het lied of de 'poëzie' - en uit de kosmos krachten haalt om zijn sjamanentaak aan te kunnen. –

Voer in het leven van zo'n sjamaan de Milezische natuurfilosofie in en ... men heeft de vier oervaardigheden van het Paleopythagoreïsme, maar in de natuurwetenschappelijk-wijsgerige geest van een Thales en andere denkgenoten.

***Paleopythagoreïsche theorie.* –**

O. Willmann, *Die wichtigsten philosophischen Fachausdrücke in historischer Anordnung*, Kempen/ München, 1909, 20f., zegt:

"Naar verluidt bestempelde Puthagoras zichzelf als 'theates', Lat.: 'speculator'. -- Is 'theates' iemand die toeziet.-- Puthagoras voegt daaraan toe: degenen die naar feestspelen komen - niet uit winstbejag of om beroemdheid te verwerven maar - om begrijpend toe te zien, zijn 'theatai', toezienenden.

Zodat Paleopythagoreïsche theoria - van het Antieke Grieks 'thea', directe aanschouwing, en 'oran', zien - behelst: iets waarnemen

1. zo dat men er de rationeel vatbare elementen van vat en/ of
2. zo dat men er de sacrale achtergronden van doorschouwt.--

De eerste vorm van theoria heten wij, gemakshalve, "empirisch-rationeel" en de tweede "empirisch-transrationaal" Deze termen zijn niet ideaal, maar zij zijn, gegeven de context, klaar genoeg.

W. Röd, *Geschichte der Philosophie*, I (Die Philosophie der Antike), 1. (Von Thales bis Demokrit), München, Beck, 1976, 57, bevestigt wat Willmann voorstaat.-

Zo zegt hij:

a. op de feitelijke gegevens scherp toezien, via de waarnemende zintuigen, natuurlijk,

b. zo dat de orde en ordening in diezelfde gegevens duidelijk doorkomt, -- dat is theoria, in Pythagoreïsche zin. –

Dat is nog “empirisch-rationeel.” Maar Röd vermeldt zeer uitdrukkelijk een “empirisch-transrationeel” taalgebruik: “Theoria is (o.m.) het toezien van de inwijdeling(e) op de lijdende, stervende en verrijzende godheid met dewelke hij/ zij zich vereenzelvigen.”

Dit bedoelt de praxis van de mysteriën (versta: mysteriereligies), waarbij op gegeven ogenblik b.v. de zintuiglijk-waarneembare zinnebeelden van de vernederde en verheven godheid letterlijk aan de aanwezigen ‘getoond’ werden door de dienstdoende wijman/ wijvrouw.

In de Kerkelijke taal van heden zouden wij, daaromtrent, kunnen spreken van “gelovige theoria”.

Opm. Zoals Willmann vermeldt, vertaalden de Romeinen ‘theoria’ - overigens zeer juist - door ‘speculatio’, scherp toezien. ‘Theates’ vertaalden zij door ‘speculator’, d.i. iemand die de wacht betreft om argwanend-scherp toe te zien. Ja, de term ‘bespieder’ zou hier bijtijds passen.

Wat betekent dat vertalen door ‘speculatie’ - dat in ons huidig taalgebruik (blijkbaar door de middeleeuwse Scholastiek beïnvloed) “hachelijk - gokkend een hypothese vormen” betekent - op zijn minst misleidend is. –

Willmann vermeldt ook dat de Scholastici de empirisch transrationele betekenis van theoria door ‘contemplatio’, (mystische) aanschouwing, vertaalden. Deze betekenis leeft nog voort in termen als “contemplatieve kloosterorden.” Maar daarmee zijn wij al heel wat verwijderd van de oorspronkelijke Paleopythagoreïsche betekenis, die nog te dicht bij de Milezische natuurfilosofie stond.

3. De Jongere Natuurfilosofen.-

Wij vernoemen er één van: Anaxagoras van Klazomenai (-499/-428), die zeer experimenteel (proefondervindelijk) aangelegd was.

Hij vond b.v. volgend experiment uit, -- om te bewijzen dat lucht ‘iets’ was: hij vulde een wijnzak met lucht en perste hem totdat hij barstte. Zo maakte hij omstandigheden duidelijk dat ‘lucht’ iets tastbaars was of, althans, als tastbare werkelijkheid kon ‘aangetoond’ worden.

In het Grieks van die dagen: “Opsis adèlon ta fainomena”. Vertaald en meteen toegelicht: “De kennis van onzichtbare dingen ligt in die van de zich tonende dingen” - Steeds in de lijn van de Mileziërs.

Opm.: -- Voor meer details omtrent de Anaxagoreïsche methode (in het kader van zijn natuurfilosofie) zij verwezen naar D. Gershenson/ D. Greenberg, *Anaxagoras and the Birth of Scientific Method*, New York/ Toronto/ London, Blaisdell, 1964, waarin beide stellers - Gershenson als classicus, Greenberg als theoretisch-natuurkundige - trachten te bewijzen met erg overtuigende aanhalingen dat Anaxagoras, eeuwen voor onze huidige natuurwetenschappen, reeds een vage intuïtie koesterde van:

- a. een op tamelijk degelijke feiten, waaronder experimenten, gesteunde
- b. samenvattende theorie (in de huidige zin van ‘theorie’, d.i. een systeem of samenhangend geheel van stellingen) inzake natuurfenomenen.

Cf. o.c., XI.-- Voor meer details betreffende Anaxagoras’ wetenschapsopvatting als uitwerking van de oorspronkelijke Milezische, zie Fritz Krafft, *Geschichte der Naturwissenschaft*, I (Die Begründung einer Wissenschaft von der Natur durch die Griechen), Freiburg, Rombach, 1971,-- o.m. o.c., 271,145; ook o.c. 173 (145), waar Krafft het heeft over Herodotos.

Opm.: Krafft, o.c., 271, vermeldt ook de Atomiëker Demokritos van Abdera (-460/-370) als aanhanger van de vooropstelling “Opsis adèlon ta fainomena” de cognitieve toegang tot onzichtbare dingen zijn de verschijnselen (de zich tonende dingen). Wat de zoveelste filosofische school is die de Milezische erfenis verder uitwerkt.

De platonische theoria.-

Hernemen wij wat wij E.PL. 07 al even aanvingen, nl. het omschrijven van wat Platon’s theoria is. Wilmann, o.c., 20, zegt dat Platon wetenschappelijke kennis omschrijft als “theorètike tou ontos”, de vaardigheid om op alwat is, begrijpend-verklarend toe te zien.-

Wat ons meteen in volle Platonische ontologie (werkelijkheidsleer) brengt. Inderdaad: brachten de Paleopythagoreeërs de natuur ter sprake voor zover doorzichtig te maken als begrijpelijk voor zover configuraties bevattend, Platon trachtte dezelfde natuur, met haar op- en neergang (in het Antieke Grieks: genesis kai fthora, letterlijk: ontstaan-en-vergaan), te doorschouwen voor zover zij enig gehalte vertoonde aan werkelijke waarde (wat hij het ‘goede’ heette). -

M.a.w.: kwam iets Platon over als

- a. onwerkelijk (nietig, ja, niets, tenzij illusie) en
- b. onwaardevol (niet goed, slecht, kwaadaardig e.d.m.), dan koesterde hij enkel wantrouwen, ja, zag hij geen mogelijkheid voor wetenschap.

Tweede steekproef, -- De platonische theoria (doorzicht) (12/16).

Thassilo von Scheffer, *Die Kultur der Griechen*, Köln, Phaidon, 1955, 90 en 120, vermeldt een lyrisch dichter, Ibukos van Rhègion (= Rhegium) in Z.-Italië, die mettertijd aan het hof van Polukrates, op Samos, geraakte.

Terloops: Platon vermeldt hem Faidros 242c o m. - Op Ibukos' naam staat een gedicht. -- "Eros, vanuit zijn donker oog, werpt opnieuw een vochtige blik en, langs duizend misleidingen, tracht hij mij in de onontwarbare netten van Kupris te verwickelen (...)". 'Kupris - ook 'Kuprogeneia', de op het eiland Cyprus geborene, is Afrodite, -- met Eros de godin van de minne in al haar vormen, - ook de meest verschalkende.

Het verschalkende element in de natuur. - Het begrip 'fusus', natuur, omvatte toen ook al wat erotiek is, werd niet alleen door bedrogen uitkomende verliefden en verloofden gevat. Ook denkers stonden erbij stil.

1. De eleatische methode. --

Van omtrent - 520 tot - 400 bloeide de Eleatische school. Parmenides van Elea (in Zuid-Italië) - (-540/...) - is de stichter. Staan wij even bij zijn tweeledige ontologie stil.

Ter inleiding. -- Zoals W. Jaeger opmerkt, was reeds Thales van Miletos met "ta onta", de zijnden, begaan, maar dan in de zin van "al wat inzake allerlei werkelijkheden ergens beschikbaar is". Thales en met hem de hele Ionisch-Milezische traditie dacht de zijnden binnen het kader van een zeer empirisch gerichte fusiologia, natuurstudie.

a. Aletheia: de waarheid omtrent al wat is. --

Parmenides voert in de natuurvorsching een zeer nieuw element in: 'noein', identificeren, vereenzelvigen, als grondbegrip, 'Noësis', vereenzelviging, is het feit dat onze 'nous' (intellectus, in het Latijn, -- 'verstand') zich van de juiste draagwijdte van een gegeven, in zijn eenzelveigheid of 'identiteit' bewust wordt.

Zo b.v. wanneer iemand zich van de juist draagwijdte van zijn situatie bewust wordt, dan 'noei', identificeert hij die situatie. Hij vat er het ware wezen van, -- met andere woorden, 'Eon' (het dialectwoord van Parmenides voor het algemeen-Griekse woord 'on' (zijnde) is de samenvatting van alle mogelijke situaties.

Dat is het 'zijnde' van Parmenides. Cf. A. Rivier, *Etudes de littérature grecque*, Genève, 1975, 307/322 (Pensée archaïque et philosophie présocratique),-- o.m. o.c., 317s., geeft daar allerlei tekstkritische uitleg bij.

B. Doxai: de zich soms vergissende meningen omtrent al wat is. –

Men vertaalt verkeerd - aldus Rivier - als men de term, bij Parmenides, ‘doxa’, Lat.: opinio, mening, met ‘dwaling’ of ‘begoocheling’ gelijkstelt.

Terloops: Parmenides was nog geen ‘hyperkritisch intellectueel’. Wel begon hij in te zien dat de rijzende filosofieën wel degelijk vatbaar waren voor dwalingen. ‘Doxa’ - aldus Rivier - is “de lopende-gevestigde-mening voor zover zij vatbaar is voor allerlei vergissingen”. De term heeft het over mogelijke vergissingen.

Parmenides tracht de oorsprong ervan aan te tonen: logisch streng gezien immers begint de vergissing bij een of andere verkeerde “choix initial erroné” (O.c., 318), d.i., een verkeerde ‘vooropstelling’ (al is de term ‘vooropstelling’ nog niet in zijn leergedicht). –

Dat is ‘kritische’ denkleer maar binnen de Archaïsche mentaliteit. Overigens: i.p.v. de redeneerfout te ontleden voert Parmenides een metafoor in. “Dag-en-nacht” - een tegenstellingspaar of systechie (van het Antieke Griek (‘su.stoichia’, elementenpaar) fungeert als zinnebeeld voor logisch geldig en logisch ongeldig redeneren.

Logica (eristiek, dialectiek).

Het streng redenerende denken van Parmenides zet zijn leerling en verdediger, Zenon van Elea (-500/...), op weg naar de strikte logica of denkleer. –

Zo b.v. vermeldt Aristoteles een berucht redeneerschema van Zenon: “gij evenmin als ik (bewijst al wat gij beweert); Zenon, net als zijn leermeester, grijpt de vooropstellingen en de deducties eruit rechtstreeks aan. Wat een zeer schuchter begin van axiomatisch-deductieve methode is.

‘Eristiek’

Dit zal - later, maar in het spoor o.m. Zenonische methode - heten “al wat als methode het twistgesprek op logisch vlak hanteert”. Dit groeit dan uit - ook mettertijd - tot de dialectische methode die kan getypeerd --’geïdentificeerd’, om met Parmenides te spreken - als ‘het logisch eerlijk gesprek als methode aanwenden”.

‘Dialectiek’ is overigens de naam die Platon zelf geeft aan zijn methode voor zover zij inderdaad de dialoog als logisch-streng methode invoert. –

Opn. - Meteen is op Archaïsch vlak zoiets als ideologiekritiek geboren: is een ideologie niet een schijnbaar stevig logisch gebouwd redeneersysteem dat wankelt zodra men er de vooropstellingen als onbewezen, ja, onbewijsbaar van doorziet?

2. De herakliteïsche methode. -

Herakleitos van Efesos (-535/-465) is eerder een geval apart. –

Bibl. st.; A. Rivier, *Etudes de litt. gr.*, 369/395 (L ‘homme et l’ expérience humaine dans les fragments d’Heraclite) Herakleitos, in zijn fragmenten, op één na (nl. Fr. 12 (o.c., 387/395)), situeert de mensen in de natuur, die hij op een opvallend samenhangende wijze duidt. –

De fusis wordt beheerst door één alomvattende vooropstelling, de goddelijke wet van de tegengestelden. M.a.w.: indien de mensen zich niet willen laten verschalken door de natuur, dan behoren zij die goddelijke wetmatigheid voor ogen te houden.

a. -- De structuur van een mensenleven. –

In de geest van de Mileziërs was ook Herakleitos, hoezeer hij zeer eigenzinnige wegen gaat, een waarnemer van de hele natuur, inzonderheid die der mensen. Zo is het overduidelijk: een mensenleven is gestructureerd door tegenstellingsparen (gelijk, overigens de hele kosmos).

Voorbeelden van zo’ n ‘sullapsies’ (de term van Herakleitos): gezondheid en/ of ziekte, verzadiging en/ of honger, vrijetijdsbesteding en/ of arbeid, waken en/ of slapen, -- ja, leven en/ of dood.

De elementen van zo’ n koppels van lotgevallen sluiten elkander uit - wie leeft, kan niet dood zijn b.v. - en toch: op een of andere wijze sluiten zij elkander ook in. Vandaar dat wij die ‘sullapsies’ verbinden door ‘en/ of’. –

Terloops: W.B. Kristensen, *Verzamelde bijdragen tot kennis der Antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 289, schrijft:

“De Ouden noemden Herakleitos “de duistere” en niet zonder reden. Want - in echt Antieke geest - vond hij het mysterie der totaliteit (opm.: ‘totaliteit’, in Kristensen’s taalgebruik, staat voor ‘tegenstellingspaar’) belangrijker dan de rationele verhoudingen van het bestaan:

“De verborgen harmonie - harmoniè afanès - is sterker dan de waarneembare” (Fr. 54): Waarmee Kristensen het volgende wil zeggen: er is een eigenaardige-verborgen voor de meeste mensen ten andere - ineenvoeging (want de term ‘harmonie’ betekent dat) van tegengestelden; deze is machtiger dan al ons “rationeel gedoe”.

Want, wat wij ook pogen, ontsnappen aan “gezondheid/ ziekte” of “vrijetijdsbesteding/ arbeid” e.d.m., -- dat kunnen wij niet, al leggen wij er al ons verstand op toe.

b. -- De heealwijsheidsleer.--

Doorheen al die tegenstellingsparen nu stoot Herakleitos door tot - wat hij heet - de 'logos', de heealwijsheid. Cfr E.PL. 06 (vooraf bestaande 'wijsheid').

“Bij 'God' is alles schoon, goed, rechtvaardig. Maar de mensen vinden het één onrechtvaardig, het ander rechtvaardig” (Fr. 102). Dit fragment haalt Kristensen, p.c., 289, aan om te doen inzien dat er een soort 'godheid' is die achter die lotswisselingen - b.v. iemands gezondheid 'slaat om' in Aids, staat. –

Doordat Herakleitos die wereldwetmatigheid als 'goddelijk' bestempelt, komt het doorleven ervan in de dagdagelijkse lotgevallen en hun “omslagen in het tegendeel” voor als het zich laten voelen van een 'hiërofanie' (het zich tonen van het heilige), ja, van een 'theofanie' (het zich tonen van 'godheid').-

Opm. -- Het is duidelijk dat Herakleitos hiermee in overeenstemming is met b.v. een Aischulos van Eleusis (-525/-456; de eerste der drie grote tragische dichters), waar deze dichter het heeft over de tragiek - onontkooerbare 'anankè' (= juk, noodzaak) - van het menselijke leven, voor zover het aan de grillen van door godheden gewilde lotgevallen gebeurlijk ten onder gaat.

c.-- De weinige 'ontwaakten'/ de vele 'slapenden'. –

Er zijn zeldzame 'egregoroi', ontwaakten - bewustzijnsverruimden - die scherp toezien op wat hun leven eigenlijk in handen heeft, die heealwet. Niettegenstaande het leven der niet ontwaakten door en door gekneet wordt door die goddelijke noodzaak der tegengestelden, toch lijken zij dit niet eens van verre te beseffen. –

Meer nog: Herakleitos sticht hier een soort kritiek der voorhoede ('intelligentsia') van zijn tijd. Zelfs epische dichters, land- en volkenkundigen, natuurfilosofen e.d.m. verliezen zich zo graag in 'polumathie', letterlijk: veelweterij. Dit, i.p.v. zich te concentreren op het enige 'sofon', wijsheidsbeginsel, de wet der tegengestelden.

d.-- Goddelijke wet, ja; 'humanisme', neen. -

Rivier - overigens ook Kristensen - verzet zich tegen een sterk verspreide Moderne mening, nl. dat Herakleitos een louter 'humanistisch' denker zou zijn, voor wie “de mens” het middelpunt van de natuur wordt.

“Wel integendeel - aldus Rivier, o.c., 384 - : het is de mens die, wat hij ook doet en of hij het wil of niet, beheerst wordt door de heealwetmatigheid, de Logos, doordat deze bestaat voor alle andere dingen en wat 'werkelijk' is, vastlegt”.

M.a.w.: de stelling van Rivier is duidelijk. Herakleitos moet verstaan worden, -- niet vanuit de mentaliteit van een Modern Rationalist, maar vanuit die van zijn tijd, de Archaische tijd, waarin religie nog niet verdrongen of onderdrukt werd.

Kratulos van Athene. –

Hoe ‘duister’ ook, Herakleitos vond onthaal. Zo bij Kratulos, ouder tijdgenoot van Platon die naar het einde toe van zijn jongemannenleeftijd zijn onderricht volgde. -- “Men kan niet twee keren in dezelfde stroom afdalen” is een van de slagzinnen van deze sceptieker.

De dingen veranderen zo snel - zo’ n opvatting heet ‘mobilisme’ (veranderingsfilosofie) - dat het onmogelijk is ergens echte waarheid van blijvende aard te kennen en uit te zeggen. Terwijl men een ‘waarheid’ staande houdt, is dat waarover men het heeft, al veranderd. –

Volgens het zeggen van Aristoteles kwam het met deze Herakliteeër zo ver dat men beter niets zegt en zich in stilzwijgen terugtrekt.-

Opm.: -- Of Kratulos Herakleitos juist heeft gedeut, is een andere kwestie. Praktisch zeker niet. Wel legde ook Herakleitos de nadruk op het ‘bewegen’ (Grieks: kinesis; Lat.: motus), d.i. veranderen, maar hij trok daar niet een septisch stilzwijgen uit. –

In zijn dialoog *Theaitetos* brengt Platon kritiek uit op “teruggetrokken denkers”, “wars van de onmiddellijk nabije werkelijkheid”. Voor Platon is dialoog en zelfs politieke inzet voor de polis, de stadsstaat, eersterangs. Wat - terloops gezegd - weerom bewijst dat ‘theoria’ doorzicht, vertalen door ‘contemplatie’ of zelfs ‘speculatie’ (gezien de huidige bijbetekenissen van beide woorden) zeer kwestieus is.

Besluit.

Met het Eleatisme leert Platon één dimensie van de Archaische denkers kennen, nl. de ontologie, d.i. de studie van het begrip ‘werkelijkheid’ (toentertijd ‘zijnde’ geheten: “iets is”, “iets is zo”) en wel op logisch strenge wijze (wat Zenon met zijn logische discussie heeft verder uitgewerkt).

De nadruk viel sterk op de ‘bewegingloosheid’ (onveranderlijkheid) van zijnde. -- Als men dan kennis maakt met Herakleitos, komt men in aanraking met ‘bewegingsdenken’ (wat Kratulos blijkbaar zeer sterk heeft beïndrukt), nl. de “omslag in het tegendeel”. –

Dit leidde ertoe beide strekkingen -- Eleatisme en Herakliteïsme -- tegenover elkander te stellen. Wat niet behoort overdreven te worden.

Derde steekproef -- de platonische theoria (doorzicht). (17/21).

Zoals gezegd: de Platonische doorzichts-methode is niet uit de lucht gevallen. Hijzelf wist zich het resultaat van een eeuwenoude traditie. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij - als één van zijn methoden van theoria - de “methodos gennetike” (men zegt nu: de genetische methode) kende. –

Wijzelf hebben ze, in de twee vorige kapitteltjes, doorgevoerd:

a. meteen zetten wij onze Platonismestudie volop in (want wij passen één der methoden van Platon toe);

b. tevens maken wij kennis met de vooropstelling van Platon, de tradities. Wij zagen tot nog toe de Milezische natuurfilosofieën en het koppel “Eleatisme/ Herakliteïsme”. –

Nu een vierde factor die Platon’s methode begrijpelijk maakt, de sofistiek. -- In Socrates’ spoor heeft Platon ermee geworsteld.

De tijdsgeest. -- W. Peremans, *De Griekse vrijheid*, Hasselt, 1978, 14, 19 (De crisis in een vrije wereld), geeft de sfeer weer waarin zoiets als Sofistiek - bedoeld is de Eerste of Protosofistiek (te onderscheiden van de Tweede of Deuteriosofistiek (onder de “Goede Keizers”) - kon ontstaan en opbloeien. –

In zijn *Staat* 8: 562v, omschrijft Platon, als waarnemer van zijn tijd; de sfeer: “Ik kan mij best voorstellen dat een zgn. ‘democratische’ staat in zijn begeerte naar vrijheid geen grenzen zal weten te onderkennen. (...).

“Leiders die niets en onderdanen die alles te zeggen hebben”: dat is het parool! Zoiets verdient alle lof en eerbetoen, -- zowel in het openbaar als binnenshuis.. - De vader went eraan zich de gelijke te weten van zijn zoon; de zoon, op zijn beurt, acht zich de gelijke van zijn vader: hij ontziet noch vreest zijn ouders! Immers hij wil ‘vrij’ zijn. - In zo’ n staat vreest de lesgever de leerlingen en vleit ze. Onderwijl kijken de heren studenten misprijzen neer op hun profs.

Met de huisonderwijzer gaat het er al niet beter toe. -- Jongeren weten zich op voet van gelijkheid met ouderen: zij nemen het tegen hen op in woord en daad. En de oude mensen zich maar aan passen aan die jeugd. Zij putten zich daarbij uit in grapjes en lach: in geen geval willen zij de indruk wekken kleingeestig en autoritair te zijn, -- ja, zij gaan zover de jongeren na te apen”.

Opm.: Wie herkend in die ‘theoria’ van de menselijke verhoudingen toentertijd niet kentrekken die ook onze tijd, sedert de cultuurrevolutie, vertoont?

Kallikles. -- Kallikles komt in Platon's dialoog Gorgias voor: hij is van adellijken bloede, maar leerling van de Sofisten. Wellicht is geen historisch persoon.

Hoe dit ook zij, hij vertolkt buitengewoon de mentaliteit van de Atheense "jeunesse dorée" (opm.: de rijke jeugd van omstreeks -420". (E. De Strycker, *Beknopte geschiedenis van de antieke filosofie*, Antwerpen, 1967, 61). --

De tegengestelden "wetgeving/ natuur". --

a. Wetten. -- De Sofisten Hippias en Antifon duiden de wetten, in de polis, als

1. de orde der natuur
2. in termen van door mensen gemaakte wetten vastgelegd, -- wat in hun ogen steeds gebrekkig blijft.

Kallikles echter ziet ze als rem op de grenzeloos-vrije zelfontplooiing van de machts-wil van een of andere sterke persoonlijkheid,-- rem, uitgevonden door een "bloedloze massa zwakkelingen" (sic.: De Strycker, *ibid.*). - Natuur. -- Kallikles, met als vooropstelling de machtige persoonlijkheid, zegt dat de "nomos fuseos," *lex naturae*, de wet der natuur, zo is dat:

1. de machtige zich aan de anderen opdringt met alle middelen die het doel 'rechtvaardigen',
2. de zwakken "van nature" slaven behoren te zijn in onderschikking aan de machtigen.-

b. Dierlijk toonbeeld.-- De natuur is bij de dieren nog in haar onvervallen toestand vaststelbaar; bij de mensen is zij 'vervallen', 'vervalst'. -- Niettegenstaande de schijn van recht, heerst ook onder de mensen, in feite, dierlijke moraal.--

"Alle fundamentele motieven van de filosofie van Fr. Nietzsche (1844/1900) zijn hier in kiem aanwezig" (De Strycker, o.c.62). - Wat ons aantoonst dat de studie van Platon allesbehalve aftands is, natuurlijk.

De sofistiek. --

Bibl. st.:

-- J. P. Dumont, *Les sophistes* (Fragments et témoignages), PUF, 1969 (met o.m., (o.c., 247/251, een kostbaar vocabularium);

-- G. Romeyer - Dherbey, *Les sophistes*, PUF, 1985;

-- E.R. Dodds, *Der Fortschrittsgedanke in der Antike*, Zürich/ München, 1977 (// *The ancient Concept of Progress*, Oxf. Univ. Press, 1972), 113/129 (Die sophistische Bewegung und das Versagen des griechischen Liberalismus).

Beginnen wij met een omvattende typering: "De werkelijk diepgaande ommekeer in het geestesleven en meteen in de cultuur der Grieken werd veroorzaakt door een breed om zich heen grijpende beweging (...). de sofistiek". (Th.von Scheffer, *Die Kultur der Griechen*, 191).

Het woord 'solistès', sofist.

-- Semasiologisch (woordbetekenisleerstellig) is de betekenisgroep interessant.--

1. -500/-400.-- 'Sofistes' betekent 'wijsheidsleraar' (o.m. natuurvorser),-- geleerde, 'intellectueel',

2. -400+.-- De term 'filosofos' komt geleidelijk in de plaats. Terwijl 'sofistes' de naam wordt voor rondreizende wijsheidsleraars, die 'aretè', deugdelijkheid aan de man brengen.-

Opm.: -- De duidelijk pejoratieve betekenis dateert van Platon en diens leerling Aristoteles: een zeker aantal Sofisten, alsook een zekere inslag in de Sofistiek deed denken aan verschalkingstechnieken allerhande, o.m. en vooral in het woordvoeren.

'Drogredenaar' zou dan een goede vertaling zijn. Denken wij aan Aristoteles' werk Redeneringen van Sofisten (Elenchoi sofistikoï),-- beter vertaald door 'Sofismen' (drogredeneringen).

Het Sofistenoptreden. -

Een Sofist reist rond van de ene polis naar de andere. De tijdsduur van zijn verblijf hangt of van het succes dat hij oogst. -- Twee soorten woordvoering. --

a. Schools onderricht. - Dit werd gegeven aan 'leerlingen' in de strikte zin (met lessen en oefeningen vooral in woordkunst). Toch was dit geen school. --

b. Causerieën.- 'Genos epideiktikon', 'demonstratieve redekunst; was de naam: een epideixis is eigenlijk een soort retorische krachttoer voor een ruim publiek. -

Opm.: -- Voor meer inlichtingen terzake zij verwezen naar de Cursus Retoriek.

Protagoras van Abdera (-480/-410). -

Topfiguur. -- Een Heraklíteer.-- Vooropstelling: de systecheën (tegenstellingsparen) van zijn voorgangers. Aldus wat wij ervan weten, o.m. via Platon's Theaitetos. --

Dezelfde wind is, voor een sterk en gezond mens, weldadig, maar, voor een zwakke of zieke, voelt hij kil aan en werkt verziekend.-

Wat betreft de directe kennis, zijn zowel de gezonde als de zieke in "de waarheid". subjectief gezien is dezelfde wind weldadig en/ of niet-weldadig. -- op zich, d.i. objectief, is dezelfde wind "harmonie der tegengestelden" (de ineenvoeging van tegengestelde mogelijkheden). subjectief, echter, wordt slechts één van de twee ervaren.—

Deze steekproef in de werkelijkheid veralgemeent Protagoras: "De (individuele en de collectieve) mens is de 'maat' (versta: norm) van de waarheid omtrent de op zich tegenstrijdige dingen". -- Wat men 'waarheidsrelativisme' heet.

De zintuiglijke indrukken, hoe verscheiden ook, zijn dus alle even ‘waar’, toch zijn zij het opvangen van situaties die niet alle even voordelig zijn. Zo is b.v. gezond zijn (en een sterke wind als deugddoend ervaren) verkieslijk, terwijl ziek zijn (en dezelfde wind als onheilstichtend waarnemen) te schuwen is.

De toedracht van ieder afzonderlijk (individueel) of van een groep (gezonden, zieken b.v.) is iets dat op zich, objectief, verschillend is onder oogpunt van waardevoelen.

Opm. -- Ongemerkt voert Protagoras hiermee “objectieve waardeoordelen” in. Hij lijkt dit in zijn relativiseren van alles niet eens opgemerkt te hebben. –

Tot daar één steekproef in de denkwereld van Protagoras die van Herakleitos wel de “harmonie der tegengestelden” overneemt, maar ze blijkbaar ‘humanistisch’, d.i. met de (individuele en collectieve) mens als uitgangspunt, beoordeelt.

Wat een verschil met de Archaisch-religieuze Herakleitos die daarin een objectieve, goddelijke heealwijsheid aan het werk zag.-- Immers “inzake godheden kan ik niet uitmaken of zij bestaan of niet, want én de duisterheid van dat gegeven én de korte duur van een mensenleven zijn enkele der redenen waardoor ik dat niet kan uitmaken”. (Fr. 4).

Dat is een aanloop tot ‘secularisering’ (verwereldlijking), -- tot ‘desacralisering’ (het wegdenken van het sacraal karakter) van kosmos en leven in zo’n van godheid beroofde kosmos. Iets dat kenmerkend is voor het echte, doorgedachte ‘Humanisme’.

Gorgias van Leontini. (-483/-375). -

Een uiterst succesrijk Sofist.-- Een Zenonist (E.PL. 13).-- In zijn Over de natuur als niet-zijnde, parodieert hij de Eleaat:

- a. er is niets
- b. indien er iets bestond, dan was het onkenbaar,
- c. indien het toch kenbaar was, dan was de kennis ervan aan anderen onmededeelbaar. Deze drie ‘nihilizerende’ stellingen tracht Gorgias met een de ziel betoverend vuurwerk van argumenten waar te maken.

Betoveringskunst. -

Alle kunsten - de schilderkunst, -- een tragedie, een redevoering - zijn overredingsprestaties.-- ‘Psuchagogia’, inwerken, op de ziel, heet Gorgias zulks.-

Alle kunst is een soort bedrog. Een schilderij b.v. schept een begoocheling: de kijk(st)er heeft de illusie iets echts, “werkelijk”, te zien. Toch is het maar een fictie. Een uitgevonden, ingebeeld iets dat een ‘kunstmatige wereld’ voorspiegelt.

Zodoende: wie de betovering van een kunstwerk ondergaat, leert hierbij aspecten van wereld en leven kennen die hij/ zij nooit vermoed had. Dat is dan de ‘cognitieve’ of kenniswaarde van ficties.

Opm.: -- Wanneer Gorgias het over ‘magie’ heeft, dan is dit niet in de godsdienstwetenschappelijke zin, maar in de zin van de goochelarij (illusionisme). de goochelaar verschalkt de onwetende met handige, aan de onmiddellijke controle van de toeschouwers ontsnappende technieken. –

Men verwarre de ‘apatè’ (verschalking) niet met b.v. het optreden van een Empedokles Akragas (-483/-423), een denker die men gewoonlijk tot de Jongere Natuurfilosofen rekent, maar die - zo een beetje als Puthagoras - sjamanistische trekken vertoont.

Bij sjamanen is er geen sprake van ‘apatè’, verschalken, maar van echte magie die niet ‘bedriegt’, zeker niet als spel ter vermaking van omstaanden.-

Opm.: -- Platon keert op *Gorgias*’ apatè terug in de Theaitetos en de Faidros.- - Ziedaar een steekproef uit de ‘filosofie’ van Gorgias, die - nota bene - voor de rest een eerlijk man was.

Zich doen gelden. -

Volgens Dumont, o.c., 247s., is de hoofdkentrek van de Sofist:

a. zelf ‘beter’, de betere, zijn en

b. de anderen ‘beter maken’. –

Maar ‘beter’ betekent in Sofistisch taalgebruik veelal “machtvoller dankzij knepen”. Hetzelfde geldt voor de term ‘deinos’, wat indruk maakt,-- weerom dankzij knepen.

Het is alsof het leven zich in de zielen afspeelt en dat de ene ziel - via sofistiek - de andere beïnvloedt, vooral dankzij handigheden allerhande. -- Dit type van zich doen gelden ligt aan de oorsprong van de felle reactie vanwege Socrates en Platon, alsook Aristoteles.

Slotindruk. -

E.R. Dodds, o.c., 124f., zegt: “De Sofistiek vertoont dezelfde kentrekken als het Liberale denken van de XVIII-de en de XIX-de eeuw. Hetzelfde individualisme, hetzelfde humanisme, hetzelfde secularisme, dezelfde optimistisch gestemde kritiek op de traditie vanuit de ‘rede’ als een soort gerechtshof, hetzelfde grote vertrouwen in het toepassen van “de rede” als de sleutel tot onophoudelijke vooruitgang. –

M.a.w.: Dodds ziet de Sofistiek als een Verlichtingsbeweging. De ‘rede’ - niet als Platonische theoria doch - als ‘rationaliteit’, d.i. louter op deze aarde en haar doelstellingen gerichte rede.

Vierde steekproef. -- De platonische theoria (doorzicht). (22/30)

Tot nog toe hebben wij de voorgangers van Platon overlopen. Waarom? Om dat men ze moet vooropstellen om de Platonische theoria, doorzicht, te begrijpen.-- De laatste die aan de beurt komt is Socrates van Athene (-469/-399).

Terloops: met hem begint een nieuwe periode in de Antiek Griekse filosofie:

- a. Socrates sluit de Voorsocratikers (Lat.: Praesocratici) af;
- b. hij opent de Klassieke filosofie (-450/+200), een lange periode, die inzet met wat men heet “de Attische filosofie” (-450/-320).

Socratische methode en Sofistische methode.—

Th. von Scheffer, *Die Kultur der Griechen*, Köln 1955, 194f., vat prachtig samen.

a. “De tijdgenoten van Socrates zagen in hem niet zozeer de bestrijder van de Sofisten. Met een ‘instinkt’ voor de juiste stand van zaken zagen zij in zijn bestrijding en in de methode ervan eerder een uitwerksel van de Sofistiek. (...).

Dat Socrates van dezelfde vooropstellingen (opm.: inzake methode) als die van de Sofistische Verlichting uitging, mag niet miskend worden). -

b.(...) Het grote verschil ligt in het gewetensvolle gehalte. (...). Met dezelfde methode als die der Sofisten streefde Socrates ernaar het nihilistisch relativisme der Sofisten uit te bannen en een ethiek (een theorie omtrent het gewetensvolle handelen) te vestigen”.

M.a.w.: Socrates ging de als gewetenloos overkomende Sofisten te lijf met hun eigen middelen maar met omgekeerde bedoeling. Daarbij paste hij - zoals von Scheffer zegt - hun methode schitterender toe dan zichzelf, -- gezien zijn geniale geest.

Aristoteles over Socrates. -

In zijn *Metaphysica* M 4: 1078b 17/32 vat Aristoteles Socrates’ methode als volgt samen. -- “Socrates ging in op de ontleding van de deugden. meteen was hij de eerste die met die bedoeling algemene definities trachtte op te stellen”. M.a.w.: logicader definities in dienst van een ethiek.-

“Er zijn twee punten die men met reden ‘Socratisch’ kan heten - aldus Aristoteles - nl.

1. de inductieve redeneringen en
2. de algemene definities. Dit zijn ten andere twee vooropstellingen van ‘wetenschap’ (zijn uitgangspunt)”. –

M.a.w.: om tot universele, algemeen geldige definities te kunnen komen, moest Socrates eerst steekproeven nemen om zo

1. een summatieve inductie te verwezenlijken en
2. deze in een amplificatieve inductie te veralgemenen.

Appl. model. -- In de Hippias minor 373d/ 374c staat een voorbeeld dat wij als volgt weergeven. –

A. Summatieve inductie. –

Het gaat over het taalgebruik inzake ‘kundigheid’ (deugdelijkheid).

1. Socrates stelt de vraag: “Wanneer zeggen wij dat iemand “een goed (= kundig, deugdelijk) loper” is”? Antwoord “Indien iemand naar believen (doordat hij het lopen beheerst) snel en traag kan lopen en dus, indien hij verliest, dit niet uit onmacht doet, dan zeggen wij dat hij een goed loper is”. -- Dat is een eerste steekproef.

2. Tweede vraag: “Wanneer zeggen wij dat iemand “een goed worstelaar” is?”. - Antwoord: “Indien iemand, behalve goed, ook slecht kan worstelen en dus niet door de overmacht van de tegenstander het onderspit delft”.

3. Vraag: “Wanneer zeggen wij dat iemand “goed zingt”?”. Antwoord: “Indien iemand onder zijn peil kan zingen, maar het niet doet doordat hij het zingen beheerst, dan is hij “een goed zanger”.”

Tot daar drie steekproeven uit het taalgebruik inzake ‘kundigheid’. Socrates kan nu samenvatten: “indien - en enkel indien - iemand een domein zo beheerst dat hij zowel goed (kundig) als slecht (onkundig) kan handelen, dan is hij “kundig terzake”.”

Daarmee is de informatie, de ‘kennis’ (‘cognitie’), samengevat. Dat is summatieve of kennis-samenvattende inductie (sommigen noemen ze ook ‘Aristotelische inductie’).

B. Amplificatieve inductie. –

Nu kan Socrates de ingewonnen inlichtingen terzake veralgemenen tot alle, ja, alle mogelijke gevallen van “zo beheersen dat men naar willekeur goed en niet-goed kan handelen”. –

Maar dan veronderstelt hij dat in de niet getoetste gevallen dezelfde logische formule gelden zal. Wat één toepassing is van de “hypothetische methode”: als hypothese stelt men, bij het veralgemenen, voorop dat een identische toedracht vaststelbaar zal zijn. –

‘Amplificatief’ heet die stap omdat hij gewonnen en getoetste kennis uitbreidt en dus kennisuitbreidend is.-- Slotsom.-- Dit is ‘wetenschap’ in de Socratische zin o.g.v. inductie een algemene definitie construeren (inzake taalgebruik).

Baconiaanse inductie. -

E. De Strycker, *Bekn. gesch. v.d. Antieke fil.*, 74, zegt dat Socrates’ methode “iets heel anders is dan wat de Moderne wetenschap ‘inductie’ noemt”. -- Wat moeten wij daarvan denken?

-- De Strycker zegt: de huidige natuurwetenschap neemt het verband waar tussen twee fenomenen - b.v. a. een kom water in normale omstandigheden koken, b, het verdampen van het kokende water op 100° C. –

Hierbij verwijzend naar Francis Bacon of Verulam (1561/1626), o.m. in diens *Novum organum scientiarum* (1620), zegt De Strycker dat daarbij kan gelet worden o.m. op het feit dat:

Indien fenomeen 1 (koken van water) gewijzigd wordt, ook fenomeen 2 (het verdampen van kokend water) al dan niet volgt. Dit laatste heet Bacon “*variatio-experimenti*” (wijziging van de proefneming).

Pater Ch. Lahr, *Logique*, Paris, 1933-27, 591, zegt dat de Baconiaanse inductie er als volgt uitziet.

a. Men stelt tussen minstens twee fenomenen een oorzakelijk verband vast en wel dankzij proefondervindelijke (experimentele) methode. Men stelt dit een beperkt (singulier, beter nog want zekerder particulier) aantal malen vast. Dat is dan de summatieve inductie.

b. O.g.v. de getoetste gevallen breidt men uit tot alle, ja, alle mogelijke gevallen - hier van het verband tussen koken op 100° C. en het verdampen - : men besluit tot een wetenschappelijke wet die een universele definitie van zo’n verband behelst. Dat is dan de amplificatieve inductie.

Opm.: -- Het is niet uitgesloten dat Socrates daarvan enig begrip verworven heeft: herlees E.PL. 10, waar sprake is van de experimenten die Anaxagoras van Klazomenai (-499/-428) - midden de vijfde eeuw voor Christus - voordroeg om de toenmalige Grieken via proefondervindelijke methode te overtuigen van natuurkundige fenomenen, -- in dit verband b.v.

1. het vullen met lucht van een wijnzak en hem sluiten,
2. het verder samenpersen van de zak totdat hij, gebeurlijk, barst. -

Ook hier a. minstens twee fenomenen, b. een oorzakelijk verband tussen beide,-- en dit experimenteel.-

Ook hier a, summatieve inductie (het singuliere of beter nog particuliere aantal experimenten), b, waaruit kan besloten tot veralgemening (verdere herhalingen bevestigen de gewonnen regel: amplificatieve inductie).—

Besluit. Het enige verschil tussen de Socratische en de Baconiaanse inductie ligt daarin dat, in de experimentele mentaliteit van de beginnende Moderne wetenschappen, Bacon dezelfde inductiestructuur toepast niet op (ethische) waardeoordelen maar op natuurkundige fenomenen.

Het ethisch “argumentum a minore ad maius” (a fortiori). –

De Strycker zelf geeft “de pap in de mond”. Socrates - o.c., 74v. - versterkt of liever preciseert zijn type van inductie - vooral de menskundige en nog veel meer de morele inductie - door als volgt te redeneren.

a. Bekijk de methoden der Grieken b.v. inzake landbouw, zeevaart, gezondheidszorg, waar men zich allereerst op kundigen - vakkundigen - verlaat om reden van het “goede resultaat”.

b. “A fortiori” behoort dit, in geweten, te gelden op twee typisch Socratische terreinen:

a. de opvoeding der kinderen;

b. de leiding van de stadsstaat.

Waarom “a fortiori” (= des te meer) of “a minore ad maius” (= van het minder belangrijke naar het meer belangrijke)?

Omdat - althans in zijn gewetensvolle en met staatsburgerlijke zin begaafde ziel - opvoeding en burgerzin in zekere zin belangrijker zijn dan landbouw, zeevaart of gezondheidszorg.

De ziel immers staat op het spel.

Niet om ze te betoveren - denk aan Gorgias - d.m.v. verschalkende methodes, maar om ze geweten, o.m. ook in staatszaken, bij te brengen. –

Maar kijk goed toe: Socrates schat de natuurkundige methodes naar echte waarde. Alleen wil hij dezelfde rationele geest ook invoeren op terreinen als paideia, cultuur, en politiek. Meteen sticht Socrates de ethisch-politische filosofie op inductieve basis.

Het signifisch element. -

‘Significa’ (Lady Welby) betekent “de ontleding van betekenissen (in de breedste zin van dat woord) in het kader van verstandhoudingsprocessen. -- de dialogische methode is hier op haar plaats. –

Th. von Scheffer, *Die Kultur der Griechen*, 196, zegt: “Socrates sprak met iedereen die hij toevallig ontmoette. Hij - als een geestelijke vroedvrouw (zoals hij zichzelf bestempelde in de lijn van het beroep van zijn eigen moeder) -- met de schijn van “ik weet niets” uit gewilde bescheidenheid - behandelde uitvoerig met zijn gesprekspartner een of ander aan bod komend thema - meestal van begrippelijke aard - tot in de laatste gevolgtrekkingen, met een redeneerscherpte zo dat de gesprekspartner op het einde bekende dat hij er veel minder van afwist dan (de “niets wetende”) Socrates”. –

Ziedaar een volzin die, ofschoon op zijn Duits zwaar geconstrueerd, toch in één adem de signifi sche bezorgdheid van Socrates duidelijk maakt.

De Antieke staat in Socrates' leven. -

Platon werd ooit fel afgekeurd om reden van zijn staatsopvatting, die eigenlijk verkeerd geduid werd. Om vooruit te lopen op Platon's politiek, even dit. –

“Het individualisme van de Sofisten betekende de afbouw van iedere ethiek; het individualisme van Socrates, echter, gaf een grondslag aan het zedelijk verantwoordelijkheidsgevoel van de enkeling in de hoogst mogelijke graad. Het verlegde in de enkeling zelf de eisen die anders door de staat werden gesteld. Zodoende moest “de wijze” (Socrates) noodgedwongen met die staat in conflict komen.

De dood van Socrates - De oorzaken en de verrechtvaardiging ervan - zijn dan ook voor zeer uiteenlopende duidingen vatbaar. (...). - Diep godsdienstig en iedere wetgeving van de staat zo gehoorzaam mogelijk eerbiedigend als hij was, bereidde hij met zijn denkbeelden een heel andere, ja, tegengestelde wereld voor: wellicht beseftte hij dat zelf ook. –

Zo veroordeelde hij uiterst scherp het onrecht dat de staat, door hem ter dood te veroordelen, hem aandeed...om zich dan toch - met een voor hem kenmerkende eigenzinnigheid - aan het oordeel - een oordeel waaraan hij zich kon onttrekken - te onderwerpen. (Th. von Scheffer, o.c. 196). –

Opm.: -- Men vergete hierbij niet dat, in de Archaische tijden, “de wet” van de staatsoverheden “iets zeer heiligs” was, -- dermate zelfs dat, wanneer de eerste Christenen een andere dan de staatsgodsdienst huldigden, zij ipso facto “buiten de wet” stonden; - dit eeuwen na Socrates' tijden. –

Platon, als “goed leerling” van zo' n leermeester, zal onvermijdelijk - zeker te midden van een zichzelf afbouwende ‘democratie’ (E.PL, 17: de toenmalige deconstruerende sfeer) van zo' n staatseerbiediging de tekens vertonen.

Socrates' aura. -

Overall zag men Socrates: in gymnasia, op sportterreinen, -- bij privé-sumposia. Slecht gekleed, blootvoets, -- afzichtelijk.

En toch: van een onweerstaanbare aantrekkingskracht, vooral de jeugd kwam naar hem toe.

Denken wij aan Alkibiades en lezen wij diens humnos (lied) op Socrates, -- dit, in Platon's dialoog *Sumposion*, Zoals W. Windelband, *Geschichte der alten Philosophie*, S. 108, zegt: “Zijn inwerking op de jeugd was ethisch-pedagogisch, - - een zedelijk-geestelijke veredeling van de Griekse knapenliefde”. –

Het is alsof een kerngezonde mannelijks uitstraling de ‘lelijke’ Socrates omtoverde.

Genot, ja, maar geweten vooral, doch ook godsdienst.-

Socrates bekampte de genotszucht, o.m. en vooral de machtswellust, -- in naam van geweten en moraal, -- ja, zelfs in naam van religie. –

Zegt Th. von Scheffer, *Die Kultur der Griechen*, 196: “Als Sofist (althans van buiten of gezien) schat Socrates alle weten hoog; zelfs beweert hij dat hij dat “hij niets weet” (opm.: methodische twijfel). -- Maar om positieve resultaten te boeken, om ethische vooropstellingen en ergens een volstrekt geldende waarheid te verantwoorden, moet hij op een geloof in godheid beroep doen.

Even ‘metafysisch’ (opm.: de zicht- en tastbare werkelijkheid overstijgend), ja, omzeggens ‘mystisch’ (opm.: rechtstreeks contact met het hogere, gebeurlijk het goddelijke behelzend) is het feit dat deze zakelijk denkende prijsgeeft dat hij, in zich, een onverklaarbaar ‘daimonion’ (opm.: een buitenaardse geest) bezit, die in de vorm van een hem op tijd waarschuwend stem hem voor onheilen beschermt”.

Opm. -- Niet enkel het Verlichte Rationalisme der Sofisten is Socrates eigen! Hij is diep ethisch. Hij is diep godsdienstig. ja, hij is paranormaal begaafd met een lotbepalende ‘daimon’, -- die hij zijn ‘daimonion’ (het verkleinwoord) heet. -- Dit belet Socrates een ‘rationalist’ te heten en de stichter van het klassieke rationalisme. Maar historici, vooral van Verlicht-Rationalistischen huize, verzwijgen moedwillig het aspect religie en mantiek (paranormale begaafdheid).-

Opm.: -- De drieledigheid “genot/ geweten/ religie” ontmoeten wij ook in het leven en denken van Maine de Biran (E.PL. 01), alsook van Soren Kierkegaard (1813/1855; basisfiguur van het Existentialisme) bij wie zij luidt “esthetisch/ ethisch” (religieus-) Christelijk”. Wat erop wijst dat de structuur van Socratiek (d.i. Socratisch denken en leven) meer is dan “een oude koe in de gracht”.

De dood van Socrates. –

Bibl. st.: Romano Guardini, *Der Tod des Sokrates* (Eine Interpretation der platonischen Schriften Euthyphron, Apologie, Kriton and Phaidon), Bern, Francke, 1945. -- Een boeiend en zelfs prachtig boek. –

Omgang met lieden van hoge adel (Alkibiades, Kritias, Charmides), grondige democratiekritiek, aartslelijk uiterlijk, non-conformisme (niet instemmen met heersende meningen) leidden ertoe dat Socrates bij velen niet in de gratie stond. Zijn terdoodveroordeling wordt daardoor niet helemaal verklaard, maar toch waarschijnlijk gemaakt.

Reeds van kindsbeen of leerde Platon, ofschoon uit een hoog adellijke familie afkomstig (Charmides was een broer van zijn moeder, Kritias de volle neef van zijn moeder), Socrates kennen. Mettertijd kwam hij meer en meer in de ban van Socrates. Het werd jarenlange diepgevoelde vriendschap - en - denkgenootschap.

Dit verklaart grotendeels waardoor de dood van Socrates als door de staat veroordeelde Platon voor de rest van zijn leven getekend heeft. Daarom een woord over zijn dood.

R. Guardini (1885/1968; Katholiek denker), *Der Tod des Sokrates*, 18, zegt dat Platon zijn vereerde vriend meermaals en liefst in echte levenssituaties uitgebeeld heeft, -- weliswaar als kunstenaar en zeer zelfstandig denker.

De louter historische Socrates hoeven wij zeker niet in Platon' s dialogen te zoeken. Wat niet belet dat de theoria, die onuitgesproken in Socrates' methode aanwezig is, bepalend is geworden voor de Platonische theoria. Reden waarom wij zo uitvoerig bij Socrates stilstaan. –

In *Sumposion* tekent hij Socrates als te midden van een viering sprekend over de hoogste werkelijkheden.-- In *Politeia* spreekt uit Socrates' mond grondig verantwoordelijkheidsbesef betreffende de samenleving zowel als samenvatting van alle individuele verrichtingen alsook als mogelijkheidsvoorwaarde van iedere afzonderlijke prestatie. –

In vier dialogen, tenslotte, - *Euthufron*, *Apologia*, *Kriton*, *Faidon* - tekent hij de vriend-denker in zijn confrontatie met de dood die hij o.g.v. vitale levensovertuigingen te verwerken krijgt.

***De Faidon over de laatste ogenblikken van Socrates.*—**

Faidon 115a/118 waarvan hier een aangrijpend uittreksel. –

Als Kriton dat vernam, wenkte hij de knaap die bij hem stond. Deze ging weg (...) en na langere tijd kwam hij terug: hij leidde de man binnen die het gif (opm.: dolle scheerling) zou bezorgen (...).-

Toen Socrates de man zag, zei hij: “Zo, mijn beste, gij weet toch wel heel juist wat moet gebeuren”. Waarop de man: “Zodra gij gedronken hebt, loopt gij rond totdat de zwaarte in uw dijen trekt; daarop legt gij u neer en zo zal het gif vanzelf zijn werk wel doen”.

Meteen reikte hij de gifbeker toe. -- En, Echekrates, Socrates nam hem aan en nog wel blijgezind, zonder enig beven of zonder verlies van kleur of van de gewone gelaatstrekken. Naar zijn gewoonte keek hij zelfs de man strak in de ogen en zei: “Wat denkt gij ervan dat men dit drankje aan iemand te drinken mag geven? Is het toegelaten of niet?”.

De man: “Wij reiken slechts zoveel ervan toe als, naar onze mening, de maat voor een dronk vereist”.

Socrates: “Dat versta ik. Maar tot de godheden bidden mag men toch wel. Bovendien is het plicht opdat heengaan van deze aarde naar het hiernamaals op heilvolle wijze verlope. Dat is de reden waarom ik nu bid. Zo moge het geschieden”. –

Nauwelijks had hij zo gesproken of hij begon eraan : welgezind en in onderworpenheid (opm.: aan de staat) dronk hij de beker uit.

De meesten onder ons konden zich tot op dat ogenblik beheersen en ieder wenen onderdrukken. Toen wij echter zagen hoe hij dronk en hoe hij zich gedroeg nadat hij gedronken had, was zoiets niet meer te doen.

Ook uit mijn ogen vloeiden, tegen wil en dank, de tranen overvloedig en ik moest mij omkeren om het niet te tonen. Immers niet om hem weende ik, maar om mijn eigen lot: voortaan zou ik een vriend van dat hoge peil moeten missen. (...).

Socrates zei: “Wat zijt gij toch aan het doen? Gij, zeldzame lui! Ik heb juist daarom de vrouwen weggestuurd: om te verhinderen dat zij groot misbaar maken. -- Ik heb toch altijd horen zeggen dat men onder heilig stilzwijgen moet sterven. –

Beheerst u dus en houdt stand”. Toen wij hem zo hoorden spreken, werden wij beschaamd. Het wenen hield meteen op. Socrates liep dus rond. Toen zijn dijen - hij zegde het zelf op zeker ogenblik - zwaar werden, legde hij zich op zijn rug - de man had het zo bevolen.

Degene die hem het gif gebracht had, betastte hem na een zekere tijd en onderzocht zijn voeten en dijen. Dan kneep hij vinnig in Socrates' voet en vroeg of hij dat voelde. Socrates zei van neen. Daarop kneep hij de onderbenen en ging zodoende steeds hoger: hij toonde ons hoe Socrates koud werd en stijf. –

Daarna betastte hij hem verder. Hij zei dat, wanneer het gif de hartstreek bereikte, Socrates zou sterven. -- Het hele onderlijf was reeds koud geworden. Op dat ogenblik ontblootte Socrates zich (hij was togedekt).

Hij sprak zijn laatste woorden: “Kriton, wij zijn de god Asklèpios nog het offer van een haan verschuldigd. Offer hem en vergeet het niet”. Kriton: “Wees gerust. Ik zal het doen, misschien wilt gij nog iets zeggen”. Op die vraag

kwam geen antwoord meer. Kort daarop vertoonde Socrates stuiptrekkingen. De man ontblootte hem: de ogen waren gebroken. Toen Kriton dat vaststelde, sloot hij hem de mond en de ogen.

Dat was dus het levenseinde van onze vriend, Echekrates. Een man van wie we wel mogen zeggen dat hij - vergeleken met al zijn tijdgenoten en met al degenen die wij ooit leerden kennen - de beste en zonder meer de intelligentste en de gewetensvolste was".

—

R. Guardini, p.c., 19, vat de vier dialogen die met de dood van Socrates verband houden, samen als volgt. —

Platon schetst Socrates niet enkel “theoretisch”. Hij schetst hem “in situaties”. ‘Existentieel’ wil Guardini zeggen. Inderdaad: theoria, in Platonische zin, begrijpt men maar indien men ze situeert in de tijd en de omstandigheden. In die welomschreven zin is theoria ‘historisch’.

1. -- Euthufron. -- Socrates is reeds in beschuldiging gesteld: op straat juist voor het gerechtshof van de archon (magistraat) Basileus ontmoet Socrates een bekende met wie het gesprek al het komende lot weerspiegelt.

2. -- Apologia. -- Gedagvaard voor het grote gerechtshof weerlegt Socrates een aantal beschuldigingen die zijn levensopdracht aangaan.

3. -- Kriton. -- Socrates is al in de gevangenis. Een vriend komt hem, vlak voor de uitvoering van het vonnis, aanzetten tot vluchten. Uit het hem eigen - koppige – plichtsbesef weigert hij.

4. -- Faidon. -- Socrates bevindt zich vlak voor de dood. In bewogen gesprekken met leerlingen vat Socrates zijn hele zoeken en weten nog eens samen. Uit die dialoog komt het hierboven vertaalde uittreksel omtrent de laatste ogenblikken van Socrates.

Nogeens: Platon theoretiseert, dat is één aspect van zijn theoria; maar hij toont theoria in haar levenssituaties. Daarvoor was een hoge figuur als Socrates, bij wie leer en leven geen enkele kloof vertoonden, het ideaal.

Slotopmerking. -- Wij hebben de theoria zien ontstaan, -- vanuit een reeks voorgangers. Enkel de Sofistiek paste er eigenlijk niet in: zij weigerde, in de grond, al, net als de latere Sceptiekers, doorheen de onmiddellijk ervaarbare gegevens, door te stoten naar wat erachter schuilgaat.

Vijfde steekproef. -- De platonische theoria (doorzicht). (31/37)

Wij zagen tot nog toe enkel wat de grootste voorgangers - er zijn immers een paar honderd Voorsocratiekers - Platon hebben bijgebracht.

Nu keren wij ons tot wat zijn bijdrage wordt. Wij zeggen 'wordt', want zijn hele leven lang is Platon 'geëvolueerd': voortdurend daagden nieuwe inzichten op die hij in een of andere zin tot de zijne maakte.

Fundamenteel in Platonisme is de waarheid. Zoals zij dat ook was voor alle voorgangers behalve dan deels de Sofisten. - In het Grieks wordt onze term 'waarheid' door het woord 'alètheia', letterlijk: onverborgenheid, het feit dat iets zich toont zoals het is, weergegeven. Vgl. E. PL. 12 (Parmenides' waarheidsbegrip).

Ontologische waarheid. –

'Ontologie' - één van de vele Platonische bezorgdheden is "theorie omtrent de werkelijkheid". Waarbij 'werkelijkheid' genomen wordt in de volstrekte of absolute zin: niets, volstrekt niets valt erbuiten. Zo is een nachtdroom 'werkelijkheid' (ook al zegt de ontwakende "Mijn droom is iets onwerkelijks").

Zo is een sciencefictionroman 'werkelijkheid' (ook al duidt men hem als pure fictie). Zo is een wensdroom 'werkelijkheid' (ook al zegt men dat hij door "de werkelijkheid" gelogenstraft wordt). Zo is het absurde (het ongerijmde) iets zijdelings 'werkelijks' (want de wiskundigen b.v. gebruiken het absolute niet - zijn ervan als kenmiddel om iets te bewijzen als werkelijk.)

Slotsom.

Doe niet als zovelen, zelfs wetenschappelijk gevormden, die menen dat dagdagelijks taalgebruik inzake 'werkelijk(heid)' - 'zijn' en 'zijnde' - samenvalt met streng logisch definiërend ontologisch taalgebruik.

Al wat niet niets is, is iets en dus 'werkelijk'. Werkelijk in de alomvattende of transcendentale (verwar niet met Kant's 'woord 'transcendentiaal') zin van dat woord. Waar buiten niet enkel niets is maar zelfs niets kan zijn. -- Anders uitgedrukt: het absolute niets is absoluut of volstrekt niets.

'Waar' -

In de ontologische zin is 'waar' een kentrum van 'werkelijkheid' in de alomvattende zin. Alles is dus 'waar' ". Wat zou hier 'waar' kunnen betekenen? Niets tenzij 'begrijpelijk', 'zinnig', 'niet-ongerijmd', 'niet-absurd'.

Soms zegt men 'rationeel'. Goed zo maar die term doet te veel denken aan het Antieke of Moderne Rationalisme.

Het tegenmodel. –

Gesteld dat iets - bij veronderstelling - onder geen enkel oogpunt direct en/ of indirect ken- en denkbaar zou zijn, dan viel het met het volstrekke niets samen. Dat (ingebeelde) iets zou absoluut niets zijn.

Zodat men kan besluiten: ontologisch waar is iets voor zover het voor directe en/ of indirecte kennis vatbaar is. -- Wij zeggen wel degelijk: ‘vatbaar’, ‘kenbaar’, ‘denkbaar’. Beweren dat “al wat is”, ‘waar’, d.i. op minimale wijze ken- en denkbaar is, behelst niet dat het daardoor al feitelijk gekend, feitelijk gedacht is.

Opn. - ‘Logische waarheid’ -- Een oordeel (uitspraak, propositie) is in de logische, beter ware ‘epistemologische’ zin ‘waar’, voor zover het met de werkelijkheid waarover het zich uitsprekt, overeenstemt.

Dat heet men, in de kennisleer (epistemologie) ‘correspondentietheorie’, -- ook wel ‘afbeeldingstheorie’: de overeenstemming tussen zin en werkelijkheid in die zin weergegeven heet dan ‘correspondentie’ of ‘afbeelding’. -- ‘ethische (= morele) waarheid’.

Een geweten, zich uitend in innerlijk leven en uitwendig gedrag, is dan in overeenstemming met de ethische eisen van de werkelijkheid waarin het gesitueerd is. Men kan ook van “zedelijke echtheid” spreken.

Slotsom. -- Zowel de epistemologische (gemeenlijk ‘logische’ geheten) als de ethische waarheden zijn maar mogelijk - denkbaar – voor zover het oordelen en het geweten zich in een absoluut zinnige wereld situeren, -- in het “ware zijn”, zoals de Antieken dat uitdrukten. –

Terloops: wat wij zo-even zegden, is slechts een andere wijze van zeggen omtrent wat sofologie heet (E.PL. 05v.: ‘wijsheid’ is zinnigheid). Werkelijkheid getuigt van wijsheid.

‘Aletheiologie’ Sommige intellectuelen houden van nieuwe namen voor oude zaken.-- ***Bibl. st.:***

-- Martin Heidegger, *Hegel und die Griechen*, in: Wegmarken, Frankf.a.M., 1967;

-- J.A. Aertsen, *Wendingen in waarheid* (Anselmus van Canterbury, Thomas van Aquino, Gianbatista Vico), in: Tijdschr v. Fil. 49 (1987): 2 (juli), 187/229. –

Voor Heidegger, de Existentiële denker, is ‘filosofie’, ‘aletheiologie’, “het ter sprake brengen van waarheid” “Die Wahrheit ist die Sache des Denkens”: de onverborgenheid van het zijn (zoals Heidegger dat op zijn persoonlijke manier duidt) is het voorwerp bij uitstek van denken (zoals hij dat duidt). -- “Von Platon bis Nietzsche” - een heden zeer geliefde uitdrukking - heeft men nevens

“de waarheid” zoals b.v. Heidegger ze duidt, natuurlijk, gedacht. In de zin zoals deze - in de grond Postmoderne - denker hem opvat, is dat natuurlijk heel en al juist. –

Maar dat behelst nog niet dat “von Platon bis Nietzsche” iedere denker - om te beginnen Platon - zomaar nevens de werkelijkheid gedacht heeft. Men herleze b.v. de dertig eerste bladzijden van deze cursus: voor Platon waren de Voorsocratiekers die zo zeer Heidegger's voorliefde wegdragen, veel nabijer dan voor Heidegger.

Intentionaliteit. -

De werkelijkheid is ontologisch ‘waar’ zo dat er epistemologisch ware oordelen kunnen over uitgesproken worden en ethisch ware gewetens mogelijk zijn. –

Dit alles stelt voorop dat ons oordeelsvermogen en ons geweten directe kennis opdoen van de gegevens der werkelijkheid. -- Sedert S. Augustinus van Tagaste (354/430; grootste kerkvader van het Westen) is de term ‘intentio’, gerichtheid op, in omloop.

De Middeleeuwse Scholastiek (800/1450) heeft omtrent de gerichtheid van onze geest (= verstand/ rede, gemoed, wil) volgende theorie. –

Bibl. st.: Ch. Lahr, *Logique*, 1933-27, 494s.--

a. De “intentio prima”. -- Wanneer ik een meisje zie spelen met een pop, dan is mijn aandacht - ‘bewustzijn’ zegt men graag sedert R. Descartes - direct op de onmiddellijk gegeven werkelijkheid gericht. Dat is de ‘eerste’ (‘prima’) of nog spontane gerichtheid.

b. De “intentio secunda” -- Wanneer ik, echter, denk aan de aandacht zelf die ik aan het spelende meisje besteed, dan is mijn ken- en denkbeweging lusvormig, reflexief. I.p.v. zich op het eerste gegeven te richten, richt zij zich én op het eerste maar vooral op het meegegevene, mijn aandacht ervoor.

Een gedachteding (“ens rationis”). –

Wat ontdek ik, wanneer ik lusvormig mijzelf naga? Een iets in mijn geest. Zo b.v. mijn aandacht voor het spelende meisje. Laten wij dat een “ens rationis” een gedachteding heten. –

Dat gedachteding is tweevoudig:

- a.** het is de gerichtheid van mijn geest op b.v. het meisje;
- b.** het is ook een subjectieve inhoud, nl. het begrip “dat meisje daar speelt met haar pop”.

Die inhoud is de weergave, afbeelding, ‘correspondentie’ van wat ik waarneem. Dat is dan één voorbeeld van niet nevens de werkelijkheid denken, -- van epistemologische waarheid.

Houden wij dit goed vast wanneer wij ons nu tot de Antieke Grieken wenden.

Opm.: -- De term ‘intentioneel’ (‘intentionaliteit’) wordt in meer dan één betekenis gebruikt.

a. Franz Brentano (1838/1917; figuur van de Oostenrijkse School) voerde het traditionele begrip ‘intentio’ in de psychologie en de filosofie weer in, waardoor hij het psychologisme overwon en meteen de weg voor zijn leerling Edmund Husserl (1859/1938; stichter van de intentionele fenomenologie) voorbereidde. --

b. Donald Davidson (1919/2003; filosoof Univ. of California (Berkeley)) gebruikt de term ‘intentioneel’ in een andere zin: op straat zie ik iemand op mij toekomen;-- zolang ik de gedachten en redeneringen, de gemoedsgesteldheid en de wilsakten van die iemand niet ken, kan ik wel - gedragsbeschrijvend als een Behaviorist - zijn uitwendig handelen vaststellen maar, eigenlijk, weet ik niet goed wat hij aan het doen is.

Welnu, een ‘intentionele’ beschrijving stijl Donaldson vooronderstelt die kennis: “Weten wat iemand doet, is de ‘reden’ kennen waarom/ waardoor hij/ zij dat doet”. Het is een soort ‘verstehende’ methode (cfr Dilthey).---

Bibl. st.: F.Buekens, *Het filosofisch project van Donald Davidson*, in: Tijdschrift v. Filos. 51 (1989): 2 (juni), 316/329.

-- Verwant daarmee is D.C. Dennett, *The Intentional Stance*, Cambridge (Mass.), MIT Press, 1987: voor zover het gedrag van de mens die op mij toekomt, kan geduid worden in termen van diens “intentionele houding” (overtuigingen, verlangens b.v.), duidt Dennett hem als “een intentioneel systeem”. –

Besluit. -- De intentionaliteit, in het geval van Brentano, bekijkt de aandacht als een “subject-objectverhouding” (ik, subject, richt mijn aandacht op iemand op wie ik toe ga, object).

De intentionele beschrijving van Donaldson of Dennett bekijkt mij, subject gericht op een object, van buiten uit om mij te duiden terwijl ik op iemand toe ga, als een intentioneel stelsel.

Het edele juk. “Kalon zugon”, letterlijk: edel (schoon, in de Platonische betekenis van “verwondering en bewondering wekkend”) juk (samengaan). De term doet denken aan ‘xu.zeuxis’, tweespan. In die term legt Platon een hele traditie van voor hem vast.

1.-- Magisch edel juk. -

Bibl. st.:

-- Th. van Baaren, *Doolhof der goden* (Inleiding tot de vergelijkende godsdienstwetenschap), Amsterdam, Querido, 1960, 189/196 (Magie en mantiek).

-- James Frazer (1854/1941; godsdienstwetenschapper; *The Golden Bough* (1890)), heeft getracht de methode

die in de magieën allerhande aangewend wordt, in te delen: hij kwam tot een metaforische methode (hij heet ze ‘imitatief’ (ook: ‘homeopathisch’), en een metonymische methode (hij heet ze ‘contagieus’, ‘besmettelijk’). –

In de metaforische of afbeeldende methode is het axioma “*similia similibus*”: een origineel, b.v. een tegenstander, wordt via een model, dat hem afbeeldt (‘imiteert’, nabootst), b.v. een pop in was met een naald in de hartstreek bewerkt, uiteraard op afstand, daarbij rekent de magiër(in) erop dat doorheen het model - de bewerkte pop - het origineel - de bewerkte vijand - zal bereikt worden. –

In de metonymische of contactermethode heerst het axioma “aanraken is erin trekken”: men smeert, met speeksel van een ‘heilig’ (wat hier betekent “met levenskracht geladen”, ‘machtgeladen’) persoon, een getroffen lichaamsdeel in zo dat dit lichaamsdeel geneest; -- men drinkt water, waarin het stof van een ‘heilige’ plaats werd gedaan, zo dat via dat innemen het hele lichaam geneest, -- dankzij dit contact.

2.-- Andere types van edel juk. –

Volgen nu enkele voorbeelden.

a.-- Pindaros van Kunoskefalai (-518/-438; beroemd lierdichter). –

Hij bestempelt “de alziende zonnestraal” als metron, de maat, van onze ogen op het ogenblik dat wij ermee iets zien (Isthm. 5:67). –

O. Willmann, *Gesch. des Idealismus*, I, 246, zegt: “Pindaros loopt hiermee vooruit op een denkbeeld van Platon die zegt dat het licht

- a. zowel het oog de afbeelding (weergave) van de dingen
- b. als de dingen zelf hun zichtbaarheid ‘toemeet’.

Wat de speculatieve - versta: theorie-gebonden - duiding is van de leer dat “het gelijke door middel van het gelijke” gekend wordt”. -- Inderdaad: het Latijnse “*similia similibus*” betekent “de gelijke dingen (origineel) d.m.v. de gelijke dingen (model)”.

b.-- De Paledpythagoreeërs. –

O. Willmann, *Gesch.d.idealismus*, I, 282, haalt Sextos Empeirikos (= Sextus Empiricus) van Mutilene (+/- 150) aan: “De Pythagoreeërs leren dat het verstand, voor zover geschoold inzake mathèmata, getalvormen, het criterium (maat) van de dingen is.

Met name - zoals Filolaos van Kroton (-469/-399) zei - : het verstand vertoont – voor zover het ‘theoria’, doorzicht, is - een verwantschap met de natuur van het heelal, -- aangezien uiteraard “het gelijke (origineel) d.m.v. bet gelijke (model) gekend wordt”. -- In het Grieks: “*hupo tou homoïou to homoïon*” (door middel van het model het origineel).

Aldus Sextos in zijn *Tegen de Mathèmatikoi*. –

Filolaos preciseert in een fragment: zowel de dingen afzonderlijk als in hun betrekkingen zijn ‘getalvormharmonieën’, ‘arithmoi’ (goed ineenpassende configuraties die door getallen preciseerbaar zijn (E.PL. 09)) -; van die getalvormharmonieën zijn in onze kennende en denkende geest ‘afbeeldingen’ (modellen van het origineel in de waargenomen dingen zelf).

Aldus O. Willmann, o.c., 282. Willmann licht verder toe: wat de dingen constitueert (= constitutieve wijsheid), informeert de kennend-denkende geest (= informatieve wijsheid); wat de dingen werkelijkheid geeft, dat geeft onze geest waarheid. Herlees E.PL. 06:

a. de natuur als verwezenlijkte (= constitutieve) wijsheid;

b. de kennis als informatieve wijsheid.

Voor de Pythagoreeërs was ‘wijsheid’ een in getallen uitdrukbare (aritmatische) configuratie (meetkundig van aard) die harmonie (goede ineenvoeging) vertoont. Zoals dat b.v. in Archaische dansen uitdrukbaar is.

c. Natuurlijk was, voor de uiteraard godsdienstige Pythagoreeërs die configuratie door de godheid in de natuur gelegd, bij de heelalordening (= preconstitutieve, voorafbestaande wijsheid) en was:

d. dezelfde configuratie de maat (= norm, regel) voor het handelen (= deontische, normatieve, ethische wijsheid). –

Meteen hebben wij de vierledige structuur van de aloude sofologie of wijsheidsleer, waarin de kennis dat proces is waarbij - dankzij ontmoeting met de dingen - een gelijkenis (model) van de ontmoete (gecontacteerde) dingen (origineel) in onze geest ontstaat, die zodoende ‘wijsheid’ opdoet.

c.-- Parmenides van Elea (-540/...).

Fr. Krafft, *Geschichte der Naturwissenschaft*, I (Die Begründung einer Wissenschaft von der Natur durch die Griechen), Freiburg, 1971, 237, zegt wat volgt. - *Fragment 5* zegt:

“Want het (zijnde) denken en zijnde is hetzelfde”. Krafft: “Geest en zijnde horen bij elkander, -- net als het oog en de zichtbare dingen. –

Naar een oeroude traditie komt kennen en vatten van iets - in welke vorm ook - pas tot stand doordat “wat gelijk is wat gelijk is, kent (...). -- Zo zijn ook voor Parmenides van Elea geest en zijn identisch”.

Na het vorige heeft Krafft ‘s tekst niet veel toelichting meer nodig: de tekst van de Eleaat weerspiegelt een oeroude vooropstelling.

d. Platon van Athene (-427/-347). –

Zegt O. Willmann, *Gesch. des Idealismus*, I, 439): “Aan de oude vooropstelling - Het gelijke (origineel) wordt door het gelijke (model) gekend - knoopt Platon, in zijn Politeia, zijn leer omtrent de eenheid van zijn en kennen in de ideeën aan. –

Zo is het oog ertoe in staat de zon te kennen doordat het onder alle zintuigen het zuiverst de wezensvorm van de zon in zich draagt.

M.a.w.: zichtbaarheid (opm.: objectief) en gezichtsvermogen (opm.: subjectief) zijn door de grote Dèmiourgos (opm.: in Platon’ s taalgebruik de naam van het goddelijk wezen dat in de wanorde der dingen orde (= kosmos) geschapen heeft) op elkander afgestemd. Zij zijn een xuzeuxis, tweespan, door een edel juk bijeengehouden. -- Dat edel juk hier is het licht.

Herlees E.PL. 08, waar sprake over de ophis, het zien, als basisgegeven van de Milezische filosofie.

Opm.: -- Men ziet dat de Antieke Grieken het begrip ‘intentio’, het feit dat een subject (het oog) een object (wat het oog ziet) ontmoet, wel degelijk kenden: de Platonische term ‘tweespan’ door een juk (dat wat bijeenhoudt) bijeengebracht drukt dat metaforisch uit.

Het licht van het goede (= opperste waarde). –

Wij lopen nu vooruit op een uiteenzetting over de ideeënleer. Willmann zegt verder: “Wat de zon in de zichtbare wereld is, is in de wereld der ideeën (de bovenzinnelijke of intelligiebele wereld) het goede zonder meer, nl. de idee van al wat goed is, -- de godheid. Zij geeft - vergelijkbaar met wat de zon geeft:

- a. de dingen kenbaarheid (opm.: waarheid in de ontologische zin; E.PL. 31vv.) en
- b. de zielen kenvermogen. (...).

Opm.: In de wereld der ideeën, een domein dat door zijn samenvattende kracht alle mogelijke exemplaren van een verzameling en/ of een systeem beheerst, heerst dezelfde wetmatigheid: het tweespan, kenbaarheid en kenvermogen (object en subject der intentio), heeft er zijn goddelijke oorsprong.

Opm.: O. Willmann, *Gesch. d. Id.*, I, 549, zegt dat Platon’ s geniaalste, maar eigenzinnige leerling, Aristoteles van Stageira (-384/-322), de figuur die de Middeleeuwse Hoogcholastiek (1200/1300) beheerst, de vooropstelling “het gelijke door middel van het gelijke” inzake kenproces tot de zijne maakt.

Zesde steekproef.-- De platonische orde(nings)leer. (38/46)

Wij hebben nu een benaderende voorstelling van wat Platonisch gezien ‘theoria’, doorzicht, is.

- De Milezische ‘historië’ (vorsing), die de ‘opsis’ (de directe kennis) overtreft,
- de Paleopythagoreïsche ‘theoria’ (het doorzien van de fenomenen voor zover zij ‘arithmos’, harmonie van ruimtelijk voorstelbare punten, gebeurlijk in getallen uitdrukbaar, vertonen),
- de Eleatische ‘alètheia’, die doorheen de ‘doxai’, de hachelijke meningen doorstoot naar de kennis van ‘zijnde (echte, eeuwige werkelijkheid), d.i. ‘waarheid’,
- de Herakliteïsche ‘dialectiek’, die doorheen de koppels der tegengestelden, doorstoot tot een goddelijke heealwetmatigheid (‘Logos’),
- de Socratische inductie, die doorheen de singuliere en/ of particuliere gevallen doorstoot naar de universele voorstelling (het algemene begrip). –

Al deze voorgaande vormen van doorheen onmiddellijk gegeven fenomenen doorstoten tot een middellijk aanwezige werkelijkheid hebben Platon de weg bereid voor zijn opvatting van ‘theoria’, Platon’ s bijdrage komt neer op de geniale samenvatting van zijn voorgangers, gedragen door zijn - later uitvoeriger toe te lichten - ideeënleer. –

Samengevat. - Op zeer verscheidene wijze is onze menselijke geest ertoe in staat:

a. fenomenen, d.i., onmiddellijk evidente, want gegevene werkelijkheden, waar te nemen (het waarnemingselement)

b. zo dat de achtergrond ervan - die zeer verscheiden kan zijn, zoals de lijst van voorgangers van Platon het duidelijk aantoonde - geleidelijk of ineens bloot komt (het element ‘doorzicht’). Dat is theoria, Platonisch gezien.

Dialectiek.

Streng genomen omvat Platon’ s dialectiek twee elementen.

a. een harmologie, d.i. een ordeleer, ja, een ordeningsleer, die zich toespitst op de betrekkingen tussen de gegevens, bereidt, zoals Josiah Royce (1855/1916; Amerikaans denker) het zeer duidelijk zag en neerschreef (Theory of Order), de weg voor,

b. een denkleer (logica), die uit vooropstellingen gevolgtrekkingen, streng ordenend, afleidt, behandelt begrippen (belicht door ideeën), oordelen en vooral redeneringen. –

Natuurlijk is er ook de bredere betekenis van “Platonische dialectiek”: zij slaat op het hele denkwerk van Platon, dat, echter, staat of valt met zijn orde(nings)leer, die wij nu schetsen.

Harmologie, --

Bibl. st.:

- E.W. Beth, *De wijsbegeerte der wiskunde*, Antw./ Nijmegen, 1944, 32v. (Stoicheiosis);
- E. De Strycker, *Beknopte geschiedenis van de Antieke filosofie*, Antwerpen, 103v. (Methoden);
- Albert Gödeckemeyer, *Platon*, München, 1922, 123; 125/129 (Einheit/ Vielheit);
- O. Willmann, *Gesch.d. Idealismus*, I, 390/401 (Das pythagoreische Element);
- A. Mansion, *Kritische studie*.
- Ideeën en ideegetallen in Platon's metafysiek, in: Tijdschr. v. Fil. 6 (1944): 3A, 377/387.

Het ontologische orde(nings)begrip. -

Beginnen wij met een aanhaling die, langs een omweg, Platon' s harmologie doet aanvoelen. P.L. Landsberg, *Die Welt des Mittelalters und wir* (Ein geschichtsphilosophischer Versuch über den Sinn eines Zilitalters), Bonn, 1925, 84/89 (Mathematik) –

Steller zegt, o.c., 84f.: “De ganse werkelijkheid vertoont ‘ordo, ‘orde(ning), -- als verwezenlijking van een plan. Het tegengestelde van ‘ordo’ beperkt zich tot het domein van de vrijheid voor zover zij zich afzet - in ‘afvalligheid’- tegen iedere orde: enkel daar heerst wanorde. – Er is eerst en vooral ‘kosmos’ (opm.: Het Griekse woord voor “geordende en meteen schoonheid vertonende wereld”).

- a.** Indien men over wanorde spreekt, dan enkel tegen de achtergrond van die kosmos
- b.** Indien zich tegen die orde afzettende, ‘afvallige’ werkelijkheden wanorde kunnen stichten, dan enkel tegen dezelfde kosmosachtergrond. --
De ontologische voorrang van al wat opbouwend is, is ook hier weer van toepassing:
 - a.** kosmos zonder wanorde bestaat;
 - b.** wanorde zonder vooraf gegeven en alomvattende orde is onbestaande:

Slotsom.-- De vooropstelling van wanorde is a, orde, b. voor zover gestoord. Men zou, nl., niet eens wanorde als wanorde kunnen opmerken, ‘zien’, beschikte men niet over ordebegrip dat voorlicht.

Applicatief model. –

Om niet in het algemene te blijven, een concreet voorbeeld van het feit dat Platon gegevens ordent. *Filebos* 18b/d.-- “Iemand hetzij een godheid hetzij een goddelijk mens - volgens een Egyptische mythe was zijn naam Theuth - merkte op dat klank oneindig verscheiden (‘veel’) was. -- Hij was de eerste die het volgende inzag.

- 1.** de klinkers - in die oneindige verscheidenheid - zijn niet één maar veel.
- 2.** Er zijn nog andere klanken (opm.: halfklinkers), die, ofschoon zij geen klinkers zijn, toch een zekere klankwaarde bezitten; ook van deze zijn er een zeker aantal.

3. Een derde soort is onderscheidbaar: wij noemen ze thans medeklinkers. –

Toen splitste hij de medeklinkers op totdat hij ze elk afzonderlijk onderscheidde. wat hij ook deed met de klinkers en de halfklinkers, totdat hij ook daarvan het aantal kende. -- elk ervan en alle samen heette hij ‘letters’.

Doch hij zag in dat niemand onder ons een afzonderlijke letter zou kunnen begrijpen zonder alle andere. hij dacht immers door op het feit dat hier een samenhang bestond die ze één maakte.-- Daarom wees hij hun één wetenschap toe die hij ‘spraakkunst’ (grammatica) noemde”. –

Opm.: -- In Archaïsche culturen wordt een cultuurfeit (een uitvinding, een grote weldaad, een heldenfeit) toegeschreven aan een hoger - ‘goddelijk’ (hetzij een echte godheid hetzij een paranormaal begaafde (wat “goddelijk begaafde” heette)) - wezen. Zo gold, bij de Antieke Egyptenaren, de uitvinder/ invoerder van het hiërogliefenschrift als een ‘heil-brenger’, een ‘heiland’.

De god Theuth of Thoth word als ‘veroorzaker’ (‘Urheber’ (Nathan Söderblom)) van het hiërogliefensysteem vereerd. -- Hiermee vertolkt Platon een kentrek van zijn denken: ofschoon voorbij de mythe, knoopte hij toch bij de mythe aan, omdat hij de overtuiging toegedaan was dat ook mythen ergens ‘rationale’ waarde bezitten.

Ontleding. -

a. Let op de ordening: “klinkers/ halfklinkers/ medeklinkers’ die een soort differentiaal uitmaken. Nu, in Paleopythagoreïsche taal, is een differentiaal, als een geordende veelheid van plaatsen met kwalitatieve waarden een ‘arithmos’, d.i. een ruimtelijk ordenbare reeks van waarden.

b. Let op de opsplitsing van totaliteiten in laatste elementen. Let op het omgekeerde: het samenbrengen van zo’ n opgesplitste elementen onder twee perspectieven

1. elk afzonderlijk (= element)/ alle samen (= verzameling),
2. een afzonderlijk element/ alle andere elementen (= systeem). –

Zodat wij de twee grote ordevooropstellingen van Platon overduidelijk in het voorbeeld van de grammaticale letters aan het werk zien :

a. alle (verzameling), o.g.v. gelijkenis,
b. geheel (stelsel), o.g.v. samenhang. Anders uitgedrukt: metaforische en metonymische gezichtspunten. –

Dit leggen wij nu even wat meer uit, door terug te keren tot de termen en zo, die Platon toentertijd ter beschikking stonden.

Opm.: -- Het opmerken van gelijkenissen is, in Platon' s tijd, eeuwenoud. -- A. Rivier, *Etudes de littérature grecque*, Genève, 1975, 347ss. (eokota), zegt wat volgt. –

Een kentrek van de oudste Griekse letterkunde - b.v. Homeros' Ilias 1:47 (“Apollon daalt van de Olumposberg neer “als was hij de nacht”; wat betekent dat hij de onweerstaanbaarheid en terreur van de balladeske nacht vertegenwoordigt); Ilias 3: 196 (“Priamos duidt Odysseus aan “als een ram”, vergelijkbaar met “het mannetjesdier met dikke vacht dat zijn kudde inspecteert”; wat op temperament en karakter van Odysseus wijst) - ; een kentrek ook van de hele eraan aansluitende literatuur is “het gebruik van de vergelijking als kenmiddel”.

Niet als een overtollige opvulling van de tekst. -- Iets waaruit de analogische methode zal groeien, die steunt op vergelijking en gedeeltelijke gelijkenis gedeeltelijk verschil opmerkt. -- Deze - aldus Rivier - “paradigmatische denkwijze” is zichtbaar in de latere ‘rationele’ literatuur’, kosmologie (heelalbeschrijving), gezondheidsleer, politieke leer, -- in de andere vakwetenschappen als b.v. de aardrijkskunde en de geschiedenis. —

Opm.: -- Het zij meteen eens en voorgoed gezegd: ordenen is maar mogelijk o.g.v. vergelijken. –

Wat Rivier zegt, bewijst dat, in Platon' s tijd, de vergelijkende of comparatieve methode sinds Archaische tijden, in zeer veelvuldige vormen, gangbaar was. –

Herlees Platon's tekst hierboven en denk aan het vergelijken van fonetische en fonologische gegevens.

Holisme. -

‘Holos’, in het Antieke Grieks, betekent ‘totaal’ (hetzij als verzameling: alle; hetzij als stelsel: geheel).- ‘Holisme’ is een eerder recente term... voor een zeer oude zaak. –

Een definitie: “een totaliteit is er wanneer een of ander singulier gegeven situeerbaar is in een verzameling of in een systeem”. –

Platon' s denken is radicaal ‘holistisch’. De perspectieven “alle/ geheel” keren telkens weer terug, -- zonder dat hij daar uitdrukkelijk over ‘theoretiseert’.

Wij verwijzen hieromtrent naar A. Guzzo, Le concept philosophique de ‘monde’, in: *Dialectica* (Neuchâtel, CH) 57/58 (vol. 15:1/2 (15.03,1961), 89ss., waar steller schrijft over Platon' s begrip ‘kosmos’, geordend schoon geheel. Volgens Theaitetos 205a zijn de termen ‘alle’ en ‘geheel’ ‘gelijkwaardig,’ doordat allebei betekenen “alle delen”.

In de dialoog *Parmenides* onderstreept Platon geregeld dat de reden van die gelijkwaardigheid ligt in het feit dat men “al wat één is” (versta: de eenheid in de veelheid, d.i. de totaliteit) niet kan denken zonder de ‘delen’ ervan en omgekeerd.-

In *Filebos* 15d/ 17a bevestigt Platon die stelling: niets kan gedacht worden tenzij als het welomschreven aantal van zijn welomschreven ‘delen’. Zo vat Platon het begrip ‘kosmos’ - sedert de Paleopythagoreeërs een basisbegrip in Hellas - op: als welgeordende en dus schoonheid uitstralende eenheid in de veelheid.

Men voelt dat Platon’s begrip ‘delen’ zowel de elementen van een verzameling bedoelt als de delen van een systeem.

De ‘gelijkwaardigheid’ van ‘alle’ en ‘geheel’.

Als men Platon leest, heeft men regelmatig de indruk dat verzameling en systeem ergens ineenlopen. Een woordje uitleg. -- Homeros Ilias 1:47.—

Apollon, met de boog in de hand, de koker met de trillende pijlen op de rug, maakt zich op om de dood in de rangen der Achaïers te zaaien; Homeros zegt “hij ging als de nacht”. Het is duidelijk:

a. Apollon, als mensendoder, lijkt op de onweerstaanbare en terreur-zaaiende nacht (wat een metafoor is);

b. tegelijkertijd neemt Apollon juist daardoor - door die nabootsing van de dood-zaaiende nacht deel aan de dodingsmacht ervan (wat een metonymie is). M.a.w.: door op de dodende nacht te gelijken vertoont hij er samenhang mee.

Gelijkenis en samenhang, de basisbegrippen van verzameling (gemeenschappelijke eigenschap) ... en stelsel (gemeenschappelijk geheel), lopen in zo’n teksten ineen. -- In Middeleeuwse teksten heet dat dan “similitudo participata”, een gelijkenis die deelname (samenhang) bevat.

De Antieke en Middeleeuwse term voor ‘samenhang is geregeld ‘deelname’ (methexis, participatio).

Opm. - Dat Platon met dit alles in een lange traditie staat, bewijst Th.L. Heath, *A Manual of Greek Mathematics*, Oxford, 1931-1, New York, 1963-2, 38: “De eerste definitie van ‘getal’ schrijft men aan Thales van Miletos toe, die het omschreef als “monadon sustèma”, een samenhangend geheel van eenheden.

Deze definitie is zo goed als identisch met die van Eukleides van Alexandrië (-323/-283; Elementen van meetkunde), nl. “een verzameling van eenheden”. Eudoxos van Knidos (-406/-355) definieerde ‘getal’ als “plèthos horismenon”, welomschreven verzameling”.

Terloops: O.Willmann, *Gesch.d.Idealismus*, I, 272, schrijft: de monas (= monade, eenheid) bij de Pythagoreeërs bestaat voor ieder getal, daar in Antiek-Griekse opvatting de getallen vanaf de twee pas echt getallen, d.i. een veelheid van eenheden, zijn. Toch is diezelfde eenheid - die dus Grieks gesproken geen 'getal' is - in alle getallen aanwezig. nl. als 'deel' van een totaliteit van 'delen'.

Plèthos. sustèma. -

Bibl. st.: M.A. Bailly/ M.E. Egger, *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1903. -- De term 'plèthos' betekent "hoeveelheid, aantal", -- laten wij zeggen 'verzameling' (een aantal is immers altijd een verzameling);--

a. onbepaalde hoeveelheid maar met de bedoeling ze te bepalen: "Hoe groot was het 'aantal' schapen?"; --

b. bepaalde hoeveelheid:

b.1 een kleine hoeveelheid;

b.2 een grote hoeveelheid, een onmetelijke vlakke, een massa goud, een grote menigte. Dit laatste verraadt differentiaal (van klein naar groot).-

De term 'sustèma' betekent zowel 'verzameling' als 'systeem', maar met overwicht van 'systeem'. Fysicaal: een zakje edelstenen is een 'sustèma' - om reden van de samenhang. Biologisch: het lichaam van plant, dier, mens is 'sutèma'. Culturologisch: sociologisch (iedere groep mensen (een menigte), iedere vereniging (gilde, liga) is 'sustèma', juridisch (een grondwet);-- esthetisch een rijmstrofe, een muzikaal akkoord; leerstellig: een uiteenzetting die samenhangt, een wijsgerig stelsel.

'Stoicheion'. -

Steeds volgens Bailly/ Egger.-- Algemene betekenis: "al wat deel is van een lijn of een rang (orde)".

1. De wijzer die het uur aangeeft, ja, bepaalt: zonnwijzer.

2. De letter niet als afgezonderd iets maar als teken dat een lettergreep of een geheel woord mee bepaalt (zo in Platon's Theaitetos 202e: "grammaton stoicheia", de letters van het geschreven woord).

3. Een factor, d.i. een deel dat iets mee bepaalt (zo in Wetten 790c, in Theaitetos 201: de factoren die het heelal beheersen ('bepalen'); de hoofdpunten die een beschrijving of verhaal, die een redenering beheersen ('bepalen') - denk aan Eukleides' Stoicheia geometrias (Elementa geometriae, Elementen van meetkunde), waarin punt, lijn, vlak en lichaam zo'n elementen zijn. --

Terloops: de 'rhizoimata', wortels (letterlijk), van Empedokles van Akragas (-483/-423) heten bij Platon (*Sofistes*, *Timaios*) 'stoicheia'.

Stoicheiosis (elementatio). -

Men zou dit kunnen vertalen door ‘factorenanalyse’. –

Bibl. st.: E.W. Beth, *De wijsbegeerte der wiskunde*, Antw /Nijmegen, 1944, 30, 42.

-- Een stoicheion, element, is

a. een ‘deel’ (element en/ of deel) van een totaliteit (verzameling en / of stelsel),

b. zo dat door dat stoicheion, element/ deel, voorop te stellen zowel de andere elementen/ delen als het geheel (verzameling/ systeem) begrijpelijk (‘waar’, zinnig, denkbaar, intelligibel, mogelijk) worden.

Zo is - strikt genomen ook omgekeerd de totaliteit een voorop te stellen ‘element/ deel’ van ieder element, doordat het ofschoon ineen lopend ermee toch van die elementen onderscheidbaar, ja, scheidbaar is. -- Dit is dan de factorenanalytische of stochiometrische methode van Platon (en reeds van zijn voorgangers).

De tweeledige betekenis van ‘element’. - Beth, o.c., 44, vat samen.--

a. De holistische betekenis, -- ‘Element’ (‘factor’) heeft steeds te maken met totaliteit. Daarin situeert het zich immers. –

Opm.: -- Aristoteles die de tweeledigheid opmerkte als hinderlijk, onderscheidde ‘element’ van ‘beginsel’ (vooropstelling).

b. De hypothetische betekenis.-- ‘Element’ in die zin (indien element, dan begrijpelijk) is dan hetzelfde als ‘vooropstelling’ (beginsel).

Opm.: -- Ook Aristoteles zet het onderscheid door: hij gebruikt het woord ‘archè’, (Lat.: principium, beginsel) i.p.v. ‘stoicheion’. Zo b.v. (holistisch) “De letters zijn de bestanddelen van een woord” en (hypothetisch)

“De letters van een woord zijn, als bestanddelen van een woord, een vooropstelling van dat woord dat daardoor begrijpelijk wordt). –

Let op: ofschoon onderscheidbaar, zijn het holistische en het hypothetische aspect onscheidbaar.

Gezagsargument.

E.W. Beth, o.c., 44, haalt G. Milhaud, *Les philosophes-géomètres de la Grèce*, Paris, 1990, 341, aan: “Het punt is, in Platon’s ogen, niet meer een bestanddeel van de lijn. Het is geen ‘stoicheion’ meer. Het is een vooropstelling, een ‘arche’. –

De duiding van het punt waarop hij kritiek uitoefent, is dan ook de naïeve opvatting van het meetkundige punt als “een fragment van een lijn” (waarbij de lijn als de “som van de aaneengeregen lijnstukken” geduid wordt”).

Milhaud vat de zaak, maar vergeet dat stoicheion ook archè is.

Opm.: -- Het is duidelijk, voor wie logica kent, dat de hypothetische betekenis van ‘element’ een regelrechte toepassing is van de basisvooropstelling “Alle zijnde heeft - hetzij in zich hetzij buiten zich - zijn noodzakelijke en voldoende redenen (voorwaarden, vooropstellingen, ‘beginselen’). - ‘gronden’”. Die ‘gronden’ maken iets begrijpelijk.

Opm.: -- Soms kan de titel van een Antiek werk bevestigen wat wij zo-even zegden. -- Aristoxenos van Taras (= Tarentum) (+ -375/.....), een musicoloog, was leerling van Aristoteles maar beïnvloed, natuurlijk, door de musische filosofie der Pythagoreeërs.

Titels van zijn werken: Rhuthmika stoicheia (Elementen van ritme. -- Archai kai stoicheia harmonikès (Vooropstellingen en elementen van harmoniek). –

Wat het taalgebruik van Aristoteles bevestigt, die onderscheid invoert tussen ‘archè’ vooropstelling, en ‘stoicheion’, element.

Verduidelijking. -

In het Nederlands is ‘factor’ (ook ‘parameter’) een element dat vooropgesteld wordt om iets te verklaren. Een factor ‘beheerst’ (de oorspronkelijke betekenis van ‘arche’ al wat beheerst) een gegeven.-

Appl. model.

a. “Het feit dat Elsie zeer verstandig was, is een doorslaggevende ‘factor’ in haar levensloop” (innerlijke factor). -- “Het feit dat haar ouders werkzame boeren waren, was een niet te onderschatten ‘parameter’ in haar levensloop” (uitwendige factor). -

b. Omgezet: “Indien men de factor “Elsie was verstandig” vooropstelt, dan wordt haar snelle opgang begrijpelijk” (de factor ligt in haar).-- “Indien men de factor “Haar ouders waren werkzame boeren” vooropstelt, dan verstaat men dat zij snel opgang maakte” (de factor ligt buiten haar, maar werkt in haar na).

Wiskundig taalgebruik. -

Een element van een verzameling is eigenlijk een factor van die verzameling. -- Nauwer: is factor elk der getallen die een vermenigvuldiging mee bepalen (‘beheersen’). Zo in het product ‘2bc’ zijn er drie ‘factoren’. De ontbinding in factoren is de factoren uit het ‘complex’ halen.

Algemeen epistemologisch.-

Factorenanalyse is de methode waarbij elementen die ‘correlaties’ (verbanden waarin elementen verwerkt zitten) uitmaken, opgespoord worden. Zie het geval Elsie hierboven: opgang, is een verband van elementen die de opgang ‘verklaren’.

De latere Platon. –

De reeds vernoemde Aristoxenos - *Harmoniek* 44: 1/15 - geeft, op gezag van zijn leermeester Aristoteles, de inhoud weer van een toespraak “Over het Goede” van Platon op het laatste van zijn leven.

Tot verbazing van velen had hij het niet onmiddellijk over “het Goede” (versta: al wat waardevol is) in het menselijk leven maar over de ‘getallen’ der Pythagoreeërs. Deze ‘arithmoi’ (getalvormharmonieën) waren als eerste elementen in het kader van een theoria. -- Gewoonlijk spreekt men, in het Nederlands, van ‘ideegetallen’.

Terloops: E.PL. 41 hebben wij Guzzo gehoord die het had over de ‘kosmosgedachte’ die volgens hem ook als idee geldt. Welnu, dit is van dezelfde orde: de begrippen “een/ veel”, “groter/ kleiner” e.d. - toenmalige basisbegrippen in de wiskunde - zijn bij het ordenen doorslaggevend, zoals wij even zagen; dus situeren zij zich in de hogere ideeënwereld als voorlichtende ‘elementen. Ontleden wij kort Platon’ s uiteenzetting.

A.-- Het model. -

De taalgeleerde stelt Platon als toonbeeld voorop. -- Niet verwonderlijk, wanneer wij E.PL.. 39 (grammatica) herlezen.-- De taal - aldus Platon - is een geheel. Doch, alvorens die totaliteit aan te pakken, onderzoekt hij de delen die hij vooropstelt.

Deze zijn:

- a. woorden,
 - b. lettergrepen,
 - c. klanken, waaruit een taal kan opgebouwd worden. –
- Waarop stuurt Platon met deze aanhef aan?

B.-- Het origineel. -

De natuurfilosofie kan nader omschreven worden met wat de taalkunde doet: zoals de taalkundige de totale taal en de elementen ervan ontleedt, zo ook de echte natuurfilosoof: vooraleer de totale kosmos te beschrijven, behoort hij er de elementen van op te sporen, waaruit dat heelal bestaat. Zo behoren daartoe de hemellichamen e.d.m..-

Besluit. - De latere Platon, die sterk Pythagoreïsch te werk gaat, houdt vast aan de stoicheiosis, de factorenanalyse, die op de begrippen ‘alle’ en ‘geheel’ steunt en al wat daar iets komt bij zien. -

Opm. -- In dat kader heeft Platon het over de zgn. ideegetallen (heden een voorwerp van onenigheid), -- zo b.v. “de bepaalde één” en “de onbepaalde tweeheid”. Waarover wij hier niet verder handelen. –

Opm.: -- Het is alsof de oude Platon een soort “mathesis universalis” (R. Lull (1235/1315); R. Descartes; G.W. Leibniz (1646/1716); de recentere logistici) wil opbouwen.

Zevende steekproef. -- De platonische begripsleer.- (47/49)

De Platonische dialectiek begint, althans logischerwijze met een harmologie die de voorspellingen van het ordenen en ordentelijk te werk gaan verschaft.

Die dialectiek gaat - weerom indien zij logisch geprogrammeerd is - voort met de logica (denkleer).

Het eerste hoofdstuk - beter en Platonischer: 'element' zijn de begrippen.-- Dus een woord daarover.

Globaal zicht.-

V.Goldschmidt, *Les dialogues de Platon* (Structure et méthode dialectique), PUF, 1947, 41 haalt de Zevende Brief aan: "Wat betreft iedere werkelijkheid, zijn er drie aspecten die het mogelijk maken er wetenschap van te stichten; die wetenschap zelf is het vierde aspect.

Het vijfde aspect is het voorwerp zelf voor zover dit kenbaar is en echte werkelijkheid.-- Het eerste aspect is de naam,-- het tweede de definitie,-- het derde de 'afbeelding' (opm.: versta: exemplaar).

Het vierde is zoals gezegd de wetenschap. Noteren wij dat het vijfde aspect, blijkbaar, het 'eidos' of de 'idea' - beide vertaalt men gewoonlijk door 'idee' (ook wel 'wezens-vorm' of zelfs 'vorm' alleen) -, die in het Platonisme centraal staat, is.

Applicatief model. -

Onmiddellijk daarna zegt Platon zelf "Nemen wij een voorbeeld om toe te lichten wat ik zo-even zeg. En - terloops - pas het toe op alles. -

1. Eerste aspect 'Kuklos' (vertaalbaar door "al wat rond is", 'kring', 'cirkel') is de naam waarin 'iets' verwoord wordt terwijl ik 'kuklos' uitspreek. --

2 Tweede aspect -- De wezensbepaling (definitie). Een definitie bestaat uit naamwoorden en werkwoorden. In dit geval "Al wat uiterste grenzen vertoont die overal even ver van het middenpunt verwijderd zijn". -- Zo luidt de wezensbepaling (vormbepaling) van "al wat rond, ronde omtrek, kring(loop) is".

3. Derde aspect. -- De cirkel die door iemand die hem tekent, eerst getekend en dan uitgeveegd wordt; de ronde vorm die door een draaier eerst gevormd en dan vernietigd wordt;--

Dit is de toepassing van het tegenstellingspaar "genesis (ontstaan, opgang)/ fthora (vergaan, ondergang); In Platon's ogen is iets dat onderhevig is aan dat tegenstellingspaar, geen duurzame - 'echte' - werkelijkheid, want het is onderworpen aan de noodzaak van op- en neergang.

De term ‘afbeelding’ is goed in die zin dat, in Platon’s ogen, een exemplaar van b.v. “al wat rond is” wel een echte weergave is van het algemene begrip, ja, van de idee.

Maar - in tegenstelling tot de idee “al wat rond is” - zijn zowel ons begrip als een exemplaar tijdgebonden: ooit hebben wij een eerste keer het begrip ‘cirkel(vormig)’ in onze geest weten ontstaan (terwijl de idee ‘cirkel(vormig)’ eeuwig is in Platon’ s opvatting, -- zeker voorafbestaande (‘preëxistent’) aan ons begrip ervan; -- ooit heeft een tekenaar of een draaijer iets ronds hetzij getekend hetzij b.v. in klei gevormd ... lang nadat de vooraf bestaande idee “‘rond’ al bestond “van alle eeuwigheid”.

Dat is de reden waarom, in Platon’ s taal, een exemplaar slechts een onvolkomen en gebrekkige ‘afbeelding’ is.

M.a.w.: de term ‘afbeelding’ bevat een pejoratieve bijbetekenis. -- Meer nog: er zijn grote en kleine cirkels! De exemplaren zijn of groot of klein. De idee is noch groot noch klein, maar mogelijk groot, mogelijk klein: de differentiaal zit in het begrip en nog veel meer in de idee zelf.

De term ‘exemplaar’ is goed, want hij duidt aan dat, uit de oneindige omvang van de idee (en van het begrip) al wat rond juist één of meer toepassingen naar voren gehaald worden, die de oneindige verzameling van alle mogelijke cirkels b.v. op verre na niet evenaart.-

M.a.w.: exemplaren zijn steekproeven (E.PL. 23: summatieve inductie). Maar meer dan steekproeven zijn zij niet: zij putten de grenzeloze rijkdom aan exemplaren (en mogelijke steekproeven) eigen aan idee (en zelfs nog aan ons menselijke begrip ervan) nooit uit.

Aspect “wetenschap/ doorzicht/ ware mening”. -

Deze termen betekenen in Platon’ s taalgebruik niet hetzelfde. “Ware mening” gaat minder diep dan doorzicht” b.v..

Een ‘mening’ - ‘doxa’, opinio - is niet gesteund op het doordringen van onze geest tot in het wezen zelf. Er is iets toevalligs aan.

4. Vierde aspect. -- Met name: wetenschap, doorzicht en ware mening. -- Die drie vormen van inzicht - aldus Platon’s verdere tekst - horen bijeen. Reden: zij situeren zich niet in het gesproken woord noch in stoffelijke vormen doch in de zielen. –

Gevolg: wetenschap, doorzicht en ware mening zijn niet de drie eerste aspecten (nl. naam, definitie, exemplaar) en ook niet “al wat kringvormig is op zich”.

Merk op dat zowel het gesproken woord als een of andere stoffelijke vorm of vormgeving, tijdgebonden zijn: een woord begint en eindigt (ontstaan en vergaan), een stoffelijke vorm begint en (gewoonlijk althans) eindigt of vertoont aftakeling, terwijl de eeuwige idee noch begin noch einde kent. –

De menselijke ziel, in Platon's opvatting, lijkt zoals de ideeën 'eeuwig' te zijn. Althans ontsnapt zij aan het ontstaan en vergaan van al wat louter materieel is (zoals woorden of materiële lichamen). Met als gevolg dat wetenschap, doorzicht en zelfs ware mening delen in dat statuut (zijnswijze) van de onsterfelijke ziel.

Aspect “echte werkelijkheid”. -

Zegt Platon, steeds in de Zevende Brief: “Onder de drie - wetenschap, doorzicht, ware mening - is het doorzicht datgene dat, onder oogpunt van verwantschap, het dichtst het vijfde aspect benadert. De twee andere staan er verder van af”.

Opm.: -- De “echte werkelijkheid” is niet zozeer ons begrip, dat in onze geest ontstaat, afhankelijk van de omstandigheden, -- dat zich ontwikkelt in onze geest al naar gelang van omstandigheden allerhande.

Deze begrippen, hoe streng gedefinieerd ook, zijn maar ‘afbeeldingen; ja, exemplaren van de idee. In die zin lijkt ieder menselijk denkbeeld op materiële dingen vergeleken met onstoffelijke dingen.

Al is het menselijke begrip van iets - neem van ‘gerechtigheid’ - iets dat door zijn louter geestelijk karakter ver boven de stoffelijke wereld uit stijgt, toch is het, vergeleken met de idee ‘gerechtigheid’, maar een zwakke weergave: de ene mens duidt ‘gerechtigheid’ als “al wat de tradities van een volk ‘gerechtig’ heten”; de andere duidt ‘gerechtigheid’ als “al wat ik persoonlijk over gerechtigheid denk”. En die twee kunnen nogal wat verschillen. –

Toch - zegt Platon - convergeren beide begrippen in éénzelfde hoger standpunt inzake “gerechtige dingen”, nl. “al wat gerecht is op zich”, d.i. onafhankelijk van individuele of collectieve duidingen. Dat “gerechte op zich” is de idee ‘gerechtigheid’.

Besluit. -

a. Een idee heeft iets van onze menselijke begrippen, want deze zijn b.v. even universeel (naar omvang).

b. Maar een idee is iets dat ver boven onze begrippen staat (naar inhoud): zo zijn b.v. “alle mogelijke begrippen” alsook “alle mogelijke toepassingen” (versta: verwezenlijkingen,-- ‘afbeeldingen; ‘exemplaren’) bevat in de idee ervan.

Achtste steekproef. -- De platonische begripsleer. (50/52)

Tot nog toe zagen wij dat Platon's begripsleer - behalve steekproeven (afbeeldingen - exemplaren), die op de begripsomvang slaan, en, de definities die de begripsinhoud weergeven beroep doet op ideeën. -- De naam die zo'n begripsleer verdient is, eigenlijk, ideatieve methode. -

Bibl. st.: Platon, *Der siebente Brief* (An die Verwandten und Freunde des Dion zu Syrakus), Calw, Verlag Gerd Hatje, 1948, 37.—

“Hetgeen zo-even ten titel, van voorbeeld gezegd werd - zo gaat Platon met de in vorig hoofdstuk aangehaalde tekst verder van “al wat kringvormig is” geldt nu natuurlijk even goed voor de rechthoekige figuur en tekening als voor de kringvormige, -- voor zowel het begrip van het goede als dat van het schone en van het gerechte -- voor al wat grofstoffelijk lichaam is (of het kunstmatig bewerkstelligd wordt of in de natuur ontstaan is), -- voor vuur en water en alle dergelijke elementen, -- voor zowel ieder wezen uit de gehele dierenwereld alle voor iedere individualiteit van de menselijke ziel, - voor alle oorzaken en werkingen”. –

V. Goldschmidt, *Les dialogues de Platon*, 5, zegt: “Deze aflijning van het domein van de filosofie geeft de indruk de studie te omvatten van al wat maar enigszins voorwerp van kennen is”. Wat, natuurlijk, juist is. De ideatie is een alomvattend proces dat slaat op al wat niet de ideeën zelf is, wier geheel ‘kosmos noëtos’, ideeënwereld, is.

Toepassing op de kunstenaarsarbeid. –

Bibl. st.:

-- O. Willmann, *Gesch.d.Idealismus*, I, 433f. (Die Platonische Idea);

-- P.Fierens, *Les grandes étapes de l' esthétique*, Bruxelles/ Paris, 1945, 36/53 (Platon).

A.-- O. Willmann,

zich steunend op Politeia x, onderscheidt een drieledigheid:

1. De idee, ook archetype (‘archetupos’) geheten, d.i. het toonbeeld. Platon zegt ‘paradeigma’, Lat.: paradigma - bij uitstek van iets, -- hier van een godinnenbeeld;

2.1. Het aanschouwelijk exemplaar (gelijkenis, afbeelding) - in het Grieks ‘homo-iama’, ‘eikon’, namen wij b.v. de beide Germaanse godinnen Frigg en de later er meermaals mee vereenzelvigde Freyja (beide godinnen gaven ooit haar naam aan onze ‘vrijdag’, de dag van de eros (minnedrift): ‘fria’ is immers in het Oud-Germaans, “liefde bedrijven).

2.2. Het ambachtelijk of artistiek werk, -- hier b.v. een beeldhouwwerk dat de godinnen uitbeeldt.

Men ziet onmiddellijk in dat het ambachtelijke of artistieke ‘beeld’ op zijn eigen wijze een ‘exemplaar’ of ‘afbeelding’ (‘gelijkenis’) is, want zowel de idee ‘godin’ als

de twee levende godinnen (die zelf al ‘afbeeldingen’, ‘exemplaren’ zijn van de idee) worden erin afgebeeld.

A. -- P. Fierens,

In het hoofdstuk over de Platonische esthetiek (= theorie omtrent het schone, o.m. in de kunst), onderscheidt nog een vierde aspect, nl. het kunstenaarsmodel. Zo b.v. de beide jonge meisjes die - om de beeldhouwer te inspireren - “model staan of zitten”. –

Meer nog: Fierens onderscheidt een vijfde aspect, nl. het ontwerp -- in Fierens’ taal ‘idéaal’ (wat misleidend is). Dit ontwerp van het godinnenbeeld dat de kunstenaar in het hoofd, in zijn geest, heeft, is ook een begrip: het is geen theoretisch begrip alleen, maar een ambachtelijk en/ of artistiek begrip van “iets dat te maken !s”.

Opm.: -- Stellen wij ons voor: een kunstenaar in nauw contact met wat men nu heet ‘New Age’ (Nieuw Tijdperk). Een heks vraagt hem een traditiegetrouw dubbelbeeldje - rug aan rug, zoals Frigg en Freyja werden uitgebeeld - voor haar bijeenkomsten te maken.

a. Het begrip ‘rug-aan-rug-beeldje’ is één begrip.

b. Het begrip ‘rug-aan-rug-beeldje’ dat de heks in de geest draagt, is een tweede begrip, dat niet noodzakelijk met dat van de kunstenaar samenvalt.

c. Het begrip ‘rug-aan-rug-beeldje’ dat hij wil maken, is een derde begrip. – In alle drie is de idee ‘rug-aan-rug-beeldje’ weergegeven.

Genesis van een ontwerpbegrip. -

De kunstenaar die ernstig werk wil maken van het voorstel van de heks, zal boeken, artikels, raadplegen (een handboek van godsdienstwetenschap dat de idee ‘godin’ behandelde b.v.).

Daarin zal hij wellicht - indien het boek b.v. goed gemaakt is - gegevens aantreffen over het begrip ‘functiegodin’ (Usener) of het begrip ‘veroorzaakster’ (Söderblom), nl. het ‘vrijen’ in dit geval als domein van de beide Germaanse godinnen.

Verder: beeldhouwwerk in typisch Nordisch-Skandinavische stijl (Vikingerkunst). Ook nog, aangezien heksen aan magie (tovenarij) doen, gegevens over het feit dat beide godinnen magiërinnen waren, die het lot in gunstige of ongunstige zin kunnen beïnvloeden, -- niet zonder verband met het feit dat zij als minnegodinnen ook nog vruchtbaarheidsgodinnen waren.

Opm.: -- In Platon' s tijd kwam daar nog bij de verering van de Muzen, godinnen die o.m. kunstenaarswerk 'inspireerden'.

Het begrip 'idee' . -

E. De Strycker, *Bekn. gesch. van de Antieke filosofie*, 95, n. 39, zegt: "De termen 'eidos' (opm.: uitzicht, aanzijn, -- letterlijk) en 'idea' duiden op een objectieve structuur, -- niet op een voorstelling in onze geest,. (...)". Hij voegt daaraan een zeer belangrijke opmerking aan toe:

"Wil een vakman "goed werk" leveren, dan moet hij "naar de idee kijken"; zij moet "hem voor de geest zweven". Zij moet "in zijn geest aanwezig zijn". - Zo kwam men er, in de XVI-de eeuw, toe de term 'idee' te gebruiken voor "een ideale voorstelling in de geest". Later nog voor ieder 'begrip'. Dit is nooit het geval geweest in de oudheid. –

Opm.: -- M.a.w.: van een rein Platonische idee is, in W.-Europa, het begrip 'idee' ontaard tot een menselijk product.

Actualisering. -

Bibl. st.: Suren Erkman, *Ce gène qui photocopie l'ADN*, in: Journal de Genève 26.03.1988.-- Een gen, dat de veroorzaker is van een afbeelding ('kopie') van het menselijk DNZ (desoxyribonucleïnezuur), werd zopas vrijgemaakt. –

a. De vakwetenschappers hadden reeds sommige van dergelijke gentypes bij primitieve organismen - virussen, bacteriën of gisten - blootgetrokken.

b. Het is echter de eerste maal dat zo'n gentyte in een menselijke cel werd afgezonderd.-- Het DNZ is een zeer 'lange' molecule die zich in ieder van onze cellen bevindt. Zij behelst informaties.–

Opm.: Vertaal gerust door 'deelideeën' of 'ideeën' - die iedere cel toelaten

1. te leven en

2. haar functies te vervullen.

Welnu, telkens wanneer in ons lichaam een celdeling plaatsgrijpt, is deze DNZ-molecule ertoe genoopt een kopie van haarzelf - een 'fotokopie' als men wil - te produceren zo dat elk van de cellen die uit de celdeling te voorschijn komen, over alle noodzakelijke informaties beschikt (...). –

Tot daar een mededeling van de wetenschappelijke werkgroep van Stanford University, die de ontdekking deed. –

Opm.: -- Het DNZ bevat dus een patroon, een 'exemplarische' (= toonbeeldige) oorzaak (zoals men na Platon begon te zeggen), 'informaties' geheten. Welnu, dat is één voorbeeldje van echte Platonische idee, die dus geen product van de menselijke geest is, maar in de werkelijkheid actief is als toonbeeld ('paradeigma').

Negende steekproef.-- De platonische begripsleer. (53/56)

Tot nog toe hadden wij het zo goed als alleen over Platon' s begripsopvatting. -- Nu voeren wij een vergelijking in. In de dialoog *Hippias major*, 287e, stelt Socrates (in de grond telkens weer Platon zelf) een algemene vraag: "Wat is het schone?". Hippias van Elis (-..../-343), een sofist, antwoordt: "Een mooi meisje,-- dat is 'schoon' ". --

Opm.: De Sofisten, algemene regel, geloofden niet in werkelijk algemene (= universele) begrippen:

a. synchronisch, alle mooie dingen, verschillen individueel dermate dat men slechts een soort vervaagd-algemeen beeld in de in- of verbeelding kan 'produceren' (doch dat is dan een soort artefact, een kunstmatig iets);

b. diachronisch, alle 'schoon' geheten dingen veranderen, individueel, dermate dat, indien men nu zegt dat iets schoon is, het straks al gebeurlijk grondig in zijn tegendeel -- al wat lelijk is - kan omgeslagen zijn. --

Besluit. - Praktisch gesproken is het woord 'schoon' een naam, onoma, nomen, zo dat wij, als wij al definiëren, slechts een woordgebonden of nominale definitie voorstellen als iets zeer onnauwkeurigs en voorlopigs.-

M.a.w.: een zakelijke of werkelijkheid weergevende definitie is onmogelijk.

Toelichting. -

Bekijken wij dit Sofistisch zinnetje "Een mooi meisje, -- dat is 'schoon'" met de ogen van een goed taalkundige die de tropen - metafoor (gelijkenis), metonymie (samenhang) en metaforische en metonymische synecdoche - voor ogen, houdt. -- In de grond zegt Hippias een synecdoche (een metaforische) uit, - - om niet te moeten toegeven dat er wel degelijk een minimale en essentiële algemeenheid bestaat. Met name:

a. hij verwijst naar één concrete steekproef, een of ander mooi meisje (dat hij wellicht in zijn hoofd heeft);

b. maar hij bedoelt tegelijk mede alle andere mooie dingen: 'medebetekening' is het procedé van de 'sun.ek.dochè' (wat letterlijk betekent "Ik neem één exemplaar uit de hele verzameling ('alle'), maar eigenlijk komen zij alle mee met dat ene exemplaar").-

Besluit. -- Hippias verbergt zijn logische onmacht achter het scherm van een stijlfiguur, de synecdoche.

Nu is de synecdoche niet denkbaar zonder het begrip 'verzameling' e.d.m.. Maar juist dat basisbegrip "alle" (= verzameling) is Platon' s standpunt.

Actualisering. -

Niet om “oude koeien uit de gracht” gaat het: D. Nauta, Logica en model, Bussum, 1970, 258vv., zet kort uiteen, de drie hoofdstellingen inzake “wiskundige denkproducten”.

a. Martin, met zijn formalisme (= gemathematiseerde logica en, meteen, wiskunde) is nominalist (zoals de Sofisten, maar gemoderniseerd): de termen van de wiskundige taal zijn ‘namen’, meer niet.

b. Brouwer, de intuïtionist, is conceptualist: de termen van de logisch-wiskundige taal zijn “geldige constructies van de menselijke geest”.

c. Cantor, Fraenkel, - Platonisten, natuurlijk - zijn begripsrealisten, ‘logicisten’ hetend: de wiskundig-logische termen dekken ideeën, onafhankelijk bestaande van wat onze menselijke geest denkt.

Opm.: -- Karl Popper (1902/1974), met Imre Lakatos (1922/1974), Thomas Kuhn en Paul Feyerabend, één der vier beroemde epistemologen van de XX-ste eeuw, onderscheidt iets analoogs:

- a. de “eerste wereld” zijn de ons omringende, fysicale dingen;
- b. de “tweede wereld” bestaat uit het geheel van de menselijke bewustzijnstoestanden;
- c. de “derde wereld” bestaat uit “al wat objectieve kennis is”. –

Popper - als men hem aandachtig leest - geeft de indruk aan sommige critici

a/ conceptualist te zijn (objectieve kennis zijn allereerst “geldige constructies van de menselijke geest”),

b/ doch tegelijk logicist (die geldige constructies, eens gesticht, scheppen onafhankelijk van ons problemen die dus niet geconstrueerd maar ontdekt worden). Wat in de grond neerkomt op a. conceptualisme b, met een zweempje logicisme.

Abstractionisme (Conceptualisme). -

De term ‘conceptualisme’ is blijkbaar meerzinnig: Nauta gebruikt hem om een soort begripsrealisme aan te duiden; anderen om een variëteit van nominalisme te benoemen.

Daarom liever een duidelijker term, die rechtstreeks aan Aristoteles te danken is, met zijn abstractieleer, nl. abstractionisme. -- Om die stellingname te verduidelijken nemen wij een omweg.

Russell’s abstractionisme. -

a. G.J. Warnock (1923/1995), een Berkeley-specialist, lid van de Analytische of Taalanalyse filosofie, bekritiseerde de algemeenheid van de begrippen. Dit, in de lange Angelsaksische nominalistische traditie sedert J. Locke (1632/1704), de topfiguur van de Angelsaksische Verlichting (‘Enlightenment’), een Rationalisme.

b. Bertrand Russell (1872/1970) - toen nog min of meer Platoniserend, blijkbaar - reageert op Warnock met een tijdschriftartikeltje *Logica en ontologie* (1957). Ziehier wat hij zegt. –

1, Filosofie is veel meer dan louter taalanalyse,-- door b.v. in woordenboeken betekenisvarianten op te zoeken. Wat een specialiteit was van toenmalige Taalanalytici,--

2. Betreffende het feit dat er, volgens Warnock, enkel (buiten onze geest althans) singuliere werkelijkheden bestaan, ironiseert Russell met een parabel (een model van Warnock's origineel).

“Lang geleden was er een stem die aan de oever van een rivier woonde. Sommigen beweren dat die rivier ‘Isis’ werd genoemd en de stamleden ‘Isidiërs’. Maar misschien is dat alleen maar een later aangroeisel van de oorspronkelijke legende. -- De taal van de stem kende de woorden ‘voorn’, ‘forel’, ‘baars’, en ‘snoek’, maar niet het woord ‘vis’. Een groep Isidiërs die van hun woonplaats of verder dan gewoonlijk de rivier waren afgezakt, vingen daar wat wij ‘zalm’ noemen. –

Er ontstond onmiddellijk een heftig debat... Sommigen beweerden dat het een soort ‘snoek’ was; anderen dat het “iets duisters en verschrikkelijks” was en meteen dat ieder die het vernoemde, uit de stem moest gestoten worden. - Op dat ogenblik verscheen er een vreemdeling - van de oevers van een andere rivier - die door de Isidiërs werd veracht: “In onze taal - sprak hij - hebben wij het woord ‘vis’ dat zowel op voorns als op forellen, op baarzen zowel als op snoeken van toepassing is.

En eveneens op het dier dat hier nu zoveel meningsverschil veroorzaakt”. -- De Isidiërs waren verontwaardigd: “Wat is het nut - zo zeiden zij - van dergelijke nieuwbakken woorden? Voor alles wat wij in de rivier vangen, hebben wij, in onze taal, een woord. Want het is altijd of een voorn of een forel of een baars of een snoek. –

Gij moogt tegen dit standpunt aanvoeren wat er, kort geleden, heet te zijn gebeurd in een lager gelegen gedeelte van onze heilige rivier. Maar volgens ons vereist de taaleconomie (opm.: alle nutteloze woorden zijn verboden) een wet die verbiedt dat dit gebeuren vermeld wordt.-- Derhalve beschouwen wij het woord ‘vis’ als een staal van waardeloze pedanterie (= schoolvosserii)” -

Tot daar de bijtende ironie van Russell over het begripsnominalisme met zijn stelling over “overtollige .. abstract - algemene termen”.

‘Abstractie’. –

Men verwarre ‘abstract’ niet met ‘levensvreemd’ (ofschoon dat woordgebruik nu eenmaal in voege is).-- Bij Aristoteles is ‘af.aireisis’ - o.m. Anal. post. 1:18,7 (“ex afaireseos”, dankzij abstractie) - het feit dat onze geest “geen rekening houdt met de kentrekken die iets louter individueel maken”. –

Zo noemt hij dichtwerken - denk aan het Homerische epos, aan Aischulos’ tragische dichtwerken - ‘filosofischer’ (versta meer gericht op het algemene) dan b.v. Herodotos’ geschiedschrijving. Waarom? Omdat in dichtwerken wel singuliere personen, gebeurtenissen, handelingen aan bod komen; maar met de bedoeling het unieke te overschrijden in de richting van een algemene belangstelling (levensproblemen).

Men zal opwerpen dat ook geschiedkundige werken op een analoge wijze het singuliere kunnen overschrijden. Dat is juist. Toch is het eerste in echte, werkelijkheidsgetrouwe geschiedschrijving niet het algemene doch het singuliere.

Daarom wordt zij, sedert de XIX-de eeuw, ‘idiografie’ (individuologie; weergave van het unieke) genoemd. Dit, terwijl een tragedie van Aischulos allereerst een algemeen cultuurprobleem - de ‘ananke’, d.i. het feit dat mensen die nog aan primitieve mythen geloven, ertoe genoopt worden ‘waanzinnige’ - met het gezonde mensenverstand en het gewoon ‘rationele’ denken en handelen strijdige - daden te stellen, zoals b.v. het slachtofferen van Ifigeneia in Aulis (een haven in Boiotië) door Agamemnon, haar bloedeigen vader op aanvraag van de godin Artemis - bedoelt.

De dichter Aischulos kan evengoed hetzelfde algemene probleem ‘uitbeelden’ in een dichtwerk dat een ander stuk mythologisch handelen weergeeft”. De geschiedschrijver, echter, kan, wanneer hij over Aristoteles’ leven schrijft, niet evengoed een ander stuk geschiedenis in de plaats stellen. Hij kan niet zomaar ‘abstraheren’ van de unieke Aristoteles.

Terug naar Warnock’s nominalisme. -

De andere stem dan de Isidiërs die wel over het woord ‘vis’ beschikken, kunnen “abstractie maken” van ‘voorn’ ‘forel’, ‘baars’, ‘snoek’. Om te zeggen dat een nieuwe vis “een vis” is, moeten de Isidiërs zeggen - bij gebrek aan ‘vis’ - “een niet-voorn, niet-forel, niet-baars, niet-snoek”.

Wat als resultaat, i.p.v. woordbesparing (economiebeginsel), woordverspilling met zich brengt: de term ‘vis’ vat immers samen en .. komt inzake woorden spaarzamer uit.

Tiende steekproef. -- De platonische begripsleer. (57/60).

Tot nog toe hebben wij Platon's begripsleer uiteengezet, eerst aan de hand van zijn eigen stellingen ter zake, in het voorgaande hoofdstukje aan de hand van degenen die het met hem oneens zijn, nl. de nominalisten (vanaf de vroegste Sofisten tot en met een Warnock c.s.) en de abstractionisten (vanaf Aristoteles). –

Nu wenden wij ons weerom tot het authentische Platonisme. Met name: wij vatten een probleem aan dat beslissend is, nl. de lemmatisch-analytische methode inzake ideatie. De bestanddelen stoicheia, elementen - van deze methode zijn vervat in de twee deeltermen:

a. 'lemma', voorlopige hypothese, en

b. 'analysis', analyse. -- Men kan het als volgt formuleren:

a. men vermoedt een stoicheion, een factor, die aan het werk is, maar kent hem niet (de idee ervan, het begrip ervan zijn onbekend) maar vermoed en minstens gesitueerd in een situatie, een netwerk van betrekkingen. M.a.w.: een stoicheiosis, een factorenanalyse, heeft ons op weg gezet.

b. Men zet een hypothetisch 'begrip' (een vooronderstelde 'idee') voorop: "Gesteld dat wij juist wisten wat 'x' is, dan zouden wij (...)".

Opm.: -- Francois Viète (Lat.: Vieta; 1540/1603; een der stichters van de Moderne algebra) is bekend om het feit dat hij, in de plaats van gekende cijfers (cijferrekening), letters als 'onbekenden' invoerde (letterrekening).

Wie zo te werk gaat, gaat Platonisch te werk: de letters zijn even zovele 'lemmata', 'x-en', waarmee men werkt, ofschoon men ze slechts via het netwerk waarin zij verwerkt zitten, kent. –

Dit, om op weg te zetten en, vooral, om aan te tonen dat de lemmatisch-analytische methode geen "oude koe uit de gracht" is, maar dagelijkse werkelijkheid in de huidige wiskunde.

De kritiek van John Locke op het denkbeeld 'wezenheid'

Bibl. st.: O. Willmann, *Abriss der Philosophie*, Wien, 1959-5, 366.-- J. Locke (1632/ 1704; Angelsaksisch Verlicht-Rationalist van Empiristische strekking), trekt, als goed nominalist, de kennis van het wezen (wezensvorm, idee) radicaal in twijfel. –

Om zich te verlustigen in wat als 'wezen' doorgaat, merkte hij op dat "de goudsmid beter weet - zonder de zgn. spookachtig-onwaarschijnlijke 'essentie' te kennen - wat goud is dan een b.v. de abstractionist of - heel zeker - de Platonist".

Het antwoord van O. Willmann. –

Wij ontwikkelen, uitvoeriger dan hij, zijn tegenargumentatie. Want zij loont meer dan de moeite.

1.-- Het gelijk van Locke. –

Het is evident dat een goudsmid, o.g.v. dagdagelijkse omgangskennis een zeer nauwkeurig begrip heeft ontwikkeld wat betreft ‘goud’. Hoe meer details hij kent, des te grondiger is de ervaringskennis van de goudsmid. –

Dat is gewoon de inductieve methode van Socrates (Platon). En dit weerlegt geenszins Platon’s stelling.

2.1.-- Het ongelijk van Locke. -

De goudsmid - of de chemicus - o.g.v. empirische steekproeven - summatieve en amplificatieve inductie - verwerft een stel kentrekken, de zgn. natuurkundig-scheikundige eigenschappen van goud, --

De vraag rijst: “Wat licht de goudsmid en de chemicus voor in hun kennisnamen met goud?”. Dat waarover de abstractionist en vooral de Platonieker - de ideationist - het hebben, nl. het wezen (essentie, -- Platonisch: de idee), formuleerbaar in een dubbelgelede formule “al wat goud is” (opsplitsbaar in “al wat is” (de begripsomvang) en “goud”(de begripsinhoud)). –

Praktischer: dat waardoor de losse eigenschappen in feite een structuur, d.i. een uit elementen samengesteld geheel (systeem) uitmaken. - Als men wil: de essentie is de metonymie (samenhangaspect) van de losse elementen. De vele ‘notae’ (begripsinhoudelijke delen), Platonisch: deelideeën, maken juist één en wel één samenhang vertonende idee uit.

Staan wij eventjes stil. –

Goud, aurum, is

1.1. een metaal,

1.2. met als atoomnummer in de tafel van Mendelejev 79. Het is

2.1. een metaal dat omzeggens onveranderlijk is (bestand tegen allerlei natuurinvloeden) en toch zeer smijdig (“vatbaar voor allerlei vormgevingen”);

2.2. het smelt op 1.063° C. (internat. thermometr, norm), het kookt op +/- 2.600° C..

2.3. Het is in b.v. kwikzilver oplosbaar.

3.1. Het bezit een massa (waardoor, binnen de aardbolsfeer) goud ‘weegt’;

3.2. het bezit, kernscheikundig, achttien gekende isotopen. En zo voort! –

a. Voor Locke zijn dit, indien hij consequent is met zijn nominalisme, losse, samengeraakte détails.

b. Voor wie een echt ‘wezen’ aanneemt, kan dit niet: het wezen, dat Locke wil belachelijk maken, werkt als een ware structuur, d.i. het structureert, ordent, organiseert de details tot een fysicaal-chemische structuur, die geleidelijk ontdekbaar is.

M.a.w.: de idee “al wat goud is” is niets anders dan de vooropstelling van het talloze malen herhaalbare feit dat de wezenskenmerken van ‘goud’ steeds weer samen waargenomen worden. Zo’n stellig (‘positief’) feit vergt een verklaring.

Wie de eigenschappen van goud door toeval verklaart, verklaart een systeemsamenhang door toeval. Een verklaring o.g.v. toeval is wel de armste verklaring ter wereld (indien men nog van ‘verklaren’ kan gewagen).

2.2.-- Het ongelijk van Locke. -

Wat wel waar is - Locke’s stelling bevat dit - is dat “het wezen” niet door zintuiglijke waarneming alleen kenbaar wordt. In die zin blijft het wezen “een duister iets”. -- Maar deze onklarheid heeft een binnen het Platonisme perfect begrijpelijke structuur. –

1.- Voorlopig kan noch de filosoof (abstractionist, ideationist) noch de goudsmid (of zelfs de chemicus misschien) aangeven uit welke grondeigenschap (hoofdelement) al de eigenschappen ontspringen en o.m. hun eenheid (samenhang) betrekken. –

Gevolg: “In zover is het wezen een ‘x’, een “qualitas occulta” (versta: een voorlopig verborgen eigenschap)”. (O.c., 366). -- Locke vergist zich deerlijk voor zover hij zich inbeeldt dat mensen die aan het wezen van iets geloven, door dat feit zelf al alles weten over datzelfde wezen! –

2.- De lemmatisch-analytische methode - vaak verkort tot “analytische methode” - is een vorm van hypothesevorming. -- De goudsmid, ja, de scheikundige vertrekken van de hypothese dat goud, tenminste uiteindelijk, zeer onderscheidbaar zal zijn van de rest van de werkelijkheid. -- Deze tweedeling (complementering):

a. het discrimineerbare,

b. de rest zo dat het gediscrimineerde niet die rest is, ja, kan zijn, komt neer op de definitie van de wezensvorm of wezen, dat niets anders is dan “dat waardoor iets o.g.v. liefst systematisch samenhangende eigenschappen van alle andere ‘zijnden’ verschilt”.

Dus: a. Tot nog toe zijn de eigenschappen van goud a.h.w. ‘zusammengeratene’ (Willmann’s uitdrukking: ‘samengeraakt’) kentrekken en is het wezen tot nog toe een “zwarte doos”, waarvan men wel weet wat erin of wat eruit kan, maar niet wat de binnenkant is;

b. Doch tegelijk veronderstelt de filosoof - abstractionist of -ideationist dat, door geduldige analyse (het tweede aspect van de methode), de factor die de eenheid, de samenhang bepaalt - ‘beheerst’ - wel ooit blootkomt.

Van de nominale naar de reële definitie.-

Bibl. st.: Ch. Lahr, *Logique*, Paris, 1933-27, 498s. (Définition de mots et définition de choses). -

1. De woordelijke (lexicografische) of nominale definitie. -

Een grensgeval is de stipulatieve definitie, die zuiver willekeurige betekenissen invoert (zo b.v. wanneer geburen overeenkomen om iemand “de steenezel” te noemen). -- Een echte woordelijke definitie vooronderstelt een bestaand taalstelsel, waaruit zij de nodige en voldoende termen haalt om een gebeurlijk nieuw fenomeen te benoemen, --

Appl. model. -- Men kan het begrip “menselijke ziel” definiëren door te zeggen “de ziel van de mens als mens is het beginsel van het bewustzijn”, -- waarbij men én ‘beginsel’ én ‘bewustzijn’ als reeds gedefinieerd vooropstelt.

2. De zakelijke (wetenschappelijke) of reële definitie. -

Hier is niet enkel een bestaand stelsel van taaltokens (semiologisch/ semiotisch) verondersteld, maar tevens zakelijk contact met de te definiëren werkelijkheid. -- Niet dat deze wijze uitsluitend in wetenschappelijke arbeid toegepast wordt! De “commonsense-mens” (het gemene verstand) gaat ook zo te werk. --

Appl. Model.-- De werkelijke menselijke ziel kan men zo definiëren: men gaat het zieleleven na, via gedragswaarneming en via ‘verstehende methode’ (door inleving via directe ontmoeting). Zodoende stelt men vast b.v. dat de Cartesiaanse definitie, die ‘ziel’ en ‘bewustzijn’ zo goed als identificeert, niet meer toepasselijk is op on(der)bewuste gedragingen, die iedereen kan vaststellen.

Gevolg: eens vertrokken van een voorlopige definitie -- ”beginsel van bewustzijn”- -wordt men ertoe genoopt, in de loop van de analyse (hier het empirisch of zelfs experimenteel onderzoek), de definitie te wijzigen in functie van zakelijke contacten.

Wie ziet nu niet onmiddellijk in dat de zakelijke definitie in de grond hetzelfde fenomeen is als de lemmatisch-analytische methode, die volgens Proklos van Konstantinopolis (410/485), *Comm. in Eucl.*, 1, door Platon aan de Thasiër Leodamas ter hand werd gesteld: men veronderstelt het gezochte als bekend, d.m.v. een voorlopig begrip; men onderzoekt het gezochte om de voorlopige definitie te toetsen aan de werkelijkheid.

In de grond gaan wij voortdurend zo te werk: wij stellen voorop dat gezochte - hier “het wezen” - reeds vaag gegeven is.

Elfde steekproef.-- de platonische begripsleer. (61/68)

Hoe verder wij vorderen in ons onderzoek inzake de Platonische ideeënleer, des te duidelijker wordt wat R. Van Zandt, *The metaphysical Foundations of American History*, 's-Gravenhage, 1959, 125, zegt.

Hij haalt Feibleman aan: “Een overzicht van de geschiedenis der filosofie onthult dat, vanuit één welbepaald standpunt, er slechts drie radicaal verschillende metafysische (opm.: ontologische) stellingnamen bestaan, die door iedereen op om het even welke plaats of tijdstip kunnen ingenomen worden. Er zijn er natuurlijk meer dan drie.

Doch alle zijn slechts varianten op de fundamentele drie: Van Zandt vernoemt ze: nominalisme, abstractionisme, ideeënleer.

De spanning “identiteit/ hogere identiteit”. –

Het is nu al eeuwen hetzelfde: de ene lezer van Platon, situeert de hogere ideeën in de fenomenen zelf, terwijl de andere ze boven/ voor de fenomenen situeert.—

Misschien zegt Socrates, in Platon's *Faidon*, de waarheid: “Mijn uitgangspunt is dat er iets is dat zelf - op zichzelf - mooi is, -- goed is, -- groot is (en zo met alle andere dingen). -- In mijn ogen is het duidelijk dat, indien er iets mooi is buiten het mooie zelf, het in dat geval mooi is doordat het deelheeft aan “het mooie”. -- Ik hou staande dat dit met alles zo is”.

Bibl. st.: C. Verhoeven, *De bekering van Socrates*, in: Tijdschr. v. Fil. 48 (1986): 4 (dec.), 567/582 (waarin steller het heeft over de ontdekking door Socrates (versta: Platon) van de ideeënleer).

Een ander accent. -

“Platon schetst in de *Politeia* hoe het hoogste inzicht het mogelijk maakt op een goede manier te leven (...). Alleen de aanraking met de idee “het goede” (...) kan ervoor behoeden dat ‘deugd’ in ‘schijndeugd’ vervalt (*Politeia* 6: 505a, -- 2:361e; *Sumposion* 212a; *Faidon* 69b).

Het is bij gratie van het vernemen van dat transcendente (opm.: alles overstijgende) goede dat de deugden zich verheffen boven het peil van fatsoen en effectief instrument tot eigen welbevinden. De ‘goedheid’ van wie niet uit is op het goede, stelt niet veel voor”. (V.Kal, *Transcendentie en immanentie* (Over de mogelijkheid zich iets transcendent toe te eigenen en het te realiseren), in: *De Uil van Minerva* (Gent) 6:2 (1989/1990: winter, 118).

Nog een andere stem. –

“Ideeën zijn vooropstellingen (‘préconditions’) van kennis (...). De ideeën duiden als vooropstellingen behelst dat men ondervindt dat ons kenvermogen er niet toe in staat is dit inzicht geformuleerd te krijgen, maar dat ons kenvermogen voortdurend dreigt dat inzicht te vernietigen (“to destroy”) door het een “positieve verwoording” te willen geven”. (V. Rossvaer, *The Laborious Game (A Study of Plato’s Parmenides)*, Tromsø (Norway), 1985, 87ff., -- vrl. 83).-

Opm.: -- Men weet wellicht dat Platon slechts met de grootste tegenzin iets formuleerde en met nog meer tegenzin iets op papier zette, omdat, naar zijn mening, iedere verwoording - gezien het gebrekkige van iedere menselijke taal - de objectieve waarheid, vooral die inzake de ideeën, afbouwde. Dat is het typisch Platonisch ‘deconstructionisme’.

Het standpunt van G. Vico (1668/1744). -

Vico is bekend om zijn *Principi della Scienza Nuova* (1725), een werk dat o.m. de huidige geschiedfilosofie hielp van de grond komen.-

A.-- In zijn Autobiografie zegt hij dat hij, voor alle andere denkers, twee figuren hoog schatte. Platon van Athene om zijn “onvergelijkelijke metafysische geest” en Cornelius Tacitus (55/119; Romeins geschiedschrijver) “omdat hij de feitelijke mens in zijn geschiedeniswerken weergeeft, -- waar Platon diezelfde mens ook in zijn ‘ware’, d.i. ideale natuur opvat”. –

B.-- Vico stelde met nadruk deze systechnie “ideaal/ feitelijkheid” voorop. Hij was overigens, de overtuiging toegedaan dat de twee-eenheid “Platon/ Tacitus” (ideaal/ feitelijke werkelijkheid) te vinden is in de filosofie van Francis Bacon of Verulam (1561/ 1628; *Novum organum* (1620)).

Terloops: Bacon bekritiseerde wel degelijk én de Intellectualistische Rationalisten, die boven de feiten ‘zweefden’ met hun denkproducten, en de Empiristische Rationalisten, die in de feiten ten onder gingen. Hij vond dat enkel experimenteel onderzoek die twee uitersten overwon. Wat men een begin van gezond ‘experimentalisme’ kan heten.

De mening van John of Salisbury (1120/1180). -

Hij was secretaris, raadsman en gezant van Theobald en Thomas Becket, aartsbisschoppen van Canterbury en één der bevoorrechte getuigen van de conflicten tussen paus en keizer, tussen aartsbisschop en Engelse koning. Hij was gemengd in het hele culturele leven van zijn tijd.

Bekend is de Renaissance van de XII-de eeuw.

Onder ‘Renaissance’ verstaat men hier een actualisering, ja, een echte herstichting van de ‘humanitas’ (vertaling voor het Griekse ‘paideia’), d.i. de goed opgevoede mensheid (versta: mens zijn), zoals, in de Latijnse Oudheid figuren als M.T. Cicero (-106/-43; groot redenaar-politicus; Eclectisch (= aan zowat alle strekkingen zich voedend) denker) en Seneca van Cordoba (1/65; Stoïsch denker), -- als P. Vergilius Maro (-70/-19; groot Latijns dichter), P. Ovidius Naso (-43/+74dichter), Q. Horatius Flaccus (-65/ -8; dichter), -- D.J. Juvenalis (+60/ +130; satirisch dichter bekend om de kritiek op het vervallende Rome, ze voorstonden.

Welnu, “het Humanisme van de XII de eeuw was de voorloper van de Renaissance.

Opm.: De ‘grote’ Renaissance situeert zich op het einde van de Middeleeuwen. (H. Davis, *Thomas van Aquino en de Middeleeuwse theologie*, in: R.C. Zaehner, red., *Zo zoekt de mens zijn God*, Rotterdam, 1960, 110 (waar, terloops gezegd, verwezen wordt naar Fr.B. Artz, *The Mind of the Middle Ages*, New York, 1953)). –

Als omschrijving van ‘Humanisme’ kan gelden: ‘humanitas’, mens-zijn, maar dan begrepen als besef van individuele en sociale waardigheid van ieder mens (in beginsel, in aanleg), -- ook als ‘ontwikkeling’ (algemene vorming) dankzij een verfijnde opvoeding), -- zelfs als omvorming van het hele leefmidden zo dat de ‘humanitas’, het verhoogd - verfijnde mens - zijn vergemakkelijkt wordt (cf. de term ‘Humanismus’ in: G.u.I. Schweikle, *Metzler Literaturlexikon* (Stichwörter zur Weltliteratur), Stuttgart, Metzler, 1984, 200f.). –

Opm.: -- Wij staan even stil bij een zo degelijk mogelijke definitie van de humanitas die John of Salisbury voor ogen stond, toen hij zijn werken neerpende. Pas dan zal men goed begrijpen wat wij straks zullen uiteenzetten inzake praktisch handelen voorgelicht door ‘idealen’. --

Bibl. st.: J. van Laarhoven, ed., *John of Salisbury, Entheticus Maior and Minor*, 3 vol., Leiden, Brill, 1987 (vooral de inleiding over leven en werken).

Probleemstelling. –

Beginnen wij met het probleem langs meer dan één kant te belichten. -- Men kent de beruchte tegenstelling “ideaal/ werkelijkheid” (in ontologische taal: ideale werkelijkheid/ dagdagelijkse werkelijkheid”). “Ideaal’ is dan zoiets als “een begrip - al of niet op de achtergrond van een hogere idee - voor zover het situatieloos gedacht

wordt. ‘Werkelijkheid’ is dan “een groep (verzameling/ systeem) van omstandigheden (wie?/ wat?/ waardoor of waarom?/ tegenmodel of gelijkenis/ paradigmata/ gezagsargumenten), die gezamenlijk de elementen uitmaken van wat men nu heet “een situatie”.

Symbol, -- utopia. -

Bibl. st.: Gertrud von Le Fort, *Die ewige Frau* (Die Frau in der Zeit/ Die zeitlose Frau), München, 1934. –

Hier betekent de term ‘symbool’ (zinnebeeld’)

a. het begrip,

b. voor zover het tegelijk een (hoger) ideaal behelst. “Symbolen zijn tekens of beelden (‘Bilder’) waarin “laatste metafysische werkelijkheden” niet op abstracte wijze gekend worden, maar - als in een parabel - aanschouwelijk voorgesteld worden.

Symbolen zijn meteen de in het domein van het zichtbare gesproken taal van het onzichtbare. Aan de grondslag ervan treft men de overtuiging aan dat er een zinnige orde(ning) in alle wezens en dingen bestaat die ertoe in staat is - doorheen diezelfde wezens en dingen zelf - door te komen als goddelijke orde en ordening. -- Juist hier verneemt men de taal der symbolen (o.c.,5). –

Opm.: -- De term ‘symbool’ betekent hier, in von Le Fort’s taalgebruik - zoiets - als “een zicht- en tastbaar gegeven (dus meteen singulier-concreet en ‘aanschouwelijk’) voor zover het hetzij een abstract begrip, desnoods abstract ideaal hetzij daarboven uitreikend een echte Platonische idee a.h.w. zicht- en tastbaar tegenwoordig stelt. --

G. von Le Fort’ s toepassing geldt de idee ‘vrouw, De ‘eeuwige’ (ideale) vrouw - in gewone taal: het ideaal (in de zeer verheven zin) van concrete vrouwen - is zo’n door de godheid gedacht bovenzinnelijk begrip “vrouw’.

De empirisch vaststelbare vrouwen belichamen (‘verwerklijken’) op de ene of andere wijze het ideale vrouw-zijn (dat de idee is). De hoge, ja, godgegeven idee ‘vrouw’ is tegelijk in en toch boven de singulier-concrete vrouwen. –

Zodoende zijn zij - in von Le Fort’s taalgebruik - ‘symbolen’ van de eeuwige (ideale) vrouw: zij verwijzen, zelfs als zij laag-bij-de-grond leven, naar iets - “vrouw-zijn” - dat haar bestaan en levensontwerp belicht. -- Men ziet na dit alles dat von Le Fort eigenlijk Platoniekerin is, al spreekt zij een taal die niet zo onmiddellijk als Platonisch overkomt.

En nu de term ‘utopie’.

Bibl. st.: R. Bouda, *Kulturkritik und Utopie beim frühen Nietzsche* (Rationale und

empirische Rekonstruktion eines Arguments), Frankf. a.M., Lang, 1980 (sinds de XVIII-de eeuw is 'utopie' zelfs tot een wijze van redeneren uitgegroeid: men verplaatst zich dankzij de rationele 'rede' in een ordening van wereld en leven die voor 'beter' gehouden wordt dan de reeds aanwezige orde. –

Bibl. st.: Wilh. Voszcamp, Hrsg., *Utopieforschung (Interdisziplinäre Studien zur neuzeitlichen Utopie)*, Stuttgart, Metzler, 1982 (43 stellers plegen 55 teksten met als thema al wat utopie is sedert Antieke Griekse utopieën met als resultaat het brutale feit dat, niettegenstaande ultrawetenschappelijk denken, men niet tot een algemeen aanvaarde definitie van utopie is kunnen komen), De Politeia (een werk over de ideale staat van Platon), De civitate Dei (S. Augustinus), Gargantua (Rabelais), Zonnestaat (Campanella), Nova Atlantis (Bacon), Oceans (Harrington), la Salente (Fénelon), la Polysynodie (Bernardin de Saint-Pierre), Troglodytes (Montesquieu), Découverte australe (Restif de la Bretonne) e.d.m. zijn de geestesconstructies die een of andere ideale samenleving ontwerpen. -

Opm.:-- Men ziet dat men, met zo'n utopieën - letterlijk: "nergens-plaats-vindende denkbeelden" niet in het rijk der hoge ideeën maar in dat van de singulier-concrete situaties verzandt. Immers het zich inbeelden van "betere samenlevingen" wordt geconstrueerd niet met wat de hoge idee "betere samenleving" biedt (want dat blijft - zoals Willmann zei - een 'x', een "qualitas occulta", -- in de taal van de elektriciens "een zwarte doos" ("black box")), maar met de reeds vervallen materialen van wat reeds feitelijk bestaat.

Het Existentiële koppel "geworpenheid/ ontwerp". -

De Existentiële denkers hebben een systeemie ontworpen, die ons hier aanbelangt. -
- De mens is vooreerst 'geworpen', d.i. hij/ zij is gesitueerd in een systeem van omstandigheden allerhande die hij zelf niet 'ontwerpt' (kiest). Hij/ zij kan, nochtans, omstandigheden 'ontwerpen', kiezen. –

Zegt J. Wahl, *Les philosophies de l'existence*, Paris, 1954, 75: "De enkeling 'is' niet maar hij "heeft-te-zijn" ". M.a.w.: die enkeling is een taak die hij/ zij zichzelf oplegt".

Opm.: -- Dit is een vorm van utopisch denken, aangezien men van gegeven situaties uitgaat om de eigene te ontwerpen.

Opm.: -- Men treft de utopieën - existentiële ‘ontwerpen’ - aan ook in de meest actuele cultuurstromingen. Ten bewijze: L. Abicht, *De nieuwe Amerikaanse utopia is links en feministisch*, in: *Streven* 54 (1986: 2 (nov.)), 106/119.

Drie romans - Marge Piercy, *Woman on the Edge of Time* (traditioneel utopisch), -
- Ursula K. Le Guin, *The Dispossessed* (SF- klassieker en utopieweergave tegelijk),--
- Alice Walker, *The Color People* (realistisch verhaal, maar met utopische ondertoon) -
trachten, elk op zijn wijze, een alternatieve, niet-seksistische samenleving te tekenen.

Ideologieën. -

Een vorm van ontwerp is de beruchte ideologie.-- De term dateert van Antoine Destutt de Tracy (1754/1836), die in 1796 het woord lanceerde en die het beroemder maakte in zijn *Elements d'ideologie* (1801/1815) .

Sindsdien is de term onderhevig aan allerlei omduidingen, natuurlijk. Maar de kern waarrond alles blijft draaien, is zoiets als volgt: een ideologie verschilt wel degelijk van

a. religie (in de traditionele zin),

b. wijsbegeerte en

c. vakwetenschap, maar dan zo dat zij er bijtijds het uitzicht van aanneemt.

Zij is een denkbeeldenstelsel dat graag “gemeenschappelijke allures” aanneemt, -- met de ernst van een religie en de diepzinnigheid van een filosofie. –

Bibl. st.:

-- S. Breton, *Theorie des idéologies*, Paris, Desclée, 1976 (een wijsgerig onderzoek);

-- M. Amiot e.a., *Les idéologies dans le monde actuel*, DDB 1971;

-- L.J. Halle, *The Ideological Imagination*,. Chicago, 1972 (Hobbes, Rousseau, Marx als medeverantwoordelijken voor de XX-st'eeuwse ideologieën);--

-- K.O. Apel u.a., *Hermeneutik und Ideologiekritik*, Frankf. a.M., 1971 (diepgaand);

-- R. Laermans, *Marx over ideologie* (De ‘Kapital’ - cyclus herlezen), in: *Streven* 54 (1986): 2 (nov.), 130/138;

-- K. Marko, *Ideologische Umrüstung* (Anmerkungen zum politischen Vokabular der Chruschtschow-Aera), in: *Wort und Wahrheit* XII: 5, 273/284 (een evolutie in de Sovjet-Unie);

-- J. Huige/ P. Reckman, *Het rijk van de vrijheid (Bouwstenen voor een nieuwe sociale ideologie)*, Baarn Anthos, 1985 (een anarchistisch boek dat ecologie, vredesbeweging, vrouwenbeweging en andere “sociale bewegingen” vanuit typisch anarchistisch-kleinschalige situaties in een ideologie tracht aaneen te lijmen: uit “de as van het kapitalisme zal zo “het (anarchistische) rijk der vrijheid” oprijzen”).

De omgekeerde denkwijze: 'Realpolitik'. –

Men kent wel de systechnie “moralpolitik/ realpolitik”. –

Bibl. st.: E. Faul, *Der moderne Machiavellismus*, Köln / Berlin, 1961.-- Nicolo Machiavelli (1469/1527) was ‘Humanist’, maar dan in een zakelijke zin. “Is – onderverstaan “voor de staat(slui)” – al wat nuttigheidswaarde vertoont vanuit staatsoogpunt, nu ‘goed’ of niet ‘goed’?”

Een Realpolitiker antwoordt: al wat de staat dient, is ipso facto, althans voor de actief politiek bedrijvende politicus, ‘goed’! Men ziet het: het is een restrictief oordeel, d.i. de bevestiging is aan een voorbehoud onderhevig: “althans voor de actieve staatsman”. –

Men heet dat ook ‘staatsutilisme’, - van het Latijn ‘utilis’, wat nuttigheidswaarde vertegenwoordigt. Dat staatsutilisme stelt het begrip ‘staatswelzijn’ voorop, gebeurlijk in de radicaal gewetensvolle zin van die term, maar stelt vast dat, in feite, een ethiek - een moraal - in meer dan één geval ondoenlijk, niet-uitvoerbaar, is zonder de staatsgemeenschap schade toe te brengen. –

M.a.w.: het ideaal is - in menig geval - een loutere utopie! Met de nadruk op “het nergens plaats vinden”.

Opm.: -- Zoals men weet, is ‘Realpolitik’, een zeer omvattend begrip: staatsbeleid, economie en vooral militaire noodzaak - niet zonder de nadruk op “het genoopt zijn” - vormen de situatie, waarbinnen het ideaal, hoe zedelijk hoogstaande ook, zijn ‘topos’, plaats, moet vinden.

Nu weet toch iedereen die een beetje de feitelijke politiek volgt, dat de *Utopia* van Thomas More (Morus (1478/1535; Humanist-Katholiek, die zijn geloof niet wou afzweren onder de druk van de Engelse vorst en daarvoor onthoofd werd) onuitvoerbaar is in een soms zeer hoge graad. –

Besluit.-- Het Renaissance-Humanisme omvatte zowel een Machiavelli als een More. Wat op de radicale tweesnedige wezenaard van die cultuurbeweging wijst.

Het tegenstellingspaar van John of Salisbury.-

Bibl. st.: Rol. Barthes, *L’aventure semiologique*, Paris, 1985, 143s.-- Steller brengt dit ter sprake in het kader van de traditionele retoriek. John of Salisbury stelt dat men, als men goed nadenkt, twee gezichtspunten moet in het oog houden.

a. Thesis (positio, stelling), d.i. de situatieloze kijk (begrip). Zo b.v. “Het is waardevol te huwen”.

b. Hypothesis (causa, situatie, praktische context). Zo b.v. “Het is waardevol voor

Carine te huwen”. Indien die Carine een mens is van vlees en bloed, gesitueerd, dan is het duidelijk dat het “beginsel der waardevolheid (= ‘goedheid’) van het huwen” niet zo simpel is ... in de uitvoering.

De Scholastiek (800/1450) kende het tegenstellingspaar “ordo intentionis” (het gezichtspunt van de (goede) bedoeling)/ “ordo executionis” (het gezichtspunt van de (goede) tenuitvoerlegging van de (goede) bedoeling).

Volgens John of Salisbury behoort de bespreking van de ‘thesis’ - een abstract oordeel - tot de ‘dialectica’ van zijn tijd, terwijl de bespreking van de ‘hupothesis’, d.i. het geheel der voorop te stellen omstandigheden (indien men een handeling wil begrijpen), behoort tot de ‘retorica’ van zijn tijd.

Anders uitgedrukt: in beginsel is het waardevol te huwen; maar in feite kan het ook niet waardevol zijn te huwen. Stel u voor dat onze Carine in het geheel niet denkt aan huwen, -- dat zij zich tot een kloosterleven geroepen voelt, -- of dat zij lesbienne is. Die singulier-concrete omstandigheden bepalen de ‘goedheid’ - waarover Platon het telkens weer heeft - mee. –

Opm.: - Het tegenstellingspaar van John of Salisbury is in het Kerkelijk-Scholastische denken blijven hangen: enerzijds, in tegenstelling tot b.v. de positivist (die geen idealen kent, maar enkel positieve feiten) of de nihilist (voor wie de idealen, waarden en ideeën ‘ontwaard’ zijn) of de cynicus (die ze schaamte vrij loochent, minacht als naïefheid), houdt het Kerkelijk-Scholastische denken vast aan een (gebeurlijk Platonisch geduide) norm (ideaal); anderzijds, in tegenstelling tot de een of andere utopische denkwijze, houdt dezelfde traditie staande dat er omstandigheden zijn die veroorloven wat, zonder die omstandigheden, radicaal ongeoorloofd zou zijn: b.v. wettige zelfverdediging (men mag, in geweten, degene die wil moorden, zelf eerst doden).

Het laatste –

Situatiemoraal, perspectivisme (Nietzscheaans, Marxistisch (denk aan Lenin’s ‘moraal’)), contextualisme - gaat er heden zeer gemakkelijk in.

Het eerste –

Hoge moraliteit - beleeft heden een grondige crisis. Sedert Marx, Nietzsche, Freud b.v. is de staat, voor de Anarchist, een fictie en, voor de Positivist, een louter feitelijke realiteit. De Anarchist verwerpt iedere staat als slecht; de Positivist, indien consequent met zichzelf, acht iedere staat ergens haalbaar.

Twaalfde steekproef. -- De platonische begripsleer. (69/74)

Lichtleer. -

Reeds bij o.m. de Paleopythagoreeërs zijn de ‘arithmoi’, (de getalmatig bepaalde configuraties) het ‘licht’ dat het wezen der dingen belicht. -- Het model. -- De zintuiglijke waarneming is, in haar wezen, ‘opsis’, directe ervaring (E.PL. 08; 37), al of niet bijgewerkt door ‘historia’, onderzoek. -

Het origineel. -

Zo ook is er en bij de Pythagoreeërs en bij de Platoniekers een directe waarneming van de menselijke geest. “Wat de zon is in de zichtbare wereld, dat is in de onzichtbare de hoogste en zelfs alomvattende idee “het goede” (versta: al wat waardevol is)”. Zoals reeds aangeduid, E.PL. 37: de objectieve kenbaarheid (‘waarheid’, der gegevens, enerzijds, en, anderzijds, de subjectieve aanleg tot kennen staan of vallen met dat mysterieuze bovenzinnelijke ‘licht’). -

Opm.: Later zullen S. Augustinus (354/430) en S. Bonaventura (1217/1274) de Pythagoreïsch-Platonische lichtleer omduiden tot ‘illuminatie-metafysiek’. -

Opm.: Herlees E.PL. 05v. (de vierledige wijsheid), zie dat dit een andere wijze van zeggen is.

De drieledigheid “mystisch/ rationeel/ ethisch”. -

In zijn *Geschiede des Idealismus*, III, 1032, zegt Willmann wat volgt. -- De basiselementen van een theologisch gefundeerde wereld- en levensbeschouwing zijn:

a. Het mystische element, dat door het al te aardsgezinde Verlichte Rationalisme prijsgegeven wordt en door een of ander pantheïstisch Monisme (dat beweert dat alles ‘god’ is en daardoor één) verduisterd; -- geloof voor de gewone gelovige, mystiek voor de paranormaal begaafde gelovige zijn de toegang tot Gods ideeën;

b. Het rationele element, dat, in zijn, onderzoek, gehinderd wordt door Empirisme (louter zintuiglijke kennis), Sensualisme (de zintuigen op zich zijn a.h.w. de wereld zelf) en heel zeker door het Moderne Materialisme (dat enkel de grove stof kent);

c. Het ethische element, dat, in zijn poging tot gewetensvol leven, voorgelicht en door het gelovig-mystische element én door het rationeel-onderzoekend element, gehinderd wordt o.m. door het Autonomisme (de zelfgenoegzame Verlichte geest leidt radicaal zichzelf).

Opm.: -- Wij zetten deze drieledigheid, eigen aan alle echte ideeënleer, voorop omdat zodoende de ware inzet van wat nu volgt, voldoende duidelijk voor de geest zou staan.

Het middeleeuws - scholastisch driedig 'realisme'. –

De basisterm 'universalia' (universaliën) gaf de "quinque voces"; de vijf benamingen (inzake algemene begrippen) aan. 'Genos' (lat.: genus), 'geslacht', (versta universele verzameling), -- 'eidos', (Lat.: species), 'soort' (versta: particuliere verzameling). Dat zijn de ordenende begrippen, die voor Platon beantwoorden aan 'alle' en 'geheel' (E.PL. 41: holisme). –

De rest:

- a. 'diafora' (Lat.: differentia, onderscheid, verschil);
- b. 'idion' (Lat: proprium, individuele eigenschap);
- c. 'sumbebékos' (Lat.: accidens, toevallige eigenschap). -- Deze vijf termen heten 'universalia' omdat zij uitstaans hebben met de universaliteit, (algemeenheid) van de begrippen.

De strijdvraag. -- In tegenstelling tot niet-kenners van de Middeleeuwse denkwijzen moeten wij zeggen dat de inzet der discussie zeer fundamenteel was (zoals een Feibleman duidelijk zei).-

1.1. Nominalisme. –

Onze woorden - termen (terminisme) - vertonen, inderdaad, een soort 'algemeenheid', nl. die van louter 'voces', 'flatus vocis' (wat men met de stem uitspreekt, nl. namen, klanken, -- ademstoten).

Zo brengen wij in één woord – 'haan'- alle singuliere voorstellingen inzake singuliere hanen, die wij ontmoeten, samen (klankalgemeenheid).

In de Oudheid waren de Sofisten, de Kuniekers, de Stoïekers van die mening: er bestaan slechts singuliere dingen, waarvoor wij namen uitvinden zo dat éézelfde klankvorm meer dan één singulier gegeven samenbalt. Maar zonder te kunnen verifiëren dat in de dingen zelf identische kentrekken aanwezig zijn. -

1.2. Abstraktionisme. -

Onze begrippen vertonen een soort 'algemeenheid' die de samenvattende weergave is van wat in de singuliere gegevens werkelijk identisch aanwezig en dus verifieerbaar is (nl. de algemene wezensvorm). Zo vatten wij in één woord, - één term (gebeurlijk een meervoud van woorden), samen: 'haan' is wat in alle empirisch vaststelbare hanen identisch aantrefbaar is.-

2. Ideationisme.-

Zowel de singuliere dingen als hun algemene wezenheid in onze algemene begrippen aanwezig zijn maar begrijpelijk voor zover wij er een idee van vooropstellen, die er het gehalte aan waardevolle ('goede') werkelijkheid ('zijn') van verantwoordbaar maakt. Zonder idee 'haan' verschijnen in de natuur rondom ons nooit 'hanen' als exemplaren ervan.

Nemen wij een duidelijk voorbeeld. –

Iedere lente geeft ons het schouwspel te zien van de sneeuwkllokjes die doorheen de vervroren of althans kille sneeuw hun warme schoonheid van bloemen ten beste geven. Met de ogen van Platon gezien gebeurt het volgende.

Dit sneeuwkllokje hier en dat daar en die sneeuwkllokjes ginds vertonen blijkbaar iets dat ze onderscheidbaar maakt van de rest (de wezensvorm). Meer nog: gezamenlijk, als verzameling, zijn zij onderling in zeer hoge mate identisch.

En nog, meer: telkens wanneer er een sneeuwkllokje afwijkt van dat ‘patroon’ (= wezensvorm), zien wij dat zo goed als onmiddellijk. Zo b.v. werd ooit een sneeuwkllokje door onoplettende voetgangers platgelopen maar overleefde het en ... vertoont het een mismaakte vorm.

Het ‘patroon’ dat wij ‘sneeuwkllokje’ heten, is zo dat het niet alleen als verzamelend samenvat, maar als normatief-axiologisch (waardeoordelen mogelijk makend) toelaat zo een sneeuwkllokje als ‘niet-mooi’ te bestempelen. Het heeft, m.a.w., zijn ‘waarde’ gedeeltelijk verloren. In Platon’s taal: het neemt nog wel aan het goede (de waardevolle werkelijkheid) deel, maar in een gebrekkiger vorm dan alle andere, ‘normale’ sneeuwkllokjes. –

In dat mismaakt sneeuwkllokje ziet men nog de met de andere sneeuwkllokjes gedeelde wezensvorm min of meer doorkomen, maar dan zo dat diezelfde wezensvorm ons noopt tot een eerder negatief waardeoordeel.

Opm.: -- “De betrokkenheid van het concrete op de idee ervan wordt door Platon met drie termen aangeduid: tegenwoordigheid, deelname (= participatie), exemplariteit (toonbeeldigheid)”. (E. De Strycker, *Beknopte gesch. v.d. Antieke filosofie*, Antw., 1967, 97). -

Toegepast:

a. in ieder sneeuwkllokje is de idee ‘sneeuwkllokje’ (beter nog: “gaaf en waardevol sneeuwkllokje”) aanwezig (‘parousia’, praesentia),

b. als toonbeeld (norm) - als origineel waarvan het singuliere sneeuwkllokje ons een (gebeurlijk vervormd) model te zien geeft - en dus als ‘paradeigma’; (toonbeeldige wezensvorm);

c. met als gevolg dat wij kunnen samenvattend zeggen: “Dit singuliere sneeuwkllokje - met alle soortgenoten - neemt deel aan de alomvattende, waardevolle (‘goede’) idee “normaal en waardevol sneeuwkllokje”.” Wat ‘methexis’, deelname, aan de idee behelst.

Toelichting.

“De essentie (opm.: versta: idee) van de cirkel is zuiver en volmaakt wat zij is. De cirkels uit onze ervaringswereld daarentegen vertonen niet op ieder punt dezelfde kromming (E. De Stryker, p.c., 96). -

Dit bewijst dat, volgens De Stryker, zelfs een wiskundige entiteit (= gegeven) - die nochtans, volgens Platon zelf, nog het best op weg zet om het begrip ‘idee’ te vatten (doordat een wiskundige zijn begrippen - punt, lijn, vlak, lichaam b.v. - tot op zekere hoogte althans zelf construeert) - eens dat zij in de ervaringswereld materieel aangetroffen wordt, nooit heel en al aan de definitie beantwoordt, laat staan aan de idee (die in de definitie benaderend verwoord wordt).

M.a.w.: dit toont aan dat zelfs verwezenlijkte wiskundige entiteiten voor waardeoordelen vatbaar zijn niet enkel o.g.v. de definitie (die ideale entiteiten definieert), maar nog veel meer o.g.v. de idee (die al in de definitie onvolmaakt, niet heel en al ‘goed’ (waardevol), weergegeven wordt). –

Zodat, Platonisch gezien, b.v. de idee ‘cirkel’ eigenlijk is “algemeen geldige en waardevolle cirkel”, aanwezig als origineel van alle mogelijke modellen die eraan ‘deel hebben.’ Wat de drie hoofdkentrekken van de verhouding “idee/ exemplaar” weergeeft.

Toelichting.

Wat geldt van de wiskundige ideeën/ exemplaren, geldt a fortiori (des te meer) van de niet-wiskundige. -- Neem het op het eerste gezicht simpel begrip ‘wit’. Men zal horen zeggen: “Die muur is wit”.

Maar als men die muur exact bekijkt, blijkt alras dat b.v. een vlieg er haar zwarte puntjes op gezet heeft: hij is wel wit - grof genomen -; maar - streng genomen (en dat is ideeënleerstellige methode) - is die muur niet zonder meer wit, maar “bij benadering wit”. Wat behelst dat het exemplaar “witte muur” eigenlijk een “niet-zo-goed exemplaar van witte muur” is. –

Opm.: -- Tot op het einde van zijn leven heeft Platon er de nadruk op gelegd dat enkel de wiskunde - al is het die van zijn tijd, natuurlijk - een zo direct mogelijke weg tot de ideeënleer baant.

Blijkbaar omdat pas in de wiskunde men enig begrip verwerft van de voor de ideeënleer zo nodige ‘akribeia’, strenge nauwkeurigheid die ieder exemplaar van een idee uiterst nauwkeurig met de idee in haar absolute ‘goedheid’ (volmaaktheid, waardevolheid) vergelijkt.

Opm.: Begrijpt men nu de draagwijdte van de lichtleer: zeiden wij niet, E.PL. 69 (37), dat de idee “het goede” (het zonder meer waardevol werkelijke) werkt als een licht dat én de ideeën én de exemplaren ervan ‘belicht’? Iedere idee is immers één verwezenlijking (exemplaar) van het goede, waaraan zij, indien zij is wat zij is en behoort te zijn, ‘deelheeft’. Weerom: het Middeleeuws ‘realisme’.

Nu wij wat uitvoeriger hebben stilgestaan bij de derde mening inzake begrippen, het ideationisme, kunnen wij, met goed begrip, uiteen doen wat dat fameuze ‘realisme’ is. -
- In de rijpere fase formuleerden de Scholastici, althans de begripsrealisten (de Nominalisten sloten zichzelf uit), als volgt.

1.-- *Forma ante rem.* -

Letterlijk: “de wezensvorm voor de ‘res’, d.i. wat in de ervaring gegeven is.-- Dat is blijkbaar een Platonische rest, want de Middeleeuwers situeerden de ideeën “in God”.

Opm.: 1. Voor Platon waren de ideeën hypothesen (vooropstellingen) om te verklaren waardoor het kwam dat een veelheid van gegevens samenvatbaar en naar ‘goedheid’ (waarde) beoordeelbaar is. De idee was “al wat algemeen geldig en goed zijnde is”. Als origineel waarnaar de modellen verwijzen. Waarover zij ‘informatie’ verschaffen. -

2. Pas later, heel wat later worden de ideeën door sommige denkers “in God” gesitueerd i.p.v. in het louter wetenschappelijke gebied der hypothesen. Pas Albinos van Smurna (100/175; in de tijd van het Middelste Platonisme) plaatst die ‘hypothesen’ in god.-- In het spoor van die duiding - een ware omduiding van groot formaat - situeren de Kerkvaders, die Platonisch denken, en sommige Scholastici de “vormen voor de exemplaren ervan” in de God van de Bijbel (Jahweh, Drie-eenheid).

Zo kan O. Willmann, *Die wichtigsten philosophischen Fachausdrücke in historischer Anordnung*, Kempten/ München, 1909, 68, zeggen: “Formen vor den Dingen, d.i. die Ideen, die vorbildlichen Gedanken Gottes” (Vormen voor de dingen, d.i. de ideeën, de toonbeeldige gedachten van God).

2.-- *Forma in re.* -

Dat zijn de in alle exemplaren van een verzameling (‘geslacht’ geheten) identische werkelijkheid, die dan in een algemeen begrip kunnen weergegeven worden.

3.-- *Forma post rem.*-

Dat is het begrip dat onze geest zich vormt.

De drie samen - voor, in en na de dingen - maken het rijpere Scholastisch realisme uit.-- Wel waren er, zoals altijd, eenzijdige denkwijzen: sommige Platonische realisten hadden enkel oog voor de wezensvormen voor de ervaarbare gegevens, waarbij moet genoteerd dat sommigen de ideeën tot ‘wezens’ voor de dingen maakten (wat men Platon, indien hij objectief geduid wordt, maar moeilijk kan aanwrijven).

Sommige middeleeuwse denkers waren Aristotelici (die enkel vormen in, niet vormen voor de dingen aannamen); tenslotte waren sommigen Nominalisten die, eigenlijk, geen universele vorm -- noch in noch zeker niet voor de dingen -- aannamen.

Toepassing.

Om te verduidelijken dat de universalieëndiscussie in de Scholastiek wel degelijk hoofdzaken aanging, het volgende.-- O. Willmann, *Abriss der Phil.*, Wien, 1959-5, 130, vat de Decaloog (Tien geboden) als volgt samen. –

1. De drie eerste geboden.

God, als alom aanwezige instantie, wordt “ernstig opgenomen” (dat is etymologisch de betekenis van ‘re.ligio’ (het tegengestelde is ‘neg.ligio’ (verwaarlozing))

- a. innerlijk, door echte overtuiging (eerste gebod), en
- b. uitwendig, in al wat spreken is (tweede gebod),
- c. uitwendig, in een of andere liturgie (derde gebod).

2. De zes.... volgende ‘verboden

De traditionele formulering geeft de tegenmodellen aan (‘mijdingen’, taboes):

- a. eerbied voor ouderlijk gezag en de kinderen,
- b. de mijdingen in het kader van het samenleven:
 - i. bega geen ‘zonde’ (= schending van het onschendbaar karakter) tegen de persoon (vijfde gebod), het gezin en huis (zesde gebod), tegen al wat ter beschikking staat (zevende gebod);
 - ii, bega geen zonde tegen het recht op de waarheid (achtste gebod);
 - iii. bekeer niet zondig geslachtelijk genot (negende gebod) of bezit (tiende gebod).

O. Willmann noteert dat de eerste geboden van innerlijke overtuiging via spreken naar gedrag overgaan, terwijl de laatste verboden de volgorde omkeren: van gedrag via spreken (achtste gebod; “lieg niet”) naar innerlijke begeerten.

Nominalisme, abstractionisme, ideationisme. –

Voor de consequente Nominalist zijn de formules “woorden”; voor de Abstractionist: algemeen geldige “verifieerbare begrippen”, voor de Ideationist “Gods ideeën.

Dertiende steekproef. -- De platonische taaltheorie. (75/77)

Onze methode getrouw halen wij enkele merkwaardige punten naar voren.

Bibl. st.:

-- B. Mojsisch, Hrsg., *Sprachphilosophie in Antike und Mittelalter*, Amsterdam, Grüner, 1986;

-- W. de Pater/ W. van Langendonck, *Natuurlijkheid van de taal en ikoniciteit (Platon en hedendaagse taaltheorieën)*, in: Tijdschr.v.Fil. 51(1989): 2 (juni), 256/297.

Weerom: de vraag bij uitstek voor Platon is: “Hoe werkelijk ‘goed’ (waardevol) is een naam? Hoe is een naam werkelijk ‘goed’? (Dit wijst op de existentie en de essentie).

Ter inleiding. --

R. Rehn, in: *Mojsisch*, o.c., 63/119, heeft het over de samenhang “onoma (naam)/ pragma (werkelijkheid door een naam bedoeld)” en “onoma (naam)/ logos (zin, tekst, waarin een naam verwerkt is)”. Dit, vanaf Parmenides van Elea (-540/...) over Protagoras van Abdera (-480/ -410) en Prodikos van Keos (-465/...) tot Platon en Aristoteles.

Platon zet die een traditie voort. Dit des te meer daar D. di Cesare, in *Mojsisch*, o.c., 1/16, het heeft over de taalopvatting van Herakleitos van Efesos (-535/-465), die vaststelt dat “een deel van de werkelijkheid teken staat voor diezelfde werkelijkheid”.

B. Mojsisch zelf heeft het, o.c., 35/62, over Platon’s dialoog *Sofistes* waarin het ‘dialectisch’ taalgebruik ter sprake komt: waar de Sofisten, met hun retoriek, de namen misbruiken, daar staat Platon er het werkelijk ‘goede’ gebruik van voor.-- Waarover meer in de cursus Retoriek.

De dialoog *Kratulos* - naar de naam van zijn Herakliteïzerende leermeester - wordt besproken in B. Mojsisch, o.c., 17/34, waar beweerd wordt dat de dialoog niet gaat over de etymologieën (Ross) of over de raadselachtigheid van taalverschijnselen (Heidegger), maar over het wezen van taal.

Van het origineel, de werkelijkheid, zijn de namen in beginsel ‘modellen’ (lieftst werkelijk goede modellen). ‘Model’ betekent, daarbij, niet een te eng begrepen nabootsing (“mimèsis”, imitatio), maar wel een bruikbare weergave van de werkelijkheid.

Stoicheiosis (factorenanalyse). –

Herlees E.PL. 44 (Stoicheiosis) en 39 (toepassing). Platon neemt in de *Kratulos*dialoog als model van het origineel taal het schilderen.

1.-- “Zo gaan ook schilders te werk”.

Willen zij een gelijkenis uitwerken, dan brengen zij soms een laagje purper aan, -- soms ook die of die kleurstof. Het valt echter ook voor dat zij vele kleuren mengen: b.v. wanneer zij een vleeskleur of iets in die aard bereiden, -- ik denk: volgens ieder portret en diens vereisten. –

2.-- Op een zelfde wijze kleven wij de onherleidbare klanken op de dingen: nu eens juist één klank - waar nodig -, dan weer vele tegelijk (wat dan neerkomt op de zgn. lettergrepen).

Ook lettergrepen verbinden wij op hun beurt (waaruit dan de namen en de zinnen samengesteld worden). –

Met die namen en zinnen gaan wij dan verder al verbindend: iets groots ditmaal, iets dat schoon is, -- een geheel. –

Net zoals wij, zo-even, dankzij de vaardigheid van het schilderen, het levend wezen samenstelden, zo ook stellen wij, nu, dankzij de vaardigheid inzake namen - of redekunst (retoriek) of hoe die vaardigheid ook heten mag - de rede samen:

Opm.: -- Men ziet: het is dezelfde ‘stoicheiosis’ (= holistische factorenanalyse) als in de Filebosdialoog (E.PL. 39). Maar hier gaat een model aan vooraf, het schilderen.

Het thema van de Kratulos.-

1.1. Kratulos - in Herakliteïzerende zin - stelt voorop dat de namen “van nature” werkelijkheid weergeven, - vooral dan de namen van de oertaal. -- Er is, in den beginne, een oermensheid, die een oertaal stichtte.

Herakliteeërs gingen van zo’n oertaal uit om tot de ware werkelijkheid te komen. Methode: ‘to etumon’ (de oorspronkelijke betekenis of, althans, de ware zin van een woord) achterhalen doorheen de nu nog nalevende woorden. De oerbetekenis zo bloot trekken is ipso facto inzicht in de ware werkelijkheid verwerven.

1.2. Hermogenes, een leerling van Socrates, daarentegen zegt: “Ik, op mijn beurt, kom tot geen andere stelling dan de volgende: “De juistheid van een naam is niets anders dan overeenkomst en afspraak. (...).

Geen enkele naam komt, immers, “van nature” (‘fusei’) toe aan om het even welk gegeven. Die naam ontspringt aan gewoonte en gebruik (“nomoi kai ethei”), -- afkomstig van degenen die de naam toekennen en die de medemensen eraan wennen”.

2. Waarop Platon stelling neemt. Hij verwerpt beide uiterste stellingen. - Niet van namen gaat “werkelijk goede” taal filosofie uit, maar van dat waarover de namen informatie verschaffen.

Immers regelmatig weten wij dat sommige woorden niet zo werkelijk goede modellen van de werkelijkheid zijn. Wat stelt dat (on)bewust voorop? Het feit dat wij een ‘opsis’, een directe kennis, van de werkelijke dingen hebben (E.PL. 08, 37, 69), die door historia, onderzoek, verbeterbaar is. Zo vergelijken wij het model (de naam) met het origineel (de door de naam bedoelde werkelijkheid).-

Besluit.-- Indien men de werkelijkheid kent en doorheen de namen én rechtstreeks, dan is de directe kennis toch te verkiezen.

De oertaal.

A. Gödeckemeyer, *Platon*, München, 1922, 63f., zegt wat volg. -- Platon brengt in dat de oermensheid slechts uit ‘wijzen’ (= met doorzicht begaafden) bestaat zo dat haar inzichten, in de oerwoorden vastgelegd, door dat feit zelf “goede modellen” zijn en een bron van zakelijke kennis voor alle latere geslachten, is te verwerpen. -

1.-- De oermensheid, om de dingen werkelijkheidsgetrouw te kunnen weergeven moet, in ieder geval, zelf eerst de idee die in die werkelijkheden als een hoger licht werkt, in haar geest bezitten. -- Welnu, als eerste in de rij kon zij niet rekenen op reeds bestaande en geldige woorden. -

2.-- De hypothese dat de allereerste namen der dingen “van ‘god’ uitgingen” (‘god’ in de Platonische zin, -- niet in de Bijbelse zin), is weerlegbaar, want de singuliere woorden verwijzen naar tegenstrijdige grondinzichten omtrent het ware zijn. De ene klasse woorden drukt onophoudelijke verandering uit; de andere klasse bestendige onveranderdheid. Beweren dat de eerste mensheid “dichter bij de goddelijke wereld stond” dan wij, de latere mensheid, houdt dus geen stand.

Het totale besluit is:

- a. inderdaad, er is willekeur in het woordgebruik;
- b. maar niets belet voortaan ‘rechtlijnig’ te noemen wat echt rechtlijnig is. Taalvastheid, eens dat zij gevestigd is, is een noodzaak.

Opm.: -- Merkwaardig: de Pater/ van Langendonck, a.c., 264, zeggen dat Kratulos’ stelling dat woorden ‘iconische’ waarde (afbeeldende zin) hebben, in herstichte vorm door Ch.S. Peirce staande wordt gehouden, terwijl Hermogenes’ stelling dat woorden willekeurige scheppingen zijn, door de Saussure (*Cours de linguistique*) hernomen wordt.

Zodat men tegen de achtergrond van Platon’ s Kratulos ook nu nog kan taaltheorie plegen. Weerom “geen oude koe uit de gracht”!

Veertiende steekproef. -- De platonische oordeelsleer. (78/83)

Men zou kunnen opwerpen: “Waarom blijven stilstaan bij wat Platon denkt over het oordeel (de propositie, de zin, de uitspraak)? Als antwoord zij verwezen naar J. Derrida e.a., *La faculté de juger*, Paris minuit, 1985.-

De titel van dit werk verwijst naar I. Kant, de Verlichte geest in Duitsland, en naar J.F. Lyotard, de Postmodernist. -

De vraag die zes schrijvers willen beantwoorden, luidt:

a. De XX-ste eeuw heeft als hoofdkentrek de afbouw van de traditionele idealen en waarden, geraakt daardoor in een diepe crisis en mist iedere norm om een oordeel te vellen;

b. Hoe moet het nu met het oordeelsvermogen dat de mens meent te hebben? Wetenschappelijk, esthetisch en artistiek, ethisch en politisch wordt het oordelen onderzocht in dat sombere licht. -- Wellicht helpt een Platonische opvatting terzake: herlees nu even E.PL. 17vv. (de tijdsgeest), waaruit blijkt dat uitgerekend Platon ook een cultuurcrisis doorleefd heeft. --

Oordelen vergt als vooropstelling o.m. de zekerheid dat men de waarheid kan inzien en, desnoods, bewijzen in een betoog.

Bibl. st.:

-- A. Mate', *Kritische Studie : Platons semantische Lehre*, in: Tijdschr.v.Fil. 51 (1989): 4 (dec.), 696/702;

-- L.M. de Rijk, *Plato's Sophist (A Philosophical Commentary)*, Amsterdam, 1986;

-- G. Prauss, *Platon und der logische Eleatismus*, Berlin, 1966. --

Wat weerom aantoonst hoe Platon nog steeds, op allerlei terreinen, gelezen en doordacht wordt.

Pindaros. -

A. Rivier, *Etudes de littérature grecque*, Genève, Droz, 1975, 292, verduidelijkt hoe deze lyrische dichter (E.PL. 35) een zin opvat. Het 'onoma' zelfstandig naamwoord gewoonlijk - als model van een origineel (een ware toedracht) is centraal. Het 'rhema', werkwoord, gezegde, is een hulpuitsdrukking, als een bijmodel dat het hoofdmodel, het onderwerp, belicht: het gebeurt zelfs dat het werkwoord niet eens uitgedrukt wordt of ook dat het louter 'amplificatief', hetzelfde met andere woorden hernemend, gebruikt wordt. --

Zodat de nominale en de verbale componenten (om met Chomsky te spreken) slechts verwijzingen zijn naar een werkelijkheid en dit zo dat het onderwerp bijna alles is. Het is goed dit bij het nagaan van Platon's oordeelsleer voor ogen te houden, want deze lijkt sterk op wat Rivier zo-even zegt.

Platon. -

De stoicheiosis, d.i. het uiteenleggen van de totaliteit die een uitspraak is, draait rond drie gegevens: onoma (een woord dat iets betekent (d.i. als model fungeert)), rhèma (een nadere bepaling van het onoma, gewoonlijk ‘werkwoord’ geheten) en logos (de zinnige uitspraak zelf als geheel van de twee). --

Maar, zoals bij Pindaros, zo ook bij Platon: een logos, zin, betreft een pragma, een gegeven, waarover de zin het heeft. –

Opm.: -- In de analyse van het oordeel waaraan de logici ons gewend maken, heet het zo: het onderwerp is het origineel (het niet of minder bekende); gezegde is dan wat informatie verschaft over het origineel, het onderwerp.

Dat is - terloops gezegd - een goede analyse -- maar - opgelet - Pindaros en Platon zijn geen actuele semiotiekers/ semiologen! Voor hen is het origineel, het niet of minder bekende waarover het gaat, niet het onderwerp - onoma - van de zin, maar “to pragma”, de zaak waarover de zin zich uitspreekt. En de gehele zin is ‘model’, want hij verschaft informatie over het pragma.

Hoe moet dan de zin verstaan worden? Als volgt. -- Het onoma, onderwerp, is een (liefst goed) model van het pragma d.i. dat waarop het onderwerp ‘slaat’.

Meer nog: zoals bij Pindaros is het onderwerp zo goed als alles. Het gezegde - rhèma - geldt als bijmodel - via het onderwerp - van het pragma, de zaak waarover. -- M.a.w.: een zin ‘wordt niet tekenleerstellig (semiotisch/ semiologisch) gezien, maar ontologisch, d.i. op werkelijkheid gericht. Het zwaartepunt ervan ligt buiten hem. Niet in hemzelf, zoals bij de tekenleerstellige kijk. –

Opm.: -- De intentionaliteit (E.PL. 37: het edele juk) is centraal. Als men wil - maar dan in een radicaal objectieve zin - de kijk is fenomenologisch. Daarom ook hebben wij langer stilgestaan bij de structuur van het edel juk: het gelijke (origineel), hier het pragma, de objectieve werkelijkheid, wordt d.m.v. het gelijke (model), hier de gehele logos (met onoma en rhèma), gekend.

En wel dankzij het licht van het goede, het werkelijk waardevolle. Het “werkelijk waardevolle” hier is het feit dat een zin weliswaar een tekenwaarde heeft (de tekentheoretici hebben daarin echt gelijk), maar heel en al in functie (= dienst) van de zijnswaarde (de ontologische gerichtheid van degene die zich over een of andere werkelijkheid (het onderwerp) uitspreekt).

Dat is de reden waarom Platon ‘s sofistiek’ bepaalt als “de vaardigheid om, zich van woorden bedienen, een bedrieglijke, verschalkende schijnwerkelijkheid voor te spiegelen.

Cf. E.PL. 19 (pejoratieve betekenis: specialist in drogredenen); 20 (betoveringskunst van Gorgias). – De Sofisten waren de eerste echte tekenteoretici: de uitspraak op zich, los van haar ontologische gerichtheid, is één; het ‘pragmatisch’ geen ook misbruik van de uitspraak is twee.-

Maar ‘filo.sofia’, Platonisch verstande wijsbegeerte, is wetenschap - “theoretische ontos” (doorzicht in het zijnde doordringend) - en dus meteen werkelijk waardevolle gegevens meedelend ook via woorden, maar nu als tekens die naar echte werkelijkheid verwijzen.

Besluit. -

Te midden van de diepe waarden crisis (“crisis van het goede”) hersticht Platon de oordeelleer van een aantal sofisten: de mens, indien hij/ zij er de nodige inspanning voor opbrengt, is wel degelijk in staat tot geldige oordelen.

En hier situeert zich de brandende actualiteit van Platon’s oordeelsleer: een Derrida c.s. twijfelt eraan of men, in de crisis der XX-ste eeuw, nog wel geldige oordelen kan uitspreken. Met de nodige inspanning, Ja! (Cf. A. Gödeckemeyer, *Platon*, München, 1922, 124f.).

Appl. model. -

Het Eleatisme (Parmenides, Zenon; E.PL. 12v. (De Eleatische methode) had, net als het Herakliteïsme, groot gezag: had het niet het streng-logische denken ingevoerd? Dat streng-logische - zo hebben wij gezien (E.PL. 72 (‘akribeia’) bekoorde Platon. En toch: de logische analyse van oordelen waarin het werkwoord (of het zelfstandig naamwoord) ‘zijn’ voorkwam, bracht hem tot een formele breuk met Elea. –

Bibl. st.: A. Gödeckemeyer, *Platon*, 125ff.-- Op een gegeven ogenblik van zijn ontwikkeling - hij evolueerde voortdurend - ziet Platon de verkeerde definitie van ‘zijn’ (vooral als hulpwoord) in.

Zo b.v.: “Deze muur is”. - De Eleaten - en menig denker met hen - zagen daarin een totale identificering: ‘muur’ en ‘zijn’ zijn één, enig ja, hetzelfde. Neen - zo ziet het Platon: - “Deze muur is” betekent “Deze muur is (één zijnde tussen een veelheid van zijnden)”.

Hier komt ‘zijn’ als idee naar voren: het ‘zijn’ is wel het licht dat zich toont in de muur onder meer, maar niet alleen in die muur toont het zich als alom aanwezig licht: in alle ‘zijnden’ - ook buiten die muur - is het als alomvattende idee, in en tegelijk boven alle zijnden, aanwezig.

Identiteitsleer. -

Wat Elea invoerde, staat of valt met wat men nu aanduidt met de term 'identisch' (of nog 'analoog' (= deels identisch deels niet-identisch)).

M.a.w.: ofwel gaat het over het feit dat iets samenvalt met zichzelf (en dat is totale identiteit) ofwel - zeker in de logica als redeneringsleer - gaat het over het feit dat iets gedeeltelijk samenvalt met iets anders (en dat is dan analogie of gedeeltelijke identiteit).-

Appl. mod.-- In de geest van de Eleaten redeneert men, inzake oordelen, als volgt.

a. "Dit is een gele gentiaan". --

Het 'onoma', onderwerp, is 'dit' (dat de totaliteit van een gegeven aanduidt); het 'rhema' (gezegde) is "een gele gentiaan" (dat weerom, maar met nieuwe inbreng, zoniet zou de uitdrukking een 'tautologie' (tweemaal hetzelfde zeggen) zijn, de totaliteit van het gegeven uitdrukt).

b. "Een gele gentiaan is aantrefbaar op de hoge bergen van de Alpen en de Pyreneeën".

Het onderwerp is "een gele gentiaan" (blijkbaar bedoeld als synecdoche: alle andere gele gentianen zijn meebedoeld); het gezegde "is aantrefbaar ..." drukt deze keer niet de totale identiteit uit, maar een deel ervan. --

De term "samenvallen met". Wanneer in de grote logische traditie sprake is van 'identiteit', dan, gaat het over 'samenvallen'.

a. 'Dit' en "gele gentiaan" vallen samen (totaalidentische uitdrukkingen).

b. "Een gele gentiaan" en "(is) aantrefbaar op de hoge bergen van de Alpen en de Pyreneeën" vallen als geheel niet samen,-- wel vallen zij gedeeltelijk samen. Met name: de plaats waar een gele gentiaan aantrefbaar is, is juist dezelfde als "de hoge bergen van ..."

M.a.w.: én gele gentiaan én hoge bergen zijn deelidentisch. of 'analoog'.

Opm.:-- Nu is het zo dat onze uitleg niet de Eleatische maar de Platonische is, nl. de Eleaten (en met hen een indrukwekkend aantal denkers) verwarden steevast totale en partiele identiteit; gevolg een zinnetje als "Deze muur is wit" leek hun een onwaarheid (inderdaad: "deze muur" en "(is) wit" zijn niet totaalidentisch maar deelidentisch (analoog)).-- Dat uitgerekend staat achter de kritiek van Platon op de Eleaten.--

Opm.:-- In Platon's taal is 'identiteit' gemakkelijk "totale identiteit" en is 'methexis', Lat.: participatio, deelname (deelhebben aan), de term voor 'deelidentiteit' of 'analogie'. -- Met dat voor ogen wordt Platon's taalgebruik klaar.

Identitieve denkleer.-- De term ‘identitief’ betekent “al wat met identiteit uitstaans heeft”. Zo zijn de termen ‘identisch’ en ‘niet-identisch’ of nog ‘analoog’ identitieve termen.

Bibl. st.: G.Jacoby, *Die Ansprüche der Logistiker auf die Logik and ihre Geschichtschreibung*, Stuttgart, Kohlhammer, 1962. -- Jacoby, in Eleatische lijn, definieert logica als volgt. –

1.-- Logica begint met de definitie van de term ‘logisch’.

Wanneer zeggen wij, in de traditionele logica (die daarin verschilt van de logistiek, die ook een harmologie omvat), dat iets logisch is? Telkens wanneer dat ‘iets’ een geldige gevolgtrekking (consequentie, afleiding), besluit) is uit vooropstellingen (in Platonische taal: hupotheseis, hypotheses).

Het Duitse ‘folgerichtig’ kan vernederlandst worden door ‘juist’. “juist geredeneerd”. Zo is iemand “consequent met zichzelf” in de mate dat hij uit de hem/haar eigen vooropstellingen de juiste - geldige - gevolgtrekkingen afleidt.

2. -- Logica verduidelijkt de term ‘logisch’ door een voorwaardelijke zin: “indien dan ...”. Daarvan zijn twee hoofdtypes merkwaardig.

A. Deductie, -- Indien A, dan B. Welnu, A. Dus B.--

Model: indien het regent op de alpenweiden, dan worden de gele gentianen er nat. - Dat is, logisch volkomen juist, want noodzakelijk,

B. Reductie. -- Indien A, dan B. Welnu, B. Dus A.--

Model: indien het regent op de alpenweiden, dan worden de gele gentianen er nat. Welnu, de gele gentianen worden er nat. Dus het regent op de alpenweiden. –

Dat is logisch een gissing: men stelt een feit vast (de gentianen worden nat) en, gezien een verband (indien regent dan nat worden), gist men de ‘verklaring’ (een lemma, een voorlopige hypothese), nl., het regent. –

In de deductie - welnu, het regent; dus de gele gentianen worden nat - is er logische noodzaak; in de reductie - welnu, de gele gentianen worden nat; dus het regent - is er logische waarschijnlijkheid; meer niet (niet-noodzakelijk).

3. -- Logica zegt dat de afleiding identiteit vooropstelt. -

‘Regenen’ en ‘nat worden’ zijn een veelheid, niet identisch. Maar via het oorzakelijk proces - regenen verwekt nat worden - zijn zij één (vertonen zij eenheid in de veelheid): de plaats van nat wordende gentianen en de plaats van het regenen vallen samen.

Identatieve oordeelsleer. -

Wat zo-even gezegd werd van de redenering, geldt eigenlijk al van het oordeel. -- "Deze muur is wit". De muur en (de kleur) wit zijn een veelheid, -- niet-identisch. Maar de plaats waar de muur is en die waar wit is, vallen samen. Er is identiteit. Er is in die veelheid eenheid.

De termen 'één' en 'veel' zijn in de Oudheid synoniemen van 'identiteit' en 'niet-identiteit'.

Het begrip 'zijn(de)' is identitief. -

Als hulpwerkwoord is 'zijn' een identitief werkwoord. Het drukt hetzij totale identiteit uit: "wat wit is, is wit" of "wit is wit", hetzij deelidentiteit: "deze muur is wit".

—

Het Eleatisme heeft, al zoekend en tastend, dit ingezien. Platon heeft het onderscheid tussen 'identiteit' (versta: totale identiteit) en 'deelhebben' (versta: deelidentiteit, analogie) duidelijk ingezien.

Opm.: -- Dit blijkt overigens duidelijk uit het gebruik van tropen, metaforen (de gelijkenis is de identiteit: "De alpenbloem is daar" (wanneer iemand een gele gentiaan toont: de gele gentiaan behoort tot de verzameling der alpenbloemen, die alle dezelfde kentrek, vertonen)), -- metonymieën (de samenhang is de identiteit: "De remedie tegen overlaste maag is daar" (wanneer iemand een gele gentiaan toont: deze bloem, indien via gentiaandrank ingenomen, ontlast de spijsvertering, -- wat toont dat gele gentiaan en spijsvertering tot hetzelfde systeem behoren)).

Het Holistisch denken van Platon is identitief. En heeft en vertoont twee richtingen.

A. De factorenanalyse (stoicheiosis).

In de stoicheiosis wordt 'alle' (een verzameling) en 'geheel' (een stelsel) in elementen en/ of onderdelen opgesplitst. De totaliteit valt gedeeltelijk samen (is deelidentisch) met de elementen of de delen.

B. De inductie. -

In de inductie, de summatieve vooral, worden steekproeven genomen in 'alle' (verzameling) en 'geheel' (systeem) zo dat men de totaliteit onderzoekt, aftast, op minstens één element of minstens één onderdeel, dankzij directe kennis,-- desnoods aangevuld met historia, verder onderzoek. —

Weerom: de totaliteit valt gedeeltelijk samen met de elementen of de delen. Ook onderling is er deelidentiteit der elementen, gebeurlijk.

Besluit. -- Eens uitgeklaard is het Eleatisme blijkbaar een sterke basis en voor oordeelsleer en voor redeneringsleer.

Vijftiende steekproef. -- De platonische oordeelsleer, (84/88)

Wij leven in wat men heet “een multicultuur”. Meer dan één cultuur, met haar denkbeelden en waarden, maakt er, zoals in de tijd van Platon aanspraak op “de waarheid” te bezitten. –

Nu, Zenon van Elea is gekend om een discussieschema: “gij evenmin als ik”. Elk van die culturen bewijst wel tot op zekere hoogte haar “goed recht”, maar geen enkele geeft aan alle mensen overtuigend, doorslaggevend bewijs (= een ‘apodictisch’ bewijs, in Aristoteles’ taal).-

Nu zijn de stellingen van bedoelde culturen even zovele oordelen. -- Laten wij kijken of Platon niet ergens iets heeft achtergelaten ter zake.

Bibl. st.: G.J. de Vries, *Plato's beeld van de mens*, in: Tijdschr. voor Fil.. 15 (1953): 3, 426/438, -- de Vries is Platonkenner die bijzonder oog heeft voor wat men kan noemen het restrictief oordeel, d.i. het oordeel met voorbehoud. Zegt de Vries: zoals bij Platon altijd ieder oordeel roept zijn correctief oordeel op, waardoor een restrictief oordeel ontstaat.

Appl. model. --

1. Het oordeel. -

“Heel het treurspel (tragedie) en blijspel (komedie) van ons leven” zegt Platon ergens. Zoals hij in de *Faidon* (de aanvang) beschrijft. - Gelatenheid na een leven vol teleurstellingen is hier ongetwijfeld aan het woord maar ook blijdschap. -- de Vries legt nader uit. -- De reden: de mens, voordat hij op aarde incarneerde, doorleefde “een zalig schouwspel en aanblik” en, in de herinnering - ‘anamnesis’ - daaraan, zoekt hij weer zoiets.

Besluit.

a. Platon kan het leven op aarde als een ‘spel’ (treur- en/ of blijspel) opvatten;

b, hij ziet het als een ‘mengsel’ van treurnis en blijheid.—

Er is nog meer: “de mens is een speeltuig van de godheid”. In Platon’ s ogen is dat zelfs het beste aspect aan de mens: hij houdt dit oordeel staande “met de godheid voor ogen en onder de indruk ervan”. –

In dezelfde orde van zaken - aldus de Vries - ziet Platon het kunstenaarsleven als een ‘spel’. Ja, de theoria, het doorzicht dat in het wezen der dingen doordringt, is eigenlijk “een hogere vorm van spelen”.

2. Het restrictief karakter. –

a. De opperste idee, nl. het goede (de waarde zonder meer) is de enige idee die onvermengd goed is,- - het reine goed. Hier is een restrictief oordeel ondenkbaar.

b. Alle andere ideeën zijn gemengd, -- een harmonie van “goed-en-niet-goed”. ‘Ambivalent’ - tweewaardig’ - zegt de Vries. -- Zo het spel. - Het spel heeft positieve betekenis, maar het heeft steeds ook negatieve draagwijdte.-

Besluit. -- de Vries zegt dat Platon, bij de aanblik van zo een spelsituatie eigen aan het aardse leven, aan het hedonistisch aspect (dat het spel steeds is), een ethisch correctief toevoegt: het gewetensvolle leven. Het spel dat ons leven is, behoort ermee rekening te houden dat ons leven tegelijk een reeks zedelijke beslissingen is.

De herinnering aan het pre-existente (voor dit aardse leven gesitueerde) spel, het doorleven van het huidige aardse bestaan als spel, het zich voorbereiden op het toekomstige, nadoodse spel dat verhevener is, kan in geen geval de ethische ernst van het kiezen voor het zedelijk goed vervangen. -

Opm.: -- Wat de Vries ‘spel’ heet, kan beter ‘schouwspel’ genoemd worden, waarin de mens opgaat. Herlees E.PL. 09 (Pythagoreïsche theoria).-

Opm.: -- Herlees E.PL. 25 (a-fortiori argument). Herlees vooral E.PL. 27 (Genot, geweten, godsdienst).

Appl. model.-

de Vries, a.c., 430. -- In Platon’ s ogen is de mens eerst en vooral onsterfelijke ziel. Daarbij fungeert het sterfelijke lichaam én als werktuig én als weergave van de ziel. -- Het is, enerzijds, een gebrekkig werktuig en een misvormde afbeelding. Op die wijze kan het een belemmering worden voor de activiteit van de ziel. Dan is het “een gevangenis” waarin de ziel opgesloten zit - als een oester in de schelp - en waaruit zij hunkert naar bevrijding. –

Opm.: -- Hiermee verwoorden wij de zgn. “dualistische mensopvatting” van Platon: tussen geest en stof, tussen ziel en lichaam bestaat een kloof en wel zo dat geest en ziel overgewaardeerd en stof en lichaam ondergewaardeerd worden. Dat is, althans, de lopende mening.

Zegt de Vries: “Dit zijn misschien de meest bekende stellingen van Platon. maar - zoals al zijn stellingen - hebben zij niet meer dan beperkte geldigheid”. (A.c., 430).

Dat dit Platon’ s mening zelf was, blijkt b.v. uit het laatste werk van hem, *Nomoi*, Wetten, waar hij zegt: “De mens behoort dankbaar te zijn voor drie bezittingen: de godheden, zijn ziel en zijn lichaam”. Waaruit de hoge waardering blijkt voor wat de laagste graad van

werkelijkheid vertegenwoordigt, het lichaam. -- Of nog:

a. de ziel behoort voor zichzelf zorg te dragen (denken wij aan de psuchagogia waarover later) (Faidon 115b);

b. de ziel behoort even goed zorg te dragen voor al wat onbezielt is; -- aan deze verantwoordelijkheid mag zij zich niet onttrekken. In het lichaam hunkert zij wel - als een vogel omhoog starend - naar het aanschouwen (= doorzicht) der ideeën, maar - daartegenover - een voortijdige bevrijding door zelfmoord is ongeoorloofd. -

Opm.: Weerom: dat evenwicht tussen onder- en overwaardering.

Bij Platon is er in zekere zin sprake van “een vlucht” uit de greep van dit aardse leven. Maar bij hem is die bevrijding “een zoveel mogelijk aan de godheid gelijk worden” - dat is het vergoddelijkingselement - en wel in een activiteit die binnen het aardse leven blijft.

Zo b.v. kan zoeken naar zuivere, onvermengde - versta: eenzijdige - theoria, o.m. door zich van het lichaam af te wenden, spoedig tot ‘hubris’ (Lat.: arrogantia, grensoverschrijding) leiden, -- een houding die geen rekening wil houden met de beperktheden van het menselijk bestaan.

Zo b.v. ook een al te strenge training van het lichaam met het doel dit lichaam te beheersen is ongewenst. Cfr de Vries, a.c., 430.

Nog talloze andere voorbeelden van matiging van één oordeel door een ander oordeel dat in tegengestelde zin spreekt, zijn in Platon te vinden. - Denken wij b.v. aan het feit dat Platon én in de hele kosmos én in mens zijn twee factoren aan het werk ziet:

a. nous, Lat.: intellectus, zinnigheid, verstandelijk overleg;

b. anankè, al wat onze geest onbegrijpelijk vindt maar er toch moet bijnemen. In Moderne termen: én rationeel én irrationeel.

Opm.: -- Het is alsof een stuurkundige doelgerichtheid hem, in zijn oordelen, bij iedere afwijking terugkoppelt.

Besluit. -

1. De hoogste idee het goede is absoluut waardevol en de bron van gedeelde, ‘geparticipeerde’ waardevolheid.

2. Buiten het goede is er niets absoluut waardevol, -- ook niet Platon’ s eigen (waarde)-oordelen. Zij zijn, in zijn ogen, even tweesnedig - mengsel van waar en onwaar. Ieder oordeel moet gerelativeerd worden door een ander. -- M.a.w.: de totaliteit - niet de elementen of de onderdelen - is pas het juiste zicht op de zaken. Wat ons weerom naar de stoicheiosis voert: onze afzonderlijke inzichten zijn maar steekproeven binnen totaliteiten.

***De methode der tegengestelde hypothesen.* –**

Het matigen van een inzicht door een ander, liefst een tegengesteld inzicht, treft men o.m. aan in de dialoog Parmenides,--

Bibl. st.: A. Diès, trad., *Parmenide*, Paris, 1974. –

Het tweede gedeelte van deze dialoog, die zeer filosofisch is, bestaat uit een reeks vooropstellingen. Als men wil een lange reeks hypothetische redeneringen.

a. Indien “het ene” (versta: al wat eenheid in de veelheid brengt, d.m.v. gelijkenissen en samenhangen) bestaat, wat volgt daar logisch uit én voor het ene zelf én voor wat het ene niet is? (o.c., 31/36),

b. Indien het ene niet bestaat, wat volgt daar logisch uit én voor het ene zelf én voor de rest? (o.c., 37/40).-- Als men wil: de methode van model en tegenmodel. Platon ‘s tekst zegt, 135e : “Goed zo” antwoordde Parmenides. “Maar er is nog iets anders te doen

a. Vooropstellen, in ieder geval afzonderlijk, dat het gegeven bestaat en onderzoeken welke gevolgtrekkingen uit die hypothese voortvloeien, volstaat niet.

b. Men moet ook het niet bestaan van hetzelfde gegeven vooropstellen. Indien tenminste gij uw redeneeroefeningen wilt afwerken”. –

Ziedaar - overigens in de stijl van de Eleaat Zenon van Elea - de methode. -- Wat verder, 136d/e, zegt de tekst: “De grote massa beseft volstrekt niet dat, indien men een gegeven niet onder alle mogelijke gezichtspunten onderzoekt, men onmogelijk de waarheid bereikt en meteen tot inzicht komt”. –

Opm.:-- Deze ‘pragmateia’ (Parm. 136c), methode, is duidelijk aan het werk in de hierboven aangehaalde voorbeelden van de Vries. Maar in de Parmenides wordt zij in alle logische scherpte uitgewerkt.

Opm.: -- ***Bibl. st.:*** J. Kuin, *Newman en de via media*, in: *Streven* 20 (1993) 3 (dec.), 267/269.-- Het gaat over J.H. Newman (1801/1890), de kardinaal, die in 1837 een werk uitgaf: *Lectures on the Prophetic Office of the Church Viewed Relatively to Romanism and Popular Protestantism*, heruitgegeven onder de titel *The Via Media of the Anglican Church*, Oxford, 1990. –

Het is een eigenaardig werk: wat Newman met alle overtuiging betoogt, wordt in hetzelfde boek weerlegd. Na het Anglicaans standpunt (1837) verdedigt hij het Katholieke standpunt (1877). Niet als logische oefening, maar als woord en wederwoord inzake twee overtuigingen, de Anglicaanse en later de Katholieke, die hij gekoesterd heeft.

Oppositionalisten.

Bibl. st.: J. Muurlinck, *Antropologie voor opvoeders en hulpverleners* (Ideologische manipulatie of zelfbepaling), Bloemendaal, 1981, 17/19 (Oppositionalisme).

Dit werk over agogie en agogiek geeft ons een nieuwe term voor een oude zaak: "Oppositionalisme ontstaat als men zich sterk afzet tegen een bepaalde term of een bepaald begrip en er een andere term of ander begrip tegenover plaatst, waaraan absolute gelding wordt toegekend". (O.c.,17).

Platonisch: het ene begrip wordt verward met een soort volstreekte onwaarde, het andere met de volstreekte waarde (het goede).

Appl. modellen. --

(1) Biologisch/ psychologisch. --

De enen verabsoluteren de rol van de aanleg: bij de geboorte zijn in een individueel wezen (biologisch en/of psychologisch) alle of nagenoeg alle levensmogelijkheden vastgelegd (vooraf bepaald). -- De anderen overdrijven de rol van het leefmidden: een verenkeld wezen is, in zijn levensloop, geheel of zo goed als geheel 'bepaald' door het milieu.

Opm.: -- Platonisch: beide stoicheia, factoren, situeert men in de totaliteit van het werkelijke leven, waarin zij verweven zijn zowel met andere als met tegengestelde factoren. Praktisch: én aanleg én leefmidden bepalen beide, elk op zijn wijze, de enkeling mee

(2) Sociologisch. -

a. De enen verabsoluteren de menselijke enkelingen: zij en zij alleen zijn de bewerkende stoicheia (elementen) van de verhoudingen in een samenleving (zo b.v. van de betrekkingen tussen bezittende en bezitsloze klasse, tussen kansrijken en kansarmen). De anderen verabsoluteren "de maatschappij" met haar verhoudingen als de enige bewerkende factor.--

Opm.: Platonisch: situeer beide factoren in de totaliteit van het leven, en gij ziet in dat beide begrensde rollen spelen. -

b. De enen verabsoluteren het individuele subject ('ik') als bewerker van alle structuren. -- De anderen zien de structuren als de bewerkende factoren van de enkelingen. Subjectivisme en structuralisme staan zo diametraal tegenover elkaar. -

Opm.: -- Platonisch: zowel het ene als het andere heeft zijn eigen, onvervangbare rol. In Platonische taal: er is 'koinonia', verwevenheid, ineenbestaan binnen een totaliteit van de elementen ervan. Men ziet het: de stoicheiosis en de steekproeven der inductie!

Zestiende steekproef.-- De Definitie- en indelingsleer. (89/94)

De definitie en de indeling zijn vormen van oordelen. Maar zij betreffen begrippen. Daarom is het hier nu de plaats om er een woordje over te zeggen. –

Beginnen wij met een vrolijke noot.-- G.Groot, *Peter Sloterdijk, cynicus*, in: *Streven* 1985: jan., 322/336.-- Steller zegt dat de Kunische (= Cynische) taal satirisch is.

Hij haalt in dat verband een ‘definitie’ (?) aan: “Toen Platon de definitie opstelde die zegt dat de mens “een ongevederd tweebeinig dier” is en daarvoor bijval oogstte, plukte Diogenes van Sinope (-413/-327; Kunisch denker, die als ‘ideaal’ van de Kuniekers gold) een haan kaal en bracht hem naar de school van Platon, met de woorden: “Ziehier de mens van Platon!”. Daarom voegde men aan de definitie toe: “met afgeplatte nagels” (A.c, 329). -

Men kan “vrolijke wetenschap” beoefenen, zoals Nietzsche, n.a.v. zo’n anekdote, natuurlijk. Maar laat ons nagaan wat Platon voor moeite besteedt aan definiëren en indelen om te zien of die anekdote geen Kunisch uitvindsel is.

Beginnen wij met een niet-satirisch ingesteld schrijver.—

Bibl. st. :

-- Al. Koyré, *Introduction à la lecture de Platon*, New York., 1945-1; Paris, 1962-2, 22/35 (Menon).-- Koyre trekt de aandacht op de methode, -- in het kader van de drama’s die Platon schrijft (want zijn dialogen zijn dramatisch opgevat).

De dramatis personae zijn in de Menon: Socrates de steeds centrale gespreksvoerder; -- Menon, een Thessalisch condottiere (bendeaanvoerder in dienst van een partij of een staat) met zijn naamloze slaaf. –

Anutos (die later Socrates voor het gerecht zal beschuldigen). Het thema: ‘aretè’ deugd (versta: deugdelijkheid (dat waardoor iemand deugdelijk is)), -- wat enger: manhaftigheid.

A. -- Deel I: -- Het definiëren als vaardigheid. -

Ieder Griek - Menon voorop - weet (meent te weten) wat ‘deugd’ is. En dus Menon maar antwoorden: man en vrouw, kind en bejaarde, vrije en slaaf vertonen allen een type (soort) van levensvatbaarheid, ‘deugd’. “Iedere situatie, iedere handeling heeft haar eigen deugd” (o.c., 23).-

Maar Socrates (= Platon) met zijn logische strengheid wijst erop dat Menon slechts types (soorten) opsomt (een soort indeling, als men wil), maar de algemene natuur (= wezenheid, wezensvorm) blijft onvernoemd. “Definieer

deugd zonder meer!”. Aldus Socrates.-- maar Menon verstaat zelfs die eis niet. Waarop Socrates: “Opdat genoemde zes soorten alle als deugd zouden kunnen gedefinieerd worden, moeten zij iets gemeenschappelijks vertonen, nl. één en dezelfde ‘ousia’, (Lat: essentia, wezenheid):

Waarop Menon die meent dat hij het nu verstaat: “Deugd is de geschiktheid om bevel te voeren”. Waarin men de condottiere herkent. Vanuit zijn militaire ervaringshoek ziet hij ‘deugdelijkheid’.

Socrates daarop: door middel van een gedeelte definieert Menon de totaliteit! Welnu, er zijn nog andere soorten.

Opm.: -- Men herkent het holisme van Platon: ‘alle’ types van deugd moeten kunnen samengevat worden in één universele definitie (inductie).

B.-- Deel II. -- Het ethisch definiëren. -

Het tweede verwijt dat Socrates toestuur, is: Menon denkt ‘specialistisch’, ‘unidimensioneel’. Hij betreft in het bevel voeren niet eens het geweten,-- de ‘gerechtigheid’.

Herlees nu E.PL. 85 (met de aldaar vernoemde verwijzingen): Socrates en Platon waren diep geschokt bij het zicht van zovele deskundigen zonder enige ethische bezorgdheid. De vervallende democratie zette de deur open voor gewetenloze handelwijzen.

Zo ook hier:

- a. geschiktheid tot bevelvoering, ja;
- b. maar niet zonder geweten.

Het bevelvoeren - mèt - geweten is de ‘ware’ (versta: gewetensvolle, ‘gerechtige’) vorm van bevelvoering. -- Modern uitgedrukt: ethicavrije bevelvoering is, voor Platon, een ‘abstractie’ in de zin van ‘para.frosune’, d.i. voorbijdenken aan de gewetensvraag. In Menon’s zin is ‘deugd’ - ‘deugdelijkheid’ liever - ‘andreia’ manhaftigheid, die zonder veel geweten soms cynische vormen aanneemt. Dat kan men dagelijks zien in het gedrag van ‘tirannen’ (dictators), die wel tot heersen geschikt zijn, maar gewetenloos zijn. --

Opm.: Platon zegt ergens dat de typische tiran is als de gewetenloze misdadigers die wat men in sommige nachtdromen kan beleven, bij volle daglicht uitwerken. Zij verwisselen de gewetensvrije sfeer van de nachtdromen met het in geweten gebonden gedrag overdag. -

Besluit. -

1. Definiëren is één. Dat is op zich al een vaardigheid.
2. Gewetensvol definiëren is het geweten betrekken in de algemene definitie. Zo wordt de daad van een mens een menselijke daad zoals de Middeleeuwse Scholastiek zei (actus hominis, actus humanus).

Dit alles blijkt nu uit het vervolg zeer duidelijk. -- Menon, in de mening het nu eindelijk gevat te hebben, repliceert: “Socrates wil een algemene definitie. Goed! Kijk: “Deugd(elijkheid) is én de begeerte naar goede dingen én de geschiktheid om ze zich aan ‘afschaffen’”. –

Waarop Socrates verbeterend, met het oog gericht op “een werkelijk goede definitie”, ingaat: “Kijk naar de dief/ dievegge:

a. zij begeren goede dingen; zij beschikken daarenboven over de geschiktheid om ze zich aan te schaffen;

b. maar zij hebben geen geweten. -- wel zijn zij geschikt tot begeren-en-verwerven, niet tot gewetensvol begeren-en-verwerven”.

Opm.: Hiermee wil Socrates zeggen: wel zijn zij ‘deugdelijk’ (geschikt, opgewassen tegen een taak, ‘vaardig’, d.i. met ‘technè’, specialisering, uitgerust), maar ‘deugdzaam’ zijn zij niet. Socrates vat schitterend samen:

a. Uw definitie, Menon, heeft een term te veel, nl. het woord ‘goede’ (in Socrates’ ogen begeert niemand niet-goede dingen, althans niet op bewuste wijze).

b. Uw definitie heeft een term te weinig, nl. het woord ‘gerechtig’ (= gewetensvol), want ware deugd omvat ook geweten.- -

Opm.: Herlees nu E.PL. 67 (Realpolitik) de Realpolitiker is één geval van deugdelijkheid zonder al te veel deugdzaamheid. -- Wij kennen, wellicht, allen zo’ n mensen: “Een zeer goed onderwijzer! Maar hij heeft geen geweten: gij weet nooit hoe gij hem vast hebt”.

Deskundigheid is ‘aretè’, opgewassenheid tegen een taak. Gewetensvolle deskundigheid is ook ‘aretè’, opgewassen zijn tegen een taak, maar met een bijvoegsel, ‘moraal’.

Opm.: -- Het probleem dat Platon in de Menon behandelt, is in de grond oeroud: in Archaische culturen komt men de zwart-magiër(in) tegen:

a. hij (zij) is deskundig op occult gebied (‘deugdelijk’);

b. maar hij (zij) heeft geen geweten (en wordt daarom ook ‘zwart’ genoemd).-- Wat doet denken aan de woorden van de slang (Satan) tot Eva, in het aardse paradijs: “Gij zult zijn als:

a. godheden (d.i. deskundig),

b. thuis (letterlijk: ‘bekend’) in goed-en-kwaad (d.i. gewetenloos) (Genesis: 3:5).

Opm.: -- De vaardigheid ‘definiëren’ is tot op heden actueel. Terloops zij verwezen naar J. Royce, *Principles of Logic*, New York, 1912-1,1961- 2, waar uitdrukkelijk aan de Platonische definiëermethode aangeknoopt wordt. (o.c., 12). -- Wat wijst op recent onthaal.

Opm.: -- Alasdair MacIntyre, *After Virtue (A Study in Moral Theory)*, London, 1981, bevat o.m., een strenge kritiek op het Westerse Verlichte Rationalisme. Na de ineensloot van de Middeleeuwse Scholastiek (800/1450) kwam - onder de 'kritische' invloeden van R. Descartes (1596/1650, intellectualistisch Rationalist) en J. Locke (1632/ 1704; empiristisch Rationalist) en denkgeloten - een ethiek op gang die de Westerse mens ertoe bracht al wat deugd is, eerder met wantrouwen te bejegenen.

Wie, inderdaad, nu als 'deugdzaam' overkomt, riskeert als aftands of puriteins afgeschreven te worden.

Welnu, MacIntyre stelt daartegenover dat enkel een terugkeer naar een deugdenethiek (versta: een theorie die behalve deugdelijkheid 'bekwaamheid', 'deskundigheid', ook geweten behelst) ons uit de crisis der ethische waarden kan redden.

Opm.: -- De Platonische differentiaal luidt:

homo technicus purus:	homo plonicus	homo moralis
- deugdelijkheid	- deugdelijkheid	- zonder deugdelijkheid
-zonder	- deugdzaamheid	- deugdzaamheid
deugdzaamheid		

Het laatste type wordt, in de wandel, soms "de brave mens" geheten, -- maar zonder deskundigheid.

De definitieve en de typologische opsomming.--

Het begrip 'opsomming' is, in de logica, een basisbegrip. -- Platonisch gezien doet het zich onder twee vormen voor.

A.-- De synoptische methode.

Het begrip 'sun.opsis' betekent letterlijk "tegelijk of samen zien". Dus o.m. 'samenvatting'.

Appl. model.-- Menon, E.PL. 90, noemt zes types van deugdelijkheid op: mannen/ vrouwen, kinderen/ bejaarden, vrijen/ slaven geraken allen ergens "door het leven" (wat 'aretè' is).

Ander model: het paard, de hond, de kat zijn types (soorten). -- "Door het leven geraken" en 'dier' zijn de sunopseis, de samenvattingen, van de beide reeksen. -- Waar zit nu de definiërende opsomming?

a. In de termen "leven, door... geraken" (de opsomming van die twee elementen geeft de inhoud van het begrip 'arete', levensvaardigheid, van Menon weer).

b. De term 'dier' is al een bedekte opsomming, b.v. "levend, wezen, biologisch lichaam" (een wezen dat leeft in de vorm van een biologisch lichaam is een dier). Zoals J. Brun, *Platon et l'Academie*, PUF, 1983, 45, zegt: "De sunopsis gaat van het vele naar het ene".

Een andere term, bij Platon, is ‘sun.agogè’, bijeenbrengen (Faidros 266b). “Daar ben ik voor mij a.h.w. verliefd op, Faidros, -- op indelingen (‘diareseis’) en samenvattingen (‘sunagoga’). Dit, om zodoende tot spreken en denken in staat te zijn” zegt Socrates, Faidros 266b. -- Meteen zijn wij aan het tweede type.

B. -- De diairetische methode.

‘Di.aireisis’ is “van het ene naar het vele” gaan. Lat.: divisio, indeling. -- Het scheiden van een verzameling in haar deelverzamelingen, -- van een stelsel in zijn onderdelen is ‘di.aireisis’, indeling. -- Herlees nu E. PL. 70 (universaliën). –

Men gaat van het ‘geslacht’ (universele verzameling) naar de ‘soorten’ (deelverzamelingen) of ‘types’. Zo kan het algemene begrip ‘dier’ opgesplitst worden in de opsomming “paard, hond, kat, ...”. -- Men ziet dat ook hier opsomming gebeurt, maar zij heeft een andere betekenis. -

Besluit. -- De definiërende opsomming heeft het over de elementen die een definitie uitmaken; de typologische of specifieke opsomming heeft het over soorten die een geslacht uitmaken.

Wat weerom bewijst dat holisme Platon’ s denken beheerst: ‘opsommen’ is maar mogelijk hand in hand met stoicheiosis, factorenanalyse, en haar methode, de inductie met haar steekproeven in totaliteiten.

Dichotomieën. -- ‘Dicho.tomia’ betekent “in twee snijden”. –

Bibl. st.:

-- D. Parrochia, *Un modèle formel des processus dichotomiques platoniciens*, in: *Revue de Métaphysique et de Morale* 91 (1986): 3 (juil/ sept.), 354/364. -- Steller tracht, op geformaliseerde wijze, klaarheid te brengen in Platon’ s dichotomieën.

Wij beperken ons tot voorbeelden. -- In de Faidros b.v. heeft Platon het over ‘mania’, buiten zichzelf geraken, vervoering (‘trance’). De tweedeling luidt: menselijke en goddelijke mania. De goddelijke wordt, in een beroemde opsomming, als volgt ingedeeld voorspellende (profetische), reinigende (bezwerende, catharsis bewerkende), dichterlijke en erotische vervoeringen. –

Ander voorbeeld: schoonheidszin wordt in de dichotomie “aangeboren/ verworven” ingedeeld (waarbij de aangeborene als de onbeheerste en de verworvene als de beheerste wordt gekenmerkt).

De onbeheerste schoonheidszin - ‘schoonheid’ heeft, in de Griekse Oudheid, een zeer brede betekenis: opgaan in - wordt ingedeeld in vraatzucht, drankzucht, seks. Inderdaad : wie zo leeft, “gaat op in genot” (dat hij ‘schoon’ vindt).

Kenning. -- Let op het puntje onder de eerste ‘e’ van dat Oudnordische woord (red.: is niet mogelijk in word). -- In de Oudnordische literatuur wordt een dichotomie of kenning toegepast om op dichterlijke wijze een gegeven te karakteriseren.

Appl. mod. -- “Fleina brak”, het gieren van de pijlen, of “flein brak” (pijlgegier). -- Een begrip wordt gedefinieerd d.m.v. een tweeledige nominale verbinding (nl. nomen, (naam)woord + nomen in de genitief) –

De term “fleina brak” of “fleinbrak” is zo’n kenning voor een gevecht dat daardoor (om- of beschreven) wordt. Overigens kan ieder onderdeel van zo’n kenning op zijn beurt door zo’ n dichotomie gedefinieerd worden. (Cf. G.u.I. Schweikle, *Metzler Literaturlexikon* (Stichwörter zur Weltliteratur), Stuttgart, 1984, 224).

Wat bewijst dat de dichotomische methode van Platon veel verder reikt dan op eerste gezicht.

Opm.: -- J. Royce, *Principles of Logic*, N.Y., 1961-2, legt er de nadruk op dat Platon’ s definities bijzonder gediend worden door het feit dat geen enkel begrip afgezonderd bestaat. De begrippen vormen een systeem. Singuliere of particuliere begrippen kunnen, oppervlakkig gezien, zonder onderlinge samenhang lijken. –

E. De Strycker, *Bekn. gesch.*, 98, zegt: Platon heet het onderlinge verband ‘koinonia’ (communio, gemeenschap). Zo vertoont ‘drie’ ‘koinonia’, verband, met “oneven getal” (het is een oneven getal), -- ‘sneeuw’ met ‘winterkoude’ (sneeuw vormt een systeem met winterse koude). –

Opm.: -- Latere Platonici hebben dit denkbeeldenstelsel geprojecteerd in de ideeënwereld: “kosmos noëtos” (Lat.: mundus intellegibilis, ken- en denkinhoudelijke wereld).-- Wat weerom het Platonische holisme aantoont.

Opm.: -- Definiëren en indelen geschiedt, natuurlijk, in het licht der alomtegenwoordige ideeën. Toch is het definiëren en indelen niet een bewerking van de ideeën zelf. Maar wel van de begrippen, die ‘modellen’ (afbeeldingen) zijn van de ideeën.

Zo definieert Menon in het licht van de ideeën (licht dat bij hem tamelijk duister is), maar overduidelijk vanuit zijn singuliere ervaring (condottiere).

Socrates, Platon definiëren hetzelfde begrip ‘aretè’, levensgeschiktheid, maar ook in het licht der ideeën (dezelfde overigens) en ... ook vanuit singuliere ervaringen. Toch is er signifisch minimaal wederzijds begrijpen, dialoog.

Zeventiende steekproef. -- De platonische redeneringsleer. (95/104)

Beginnen wij met een fundamentele vaststelling.-- “Wetenschapsbeoefening zelf is (...) niet het uitgaan van beginselen, maar het zoeken’ van beginselen -- het speuren naar “de oorzaak” van “de verschijnselen”. –

Het latere (versta: de verschijnselen) heeft men; het eerdere (versta: de oorzaak) moet men vinden: (W. Klever, *Een epistemologische vergissing?*, in: B. Delfgaauw e.a., Aristoteles (Zijn betekenis voor de wereld van nu), Baarn, 1979, 39).--

Klever voegt daar, a.c., 42, aan toe: “Daarin heeft Aristoteles de oudere Platon-- die in die richting evolueerde - verder uitgewerkt”. –

Opm.: -- Blijkbaar heeft Klever het in de aangehaalde tekst over niet-axiomatische wetenschap. Want axiomata, vooropstellingen, zijn juist wel ‘beginselen’ waarvandaan men uitgaat, -- op liefst zo deductief mogelijke wijze. Herlees E.PL. 82: axiomatisch-deductieve wetenschap verschilt van reductieve wetenschap.

Dat Platon de weg gebaad heeft, zelfs zeer vroeg, blijkt toch allerduidelijkst uit de inductieve methode die hij reeds van Socrates erfde (E.PL. 22vv.). De oudere Platon evolueerde eerder in Pythagoreïsche zin. Maar tot daar.. –

Waarom beginnen wij met een tekst over ‘beginselen’? Omdat het woord ‘beginsel’ de vertaling - één van de mogelijke vertalingen - is van het Antiek-Griekse woord ‘archè’, beginsel (E.PL. 44). Nu is dat woord ‘beginsel’ - althans in het Grieks-fundamenteel voor alle redeneringen.

De term ‘archè’ vooropstelling die beheerst,--

Volgens het woordenboek van Bailly/ Egger, 281, is de algemene betekenis van ‘archè’; “iets dat iets anders of zichzelf (mee)bepaald”. M.a.w.: ‘factor’. -- De afgeleide betekenissen kunnen als volgt gerangschikt worden.

A,-- Gezag, macht, bevel. -- Openbaar ambt. -- Zo “hai archai”, de regering (degenen die een groep beheersen). O.g.v. metonymie: domein, grondgebied, -- rijk, vorstendom (waarover geheerst wordt).

B,-- Begin, - beginsel. –

Zo in *Ilias* 22:116: “het begin (oorsprong) van een twist”. Uiteinde, uiterste grens.

Zo: het einde van een koord (waar zij begint); het begin van een vertakking, b.v. waar een waterloop begint in twee richtingen te lopen (splitsingsbegin). -- Vooropstelling: “praxeon archai kai hupotheseis (Demosthenes)” (vooropstellingen en grondslagen die handelingen beheersen). –

Terloops: het uiterste van iets behelst dat indien men dat - uiterste vat, men dat iets 'beheerst'.

Besluit. -- De term 'archè' behelst het fenomeen 'beheersen': zo b.v. worden handelingen beheerst door haar vooropstellingen en grondslagen.-- Maar meteen behelst 'archè' ook "begrijpelijk maken", verklaren. Inderdaad: wie b.v. een gebied wil begrijpen, doet er goed aan rekening te houden met wat dat grondgebied 'beheerst' (en dit woord in allerlei betekenissen genomen).

De oudst gekende Griekse wijsgerige tekst.

Anaximandros van Miletos (-610/-547) zegt: "De archè, de vooropstelling, van de zijnden is 'a.peiron' (Lat.: infinitum, het smijdige dat vloeiend doorheen alle zijnden vaart). Die archè is zo dat in datgene waaruit de dingen ontstaan, zij ook vergaan. En wel op noodzakelijke wijze. Want zij verschaffen elkander genoegdoening voor hun ongerechtigheid, -- volgens de rechtsorde eigen aan de tijd. (Fr. 8 1). --

Wat de juiste duiding van dit fragment ook zij, duidelijk is dat de doorslaggevende term 'archè' er al - zo vroeg - in voorkomt. De gedachte is de volgende: "Door wat worden de zijnden beheerst en dus door wat worden zij begrijpelijk?" Door de 'archè', Lat.: principium, die hier iets smijdigs, vormloos, is dat voor alle vormen vatbaar is en dus 'fluïdiek' (vloeiend) overkomt.

Opm.: -- Het zoeken naar een beginsel, vooropstelling, is nog steeds actueel. -- Zo getuigt *Philosophie und Begründung*, Frankf.a.M., 1987, ervan: tien schrijvers hebben het over het probleem der 'rechtvaardiging' (justificatie) en/ of fundering als werk van filosoferen bij uitstek. Vooral de vraag naar een 'laatste' grond (= grondslag, vooropstelling komt daarbij als eersterangs kwestie voor. --

Die vraag is acuut doordat er nu meer dan één strekking is die beweert dat vragen naar een "laatste grond" (een archè die alle andere archai beheerst) zinloos is. Zelfs alle 'funderen' (trachten te verantwoorden o.g.v. vooropstellingen) is zinloos, in de ogen van sommigen. "De wereld is daar, zonder enige 'grond'." --

Ander gebeuren: R. Macken, *Kuniek*.-- Het eerste congres van het "Institute for Ultimate Reality and Meaning" in Europa (25/28.09. 1985), in: *Tijdschr.v.Fil.* 47 (1985): 4 (dec.), 690/692. Weerom: "ultimate reality" is laatste archè die de rest 'beheerst'.

De term 'foundationalisme' (ook wel : 'fundamentalisme' of 'integrisme')

Deze duidt aan dat men, tegen een zekere huidige septische stroming in, die iedere 'fundering' betwijfelt, toch vasthoudt aan liefst stevige en traditionele vooropstellingen allerhande. Het fenomeen 'multicultuur' speelt hier heel zeker een rol: de ene stroming meent dat haar 'grondslagen' de juiste - de enig juiste zelfs - zijn, de andere stelt dat de hare de - enig - juiste zijn, natuurlijk. En dan maar met overtuiging dat 'verkondigen'.

Terloops: het Platonisme dat niet zo vlug "enig juiste" oordelen velt, maar gewoonlijk 'restrictieve' stellingen inneemt, staat zo goed als heel en al buiten dat type van 'foundationalisme'. Wat echter niet betekent dat er, voor Platon, geen grondslagen zijn. Wel integendeel: op mythisch vlak denk aan zijn volksgeloof; op wijsgerig vlak denk aan de ideeën als opperste vooropstellingen inzonderheid de idee "het goede" (waarde-zonder -meer).

Onnodig te zeggen dat het beginsel van noodzakelijke en voldoende reden (of grond) hierbij een zeer beslissende rol speelt, "Het principe van toereikende grond betekent niets anders dan dat alles een grond heeft". (C. Schoonbrood, *Het beginsel van voldoende grond*, in: Tijdschr. v. Fil, 1956:4, 577), --

In het taalgebruik van Ch.S. Peirce (1839/1914; Amerikaans Pragmaticist) klinkt dit als volgt:

a. het verwonderlijk feit f wordt vastgesteld (waarnemingsfase);

b. indien de vooropstelling v waar was, dan zou het feit f niet meer verwonderlijk zijn, (d.i. vragen oproepen), maar als 'natuurlijk' 'begrijpelijk' overkomen. Cf. W.B. Gallie, *Peirce and Pragmatism*, New York, 1966, 98.-Vgl. E.PL. 31 (ontologische waarheid, d.i. begrijpelijkheid), -- 45. --

Opm.: Volgens H.J. Hampel, *Variabilität und Disziplinierung des Denkens*, München / Basel, 1967, 18, werd het beginsel van noodzakelijke en voldoende reden pas door G.W. Leibniz (1646/1716) in de filosofie ingevoerd.

Toch is het - uitgesproken of niet - het beginsel bij uitstek zelfs van de Voorsocratiekers. En voor Platon geldt "Niets is zonder reden".

Opm.: Naar verluidt zou G.E. Moore (1873/1958, in zijn *A Defence of Common Sense* (1925), negen jaar voor K. Popper, het foundationalisme in twijfel hebben getrokken: alle funderen komt aan zijn einde en niet elke kennis hoeft 'gegrond' te zijn!

Opm.: Het valt op dat, met de crisis der ‘grondslagen’ van onze hele cultuur, de beruchte ‘rede’ der Verlicht-Rationalisten in het gedrang is geraakt. Ten bewijze (tussen vele andere teksten): H. Parret, red., *In alle redelijkheid (Standpunten over het denken, spreken en handelen van de redelijke mens)*, Meppel, Boom. –

Een reeks artikels over de ‘rede’ en haar ‘status’ (in Platonische taal: haar “werkelijke waarde”).

Indien het waar is dat de ‘rede’ de grondslag is van filosoferen, wetenschappen en zelfs ‘redelijk leven’ dan is de crisis van die rede en haar ‘redelijkheid’ zeer ernstig voor ... de rationalist. –

Maar - gelukkig - Platon steunt niet enkel op de ‘rede’ in de huidige zin van dat woord. Het woord ‘geest’ in de zin van

- a. intuïtief verstand en redenerende ‘rede’,
- b. gemoed (vatbaarheid voor allerlei waardetinten) en wil (het vermogen om zich in te zetten), is het echte fundament bij Platon. Zodat zijn denken aan de “crisis der (rationalistische) rede” minstens gedeeltelijk ontsnapt.

Het platonische model voor het origineel “werkelijk waardevol redeneren”. –

Wat tot nog toe vaststaat als een paal boven water, na al wat wij hierboven meedeelden.... is dat een eerste model voor “werkelijk waardevol” denken door Platon in de taal, aangetroffen werd.

Herlees even E.PL. 75vv. (taaltheorie: oertaal), - ook 39 (Filebosmodel), 76 (als de schilders, zo ook de taal: daar is het model van het model(taal) het schilderen).

Doch luister: “De hypothetische methode ontleent Platon aan de wiskunde (E. De Strycker, *Bekn. gesch.v.d. Ant. fil.*, 103).-1 - E.PL. 72 (‘wit’ =/ “bij benadering wit”) gaf ons al de pap in de mond: de wiskundige akribeia, nauwkeurigheid, is één der kentrekken van Platonisme als methode.-

Was theoria - E.PL. 09 (Pyth. theoria) - niet “begrijpend toezien”? Werd dat niet vertaald door de Romeinen door ‘speculatio’, bespieden? Kijkt de bespieder niet zeer nauwkeurig? Is juist daarom theoria vertalen door ons huidige ‘be- of aanschouwen’ (dat die nauwkeurigheid mist) niet streng af te raden? –

Maar de wiskunde was als model van het origineel - Platonisch denkend redeneren - meer dan louter nauwkeurigheid, ja, exactheid: zij gaf de methode die zeer terecht “de hypothetische methode” geheten wordt.

Bibl. st.:

- W. Klever, *Dialectisch denken (Over Platon, wiskunde en de doodstraf)*, Bussum, Wereldvenster, 1981, 43/48 (De Staat);
- E.W. Beth, *De wijsbegeerte der wiskunde*, Antw./ Nijm., 1944, 29/56 (Platon);
- L. Brunschvicg, *Les étapes de la philosophie mathématique*, PUF, 1947, 43/70 (Le mathématisme des platoniciens);
- Fr. Krafft, *Geschichte der Naturwissenschaft, I (Die Begründung einer Wissenschaft von der Natur durch die Griechen)*, Freiburg, 1971, -- 295/327 (Die Rolle der Mathematik in der platonischen Wissenschaft),-- 328/356 (Die Mathematische Naturwissenschaft Platons).

Beginnen wij met een vaststelling. –

Fr. Krafft, o.c., 295, zegt: in de tijd van Anaximandros van Miletos (-610/-547) tot +/- - 400 is de (toenmalige) wiskunde niet uit het filosoferen weg te denken. Krafft toont dit aan o.g.v. voorbeelden uit de sterrenkunde, aardrijkskunde, harmonieeler, (plastische) kunst, -- techniek (o.m. stedenbouw).-

De vooropstellingen zijn: de ‘fusus’, (natuur) laat zich, in haar begrijpelijk gehalte, weergeven dankzij wiskunde (versta: rekenkunde, meetkunde,-- harmonie - en evenredigheidsleer). -- Dit vertoont twee inductieve fasen.

a.-- Summatieve inductie, -- Stoffelijke dingen vertonen, blijkbaar, vaststelbare en verifieerbare vormen en betrekkingen.

b.-- Amplificatieve (kennisuitbreidende) inductie. -- Vanuit die vastgestelde wiskundige weergaven kan men besluiten tot niet onmiddellijk waarneembare gegevens, als de vorm van hele landen of vastelanden, -- de vorm, de afstanden, de snelheden van planeten,-- het aantal der planeten of der werelden. –

Opm.: -- **Eerste vaststelling:** Dit geschiedt blijkbaar d.m.v. ‘overdracht’, d.i. d.m.v. analogie-redeneringen: als model neemt men aardse, fysicaal vastgestelde vormen en betrekkingen; van daaruit redeneert men over het origineel dat op te verre afstand is.

Men rekent erop dat het model, dat bereikbaar is, informatie kan verschaffen over het origineel dat niet direct bereikbaar is.

Tweede vaststelling. -- Fr. Krafft keert er meermaals op terug: de Voorplatonische wiskunde is tweeledig :

- a.** de ‘fysicale’, die de wiskundige ‘entiteiten’ in de natuur belichaamd ziet;
- b.** de ‘redenerende’ die dezelfde of andere wiskundige vormen en betrekkingen buiten (gebeurlijk boven) de zicht- en tastbare natuur situeert.

Was de kennisuitbreiding d.m.v. analogieredenering één punt, de kennisuitbreiding d.m.v. de redenerende wiskunde en haar toepassingen op het vlak van de ‘fusus’ (natuur) was er een tweede en, bijaldien, een punt van enorme draagwijdte. –

Bibl. st.: B. Vitrac, *L’odyssée de la raison*, in: Le Courrier de l’ Unesco (Voyage au pays des mathématiques), 1989: nov., 29/35.-- Vitrac, steller van *Médecine et philosophie au temps d’Hippocrate* (1989), zegt wat volgt. –

a. De Antieke wiskundige teksten uit Mesopotamië (Irak/ Iran) en uit Egypte bevatten, zoals de Antiek-Chinese, vraagstukkenoplossing,-- wat men ‘situatieve’ wiskunde kan heten, met een ‘theoretische’ (versta: redenerende) inslag.-

b. De Antieke ‘redenerende’ wiskunde - vooral vanaf Eukleides van Alexandrie (-323/-283) en later - bevat axiomatisch - deductieve teksten :

1. uit ‘axiomata’, vooropgestelde begrippen (= definities) komt men door afleidingen tot “afgeleide stellingen”;

2. uit afgeleide stellingen leidt men dan verder weer afgeleide stellingen af. –

Opm.: Daarbij vallen op, vergeleken met onze huidige wiskunde,

i. de meetkundige gerichtheid (zelfs de getallentheorie, de statica, de sterrenkunde is in de grond een studie van meetkundige figuren (opm.: zie E.PL. 09: configuratie));

ii. de wijsgerige achtergrond: men deed, m.a.w., nooit alleen aan ‘stellige’ (‘positieve’) wetenschap en was bezorgd om de situering binnen een geheel levens- en wereldbeschouwelijk patroon. –

Opm.: -- P. Damerow/ R.K. Englund/ H.J, Nissen, *Indrukken in klei (Het begin van het getal)*, in: Natuur en Techniek (Natuurwetenschappelijk en technisch maandblad) 59 (1991): sept., 696/707, bevestigt wat Vitrac omtrent Mesopotamië beweert. “Onze analyse van de archaische getalsaanduidingen en de regels voor het gebruik ervan weerlegt de opvatting dat de tekens voor “abstracte getallen” stonden. (A.c.,705).-

Stellers houden het - terloops gezegd - bij de opvatting van de gestaltpsycholoog Max Wertheimer, die in 1912 rekenkundige verrichtingen psychologisch ontleedde en daarbij tot de bevinding kwam dat, voor het ontwaken tot een echt abstract getalbegrip een kind ‘getalsanaloge’ (wat op een abstract getal lijkt, is een analogon ervan (een primitief model)) kent.

Wertheimer’ s onderzoek werd verder doorgezet en... bevestigt bij Primitieve volkeren. Wat men dan ‘protowiskunde’ kan noemen.

Luisteren wij, nu, naar wat Platon zegt, *Politeia* VI, op het einde.

“Ik stel mij voor dat gij weet dat degenen die aan meetkunde, rekenkunde of soortgelijke wetenschap doen, dingen vooropstellen. -- Zo b.v. stellen zij begrippen als “paar/ onpaar”, ‘figuren’, drie soorten ‘hoeken’, in één woord, al wat tot dat domein behoort waaraan zij hun onderzoek besteden, voorop. –

Zij stellen deze ‘hupotheseis’, vooropstellingen, voorop en doen daarbij alsof zij ze werkelijk kenden, want zij verantwoorden ze niet noch bij zichzelf noch voor anderen, -- in de overtuiging dat zij voor iedereen klaar zijn. -- Eens dat zij dergelijke vooropstellingen geponereerd hebben, leiden zij wat daaruit afleidbaar is, af. Zo komen zij, dankzij een goede volgorde, tot wat zij met hun onderzoeksarbeid voorhadden. –

Opm.: -- Het is meteen overduidelijk dat Platon hier de axiomatisch-deductieve wiskunde bedoelt. Wat aantoonde dat deze minstens gedeeltelijk reeds in Platon’ s tijd bestond. Dus reeds voor de tijd van Eukleides van Alexandrië.

De types van kennis. -

Waar situeert, nu, Platon deze axiomatisch-deductieve methode? Lezen wij daartoe weerom *Politeia* VI, in fine. -- Platon begint met een tweedeling. Er is eerst, natuurlijk, de zicht- en tastbare wereld. Dan is er de ken- en denkinhoudelijke wereld. In het Grieks “horaton/ noëton”.

De zicht- en tastbare wereld. --

1. Het eerste soort ‘afbeeldingen’ (‘eikones’), die de inhoud uitmaken van de zicht- en tastbare wereld, heet hij ‘eikasiai’, weerspiegelingen.-- Een dier of een plant werpt in de zon gesitueerd schaduwen af. Komen zij bij water, dan weerspiegelt dat water hun ‘eikasia’, weerspiegeling. Naderen zij een donkere, maar gladde en fonkelende oppervlakte, dan duikt weerom een andere ‘eikasia’ weerspiegeling, op. --

2. Het tweede soort ‘afbeeldingen’ (we weten dat het ‘afbeeldingen’ of exemplaren van de ideeën zijn) zijn natuurlijk de weerspiegelde dingen zelf.-- Het weerspiegelde dier of de weerspiegelde plant of ook een voorwerp door mensenhanden gemaakt (artefact), zoals Platon zelf daaraan toevoegt. De onzichtbare wereld. -- Ook deze is in twee domeinen ingedeeld.-

1.-- De dingen waarover de axiomatisch-deductieve wetenschappen het hebben, zijn het eerste soort ‘werkelijkheden’ dat

de ken- en denkinhoudelijke wereld bevolkt.-- “De ziel - wil zij dit gedeelte vatten - stelt hypothesen voorop, -- niet om vanuit dergelijke vooropstellingen naar een of ander beginsel - denk aan de term ‘archè’ (E.PL. 95,-- vooral 96: laatste grond) - “op te klimmen”; neen: om vanuit dergelijke hypothesen tot afleidingen te komen (“af te dalen”). Tot daar Platon’ s woorden zelf. -

Opm.: -- Dit is duidelijk de axiomatisch-deductieve wetenschap en haar object (in dit geval wel de wiskundige entiteiten).

2.-- De dingen waarover Platon’ s filosoferen het nu heeft (zijn ‘dialectiek’), zijn blijkbaar van een andere redeneerorde. Luister: “Wil de ziel het tweede gedeelte van de ken- en denkinhoudelijke wereld vatten, dan stelt zij een hypothese voorop om, daarna, tot een hypothesevrij ‘beginsel’ te komen. -- In dit geval doet zij dit zonder beroep te doen op (de in het eerste gedeelte besproken) ‘afbeeldingen’. Neen: zij laat zich in de loop van dit soort onderzoek enkel leiden door de ideeën zelf”. – Tot daar weerom Platon zelf.

Opm.: -- W. Klever, 45, zegt dat bij Platon twee methoden duidelijk worden. –

A. De voorwaartse (progressieve) - ‘synthetische’ - methode.--

Men moet wel van iets uitgaan - een hypothese - om te kunnen ‘denken’. Maar in de voorwaartse stijl staat men niet stil bij de verantwoording - uitdiepende theoria - van wat vooropgesteld wordt. Men gaat ‘voorwaarts’ - liefst, zoals reeds toen in de toenmalige axiomatisch-deductieve wiskunde - al ‘afleidend’.

B. De terugwaartse (regressieve) - ‘analytische’ - methode.

In de Platonische dialectiek (dat is de naam van zijn filosofie); staat - wat men nu heet - grondslagenonderzoek centraal. Vanuit de ene of andere hypothese - zonder hypothesen denkt Platon dus blijkbaar niet - redeneert men in de richting van ‘hypothesen beginselen’, ‘grondslagen’) die de beginhypothese verantwoorden, ‘funderen’. –

Totdat men aan een ‘an.hupotheton’, een hypothesevrije hypothese, komt. Hiervoor komt blijkbaar de idee “het goede” (al wat werkelijk waardevol is) in aanmerking. Zij vormt a.h.w. de laatste grond van al wat bestaat en denkbaar is.

De mens neemt telkens weer iets als waar-en-werkelijk aan (“een hypothese”), maar voorbarig: in de volgende kennisstap ontmaskert hij dit dan als ‘schijn’, totdat hij aan het goede komt.

Opm.: -- E. De Strycker, *Bekn. gesch. v.d. Ant. fil.*, 103v. (De hypothetische methode), zegt -:

A. De afleidende of synthetische methode.--

De gewone benadering der wiskundigen is wat Platon heet ‘sun.thesis’, letterlijk: aaneenrijging, constructie. Zij gaan uit van onbewezen stellingen - ‘archai’, beginselen - die zij als onherleidbaar en evident beschouwen. Zij moeten er dus - in Platonische taal - geen “rekenschap van geven”.

B. De terugleidende of analytische methode. -

Reeds E.PL, 60 heeft ons, in Platonische zin, de ‘analysis’, letterlijk: oplossing, leren kennen en wel in één bijzondere vorm, de lemmatische analyse (een terugleiding die doet alsof zij de onbekende reeds kent). -- Zo kan men een ‘logos’, uitspraak, hebben en er de ‘stoicheia’, de elementen, van opzoeken (denk aan E.PL. 79: onderwerp en gezegde maken de zin uit). Dat is één model van ‘analysis’, terugleiding. –

Algemeen gezien: ‘analyse’ is:

- a. een welbepaalde stelling aantreffen,
- b. ervan de stellingen zoeken die maken dat zij bewijsbaar is. –

Zo b.v. is in Socratisch-Platonische zin de stelling: “De deugd(elijkheid) is aanleerbaar”; de op te zoeken stelling ter staving van die uitspraak is b.v. “Deugd(elijkheid) is een vorm van inzicht”. Als men daarbij voegt dat inzicht ‘aanleerbaar’ is, kan daaruit minstens waarschijnlijk gemaakt worden dat “deugd aanleerbaar” is. –

Door ‘analyse’, versta terugleiding van de eerste stelling tot de twee voorgaande, wordt die stelling “waar gemaakt”. In Platonische taal: “logon didonai”, rekenschap geven, verantwoorden vanuit vooropstellingen. -- Welnu, de filosofie als dialectiek is steevast verantwoorden, verantwoordingen opsporen. -- funderen. Filosofie is analyse, d.i. grondslagenonderzoek.

Besluit. - Wat De Strycker zegt, komt heel en al overeen met wat Klever op zijn manier zegt. Alleen zijn er gedeeltelijk andere termen.

Opm.: Men herleze nu E.PL. 87: de methode der tegengestelde hypothesen is één toepassing van analyse.

Enkel dat daar de nadruk ligt op de controle op de gissingen, met als gevolg dat de analyse tegelijk door synthese (deduceren) getoetst wordt. Dus: én analyse (reductie) én synthese (deductie). -- Ander voorbeeld van hypothetische methode: (het bewijs uit het ongerijmde. Weer én analyse (men vraagt een tegenmodel) én synthese (men toetst het d.m.v. deductie).

Maar let erop: ook de lemmatisch-analytische methode is én analyse (het lemma) én synthese (indien men er door deductie een toetsing van uitwerkt) of analyse (indien men van dat lemma zelf weerom een vooropstelling zoekt om het te toetsen).

Deductie/reductie. –

Herlees nu E..PL. 82. -- De logica verduidelijkt de term ‘logisch’ d.m.v. de voorwaardelijke zin “indien... dan”. “Welnu volgens Jevons (1835/1862) en in diens spoor J. Lukasiewicz (1878/1956), beiden logici, zijn er fundamenteel gezien twee hoofdtypes. -

1 -- Deductie. - indien a, dan b. Welnu a. Dus b –

Model. -- Indien inzicht, dan aanleerbaar. Welnu, inzicht. Dus aanleerbaar.-- Dat is de voorwaartse, ‘synthetische’ dialectiek van Platon. Met dat verschil dat reeds een hypothetische zin vooropgaat: “indien A, dan B”.

Als A dan in de feiten vastgesteld wordt - b.v. door aan te tonen dat deugd staat of valt met inzicht dan is o.g.v. het verband “AB” de redenering volstrekt onweerlegbaar.’ Want zij vloeit voort uit het axioma indien A, dan B”, waaruit zij afleidt.

2.- Rreductie. - indien a, dan b. Welnu, b. Dus a.-

Model.-- Indien inzicht, dan aanleerbaar. Welnu, aanleerbaar. Dus inzicht. -- Dat is de terugwaartse, ‘analytische’ dialectiek. Hier is een andere situatie: het axioma kan van toepassing zijn, maar is het niet noodzakelijk! Immers er zijn dingen die aanleerbaar zijn maar niet inzicht zijn: denk aan afgerichte honden (die wel leren maar zonder (menselijk) inzicht). Zolang het vastgestelde feit “aanleerbaar iets” niet eenduidig inzicht behelst, is het axioma van geen toepassing.

Maar het kan van toepassing zijn. Het is een gissing, een pure hypothese. Die op voorwaartse of terugwaartse toetsing wacht. -

Besluit. -- Actuele en bovendien werkelijk goede logici - met andere termen - zetten de Platonische hypothetische methode voort.

Socrates’ nawerking. - L. Brunschvicg, *Les étapes*, 50, zegt dat reeds Socrates hypothetisch werkte. Hoezo? Hij leidde zijn gesprekspartners stelselmatig-methodisch - terug tot de vooropstellingen - meestal onbewust - in hun oordelen. Maar het waren hun individuele ‘hypothesen’ (persoonlijke, ondoordachte overtuigingen). –

Platon in zijn algemene dialectiek breidt Socrates’ hypothetische methode uit tot alle mogelijke ‘overtuigingen’ (versta: oordelen).

Achttiende steekproef. -- De platonische filosofieopvatting (105/107)

Tot nog toe hebben wij materialen opgehoopt om tot een benaderende omschrijving van Platon' s begrip 'filosofie' - de andere naam is 'dialectiek' (maar dan in de streng wijsgerige zin) - te kunnen komen. -- Zo zagen wij op het laatst hoe Platon de wiskunde als model neemt. Om dat model onmiddellijk in de hem eigen zin om te buigen natuurlijk, aangezien hij, i.p.v. voorwaartse (deductieve) dialectiek (eigen aan de axiomatisch-deductieve wiskunde van zijn tijd), een terugwaartse (reductieve) dialectiek sticht.

Reeds de Paleopythagoreeërs gingen ervan uit:

- a. het dagdagelijkse leven,
- b. te duiden in termen van 'arithmoi' (getalvormharmonieën): "Daarom ook worden alle overige dingen daardoor samengehouden: lonen, getuigenissen, verkiezingen, contracten, tijden, perioden. In het algemeen is het onmogelijk iets in het alledaags leven te vinden dat geen deel heeft aan de getalvormharmonie.

Aldus vat Sextos Empeirikos, *Tegen de mathematikers* vii: 106, de mening van de Pythagoreeërs samen. -- Daarop gelijkt Socrates - dat blijkt uit zijn optreden op de agora, de openbare plaats, te Athene, om discussies aan te gaan omtrent toenmalige cultuurproblemen, die op het dagdagelijkse leven wogen.

Zo ook Platon in diens spoor. Alleen doen Socrates en Platon het niet of althans niet alleen in termen van 'arithmoi', getalvormharmonieën.

Het geschiedde in termen van "werkelijke waarde" of "waardevolle werkelijkheid". - Is iets werkelijk waardevol ('goed')? In hoeverre is het werkelijk waardevol? -- Of nog: Hoe werkelijk waardevol is iets? Hoe is het werkelijk waardevol? Dat waren de zgn. "kritische vragen", die, uitgesproken of niet, aan de orde waren. Dit o.g.v. de ontologie van Platon die 'zijn(de)' en "het goede" - twee transcendentale begrippen - als grondbegrippen hanteerde. -

Opm.:-- Dit uitgangspunt is onweerlegbaar. Redeneren wij vanuit het tegenmodel:

- a. iemand gaat niet uit van de kritische vraag "hoe werkelijk waardevol" of "hoe waardevol werkelijk".
- b. Onmiddellijk rijst de vraag: "Hoe werkelijk waardevol is zo'n uitgangspunt".

M.a.w.: er is tragische ironie! Men kan Platon maar aanvallen door hem aan zijn eigen uitgangspunt - waardevolle werkelijkheid of niet - te onderwerpen. Alle mogelijke 'kritiek' is dat.

Besluit. -- Filosofie, voor Pythagoreeërs en Platoniekers, is het leven tot (volle) besef (= bewustzijn) van zichzelf en de rest van de zijnden doen komen. --

Met name: de wiskundige rede.

a. Wiskundigen passen ze toe op ruimte- en getalwiskundige entiteiten en hun toepassingen (zo b.v. de muziek).

b. Voor zover Platon de wiskundige rede gebruikt, past hij ze toe op het leven. Wanneer, al levend, levende personen b.v. spreken, iets ervaren in hun gemoed, iets besluiten met de wil, dan komt aan het volle licht - dankzij theoria, doorgronding, d.i. het nauwkeurig toekijken tot wanneer de ‘gronden’ (vooropstellingen) bloot komen -

1. welke vooropstellingen deze levende personen bewust of onbewust in zich dragen,

2. welke gevolgtrekkingen daaruit voortvloeien (d.i. ‘analyse’ (reductieve redenering) en ‘synthese’ (deductieve redenering)). –

Slotsom: de lijnrechte logica der wiskundigen, ja, maar toegepast op vitale of levenssituaties.

Een eerste behelzing. -

Indien dat zo is, dan kan de axiomatisch-deductieve structuur niet opgaan voor een levensfilosofie. Wel de inductieve methode, die steekproeven (exemplaren, onderdelen) neemt om tot op zekere hoogte een zicht, theoria, doorzicht, te verkrijgen op de totaliteit. Totaliteit, die in de stoicheiosis, factorenanalyse, aan bod komt. -- Stoicheiosis en inductie gaan hand in hand.

Een tweede behelzing.-

Indien dat zo is, dan kan het Platonisme geen gesloten systeem zijn. Wij, Moderne Westerlingen, zijn sedert de opkomst van het Moderne denken aan “grote systemen” gewend geraakt. –

Reeds de Paleopythagoreeërs wisten dat zij feilbaar waren (vandaar dat zij zich geen ‘sofoi’, wijzen (d.i. met het volle inzicht begaafden) maar ‘filo.sofoi’, op wijsheid afgestemden, noemden. -- “Hij is steeds op weg en kan geen erger fout begaan dan te denken dat hij het eindpunt bereikt heeft, al was het omtrent een heel beperkte aangelegenheid. (E. De Strycker, o.c., 92). –

“Het systeem - voor zover er van een systeem sprake kan zijn - is dus essentieel onvoltooid. Het bestaat uit een aantal convergerende lijnen, -- gericht op één punt dat buiten ons bereik ligt” (Ibid.). -- Dat éne punt is blijkbaar “het goede (zijnde)”. Dit is: al wat werkelijk waardevol is, alsook al wat aan dat werkelijk waardevolle ‘deelneemt’ (methexis, participatio).

Het mengsel “nous (geest)/ anankè (geestloosheid)”.

Bibl. st.: G.J. de Vries, *Plato's beeld van de mens*, in: Tijdschr.v.Fil. 15 (1953): 3, 426/ 436. –

In een zeer korte schets van wat Platon denkt inzake het menselijk lichaam, teken en infrastructuur van de ziel, verwijst de Vries naar een tweeledigheid, die Platon's filosofie sterk beheerst.

1. Platon, na Anaxagoras van Klazomenai (E.PL. 10; 24), die een ‘nous’ (= heelalbesturende geest) vooropstelde om beweging en orde(ning) in de hele kosmos te verklaren, stelt voorop dat het heelal, als kosmos, d.i. als harmonieus geheel, doelgerichtheid behelst.

De Vries vertaalt ‘nous’ door “redelijk inzicht met doelstelling begaafd”. -- Het menselijk lichaam b.v., in Platon's menskunde, vertoont duidelijk de tekens van doelgerichtheid in allerlei vormen (wat niet belet dat zijn eigentijdse gedachten daaromtrent nu als achterhaald overkomen, natuurlijk). --

2. Maar Platon weet maar al te goed dat dit slechts één zijde is van onze wereld- en menservaringen. Wat de Antieke Grieken ‘ananke’, noodzaak, heten, behelst twee dingen:

a. men begrijpt het niet en o.m. het komt als doelloos, absurd, ongerijmd, over,
b. maar men ontsnapt er niet aan. Samengevat: niet te ontwijken zinloosheid. Zegt de Vries: “De anankè, onvermijdelijke medeoorzaak (opm.: nevens de nous of zinnigheid), die slechts negatieve betekenis heeft doordat haar ‘rede’-loze bestaan een volmaakt vormen van het geheel naar goddelijk voorbeeld belemmert”. (A.c.,427). –

De Vries vat samen: zinnigheid, en ‘anankè’, zinloosheid, zijn de twee krachten die Platon in, het heelal ziet.

Besluit. -- Indien een denker als Platon uitdrukkelijk twee tegenstrijdige ‘krachten’ (versta: factoren van beweging) in het hele heelal ziet, dan moet men er zich geen illusie over maken: de filosofie zal gedeeltelijk mislukken in haar verklaringswil. –

Ook: Telkens weer zullen wij die tweeledigheid, die aan Herakleitos' tegenstellingsdenken herinnert (E.PL. 14: de verborgen harmonie) vaststellen. Reeds Herakleitos, die Platon had leren kennen langs zijn leermeester Kratulos (E.PL. 75), was ervan overtuigd dat de onzichtbare ‘harmonia’ (= ineenvoeging) van tegengestelden - zo b.v. gezondheid - en/of - ziekte - sterker was dan de zicht- en tastbare ‘harmonia’, die wij met onze menselijke geest - nous - kunnen stichten. Platon ‘heraklitizeert’ dus zeer duidelijk.

Negentiende steekproef.-- De platonische filosofieopvatting. (108/109)

Filosoferen is:

- a. zich als levende persoon - in - samenleving/ kosmosverband bewust worden,
- b. in het absolute licht van “al wat waardevolle werkelijkheid” (het goede zijnde) is,
- c. in het pijnlijke besef dat vele dingen ‘anankè’, zinloze noodzaak, zijn. –
Ziedaar wat de vorige steekproef ons leerde. Nu een ander aspect. Met name: de aporetiek.

Appl. model. -- Nemen wij het schema van de *Theaitetos*. -- De kernvraag waarop de dialoog een antwoord wil uitlokken, luidt: “Wat is kennen, -- inzonderheid in menselijke zaken?”. Zoals wij hoger (E.PL. 90) zagen, is ‘kennis’, in Platonisch verband, wanneer het mensen betreft, steeds “theoria, ook van het ethisch aspect”. In die zin is Platonische kennisleer (epistemologie) meer dan de huidige algemene kennisleer .

Meer nog: ‘deugd’ in de ethische zin is zo ‘n ‘kennis’ (versta: inzicht van én deskundige én morele aard). Met als gevolg dat wie de ‘gerechtigheid’ op die specifieke wijze ‘kent’, meteen ook niet anders kan dan handelen, én deskundig én ethisch.

Kennis wordt eerst onderzocht als waarneming. Herlees E.PL. 19, waar de kennisleer van de Sofist Protagoras ter sprake komt, -- met het relativisme (wat objectief hetzelfde is, is subjectief verschillend) dat daaraan eigen is. - Verder onderzoek: kennis als ‘doxa’, mening, - opinie, individuele mening. Gebeurlijk gebaseerd op ‘verantwoordingen’. –

Resultaat.-- Alle opgeworpen definities van ‘kennen’ worden als niet werkelijk goede definities afgewezen. Het onderzoek loopt daarin vast. M.a.w.: een positief antwoord blijft uit.

De verklaring. Deze verzandende dialoog heeft zeker als oorzaak het feit dat Socrates’ methode - de maieutiek (vroedvrouwenaardigheid) - erop aanstuurt de individuele vooropstellingen bij de gesprekspartners tot volle bewustzijn te brengen. Zoals wij E.PL. 104 even vermelden. –

Maar het is goed mogelijk dat, in deze dialoog zoals in andere, Platon zelf de hem eigen vooropstellingen ... “aan een verantwoording” (“logon didonai”, zich rekenschap geven van) wil onderwerpen in deze vorm. –

Daarin speelt zijn ideeënleer een hoofdrol: de kennis via het licht der ideeën speelt in deze aporetische dialoog blijkbaar geen rol: men geraakt met geen enkele gesprekspartner zo ver.

Het begrip ‘aporetiek’. –

De term ‘aporia’ in het gewone taalgebruik, betekent “zonder uitweg zijn” (Xenof. Anabasis 5:6,10).-- Overdrachtelijk: (Platonisch gezien) “onmogelijkheid om tot volle theoria door te stoten”.

Opm.: -- Wanneer deze fase van onderzoek als eindfase beschouwd wordt, dan betekent ‘aporetiek’ hetzelfde als ‘scepticisme’.

Bibl. st.: R. Allen, *Plato’s Parmenides* (Translation and Traduction) Oxford, 1985. -- Ook de Parmenidesdialoog is ‘aporetisch’. En wel op de volgende wijze. -- Herlees even E.PL 87. –

In deze dialoog wordt de hypothetische methode toegepast:

a. hypothese 1: “Het ene is”;

b. hypothese 2: “Het ene is niet”. Maar beide hypothesen leiden tot ongerijmdheden.

Aporia (filosofisch). -

‘Aporia’ komt in dit verband neer op “een knoop waarin het pure redeneringsvermogen, voor de kennis die verloopt in het licht van de ideeën zich verstrikt. -- Zo’n dialoog onderzoekt in alle mogelijke richtingen een vraagstuk. Maar hij komt tot geen enkel “werkelijk goed” antwoord.

Blijkbaar laat Platon de lezer van de dialoog stikken in zijn ‘aporia’. Om hem, in Socratische zin, tot vooropstellingenonderzoek te dwingen: “Hoe komt het dat ik, -- dat wij, de onderzoeksgemeenschap, geen enkele “werkelijk goede” definitie kunnen aantreffen?”. “Zou het niet zijn doordat ik, -- wij, niet de juiste - werkelijk goede - uitgangspunten bezitten?”. Steeds die Socratiek.-

Besluit.-- Indien er werkelijk Socratische dialogen zijn, dan de aporetische. Wat wijst op een leemte in de Socratiek. Leemte die blijkbaar eerder Platon dan wel Socrates beseft heeft.

Terecht schrijft Aristoteles aan Socrates a. inductie en b. (algemene) definitie toe (E.PL. 22) maar niet de ideeënleer, die eenduidig aan Platon wordt toegeschreven. Wat - terloops gezegd - niet belet dat Platon die een literator is, de ontdekking van de ideeënleer in de mond legt (E.PL. 61; Faidon).

Opm.: -- Voor meer ‘technische’ uitleg zij naar V.Goldschmidt, *Les dialogues de Pl.*, 24/31 (Les dialogues aporétiques), verwezen. Halen wij daaruit één element naar voren: de waardeoordelen inzake “goed/ niet goed” (zo b.v. “schoon/ niet-schoon”, “gewetensvol / gewetenloos”, “godsdienstig/ ongodsdienstig”) worden door sommigen uitgesproken, -- niet o.g.v. waar inzicht (ideeënleerstellig), maar o.g.v. oppervlakkigheid.

Twintigste steekproef.-- De platonische filosofieopvatting. (110/113)

Filosoferen is

- a. bewustwording van zichzelf -in-samenleving-en-kosmos,
- b. in het absolute licht van de opperste idee “het goede” en in het tragische besef dat het heelal en de samenleving (met het leven in zo’n leefmidden) ‘gemengd’ is (harmonie van goed-en-kwaad).

Wat binnen de louter Socratische methode leidt tot ‘aporia’, -- met in het beste geval gewetensonderzoek omtrent de eigen individuele of collectieve vooropstellingen.-- Nu een stap verder: het insluitingskarakter van Platonisme.

Appl. model. -- Bibl. st.: A.R. Henderickx, *De rechtvaardigheid in De Staat van Platon, in: Tijdschr.v.Fil. 6 (1944): 1/2, 23, 32.*-- Steller haalt daar de groep meningen aan.

A. -- Kefalos vindt dat de dikaiosunè (gerechtigheid, d.i. geweten hebben) eerlijk waarheid spreken behelst;

Polemarchos vindt dat ‘geweten’ erin bestaat “zijn vrienden goed en zijn vijanden kwaad doen”;

Trasummachos vindt dat ‘rechtvaardigheid’ erin bestaat dat de sterkeren het halen doordat zij er voordeel uit halen;

Glaukon vertelt dat men ‘dikaiosunè’ als een “minder kwaad” duidt;

Adeimantos stelt vast dat de schijn van ‘dikaiosunè’ een bron van alle mogelijk aards geluk is. --

Al deze erg verschillende meningen - het leefmidden bij uitstek van de Sofisten en een aantal jongeren, die daardoor niet weten waaraan zij zich te houden hebben - zijn maar mogelijk - aldus Platon - doordat het licht van de opperste idee “het goede (zijnde)” niet doorkomt als voorlichtend element. --

Wat Henderickx doet besluiten: “In een eerste stadium maakt Platon de inventaris op van de gangbare meningen inzake dikaiosunè. Als “zuivere tarwe” houdt hij van deze schifting over:

a. dikaiosunè is een vaardigheid (inzake gerechtigheid nl.),

b. zij is een ‘aretè’, een (goede) eigenschap van de ziel.-- Indien de dikaiosunè - en - de - adikia (ongerechtigheid) - let op het tegenstellingspaar in de zielen zelf - zich in de... zielen zelf situeert, dan zijn alle uitwendige middelen ter verbetering van de mensen ontoereikend.

Zo b.v. niet het handelsmidden (Kefalos), niet de vriendenkring (Polemarchos), niet de schaamtevrije mentaliteit van de polis (Thrasummachos), niet de compromissenmentaliteit (Glaukon), niet het opportunisme (Adeimantos)”. Het kwaad zit te diep.

B. Bibl. st.: P. Lévêque, *L' aventure grecque*, Paris, 1964-3, 366s. -- Steller staat verwonderd over de onmetelijke nawerking ('onthaal') van het Platonisme na Platon. Hij tracht, nu een schets ervan, een verklaring te vinden.

1.-- Het feit. -- Het Platonisme sluit van meet af aan een tegenstelling in: het is tegelijk wiskundig-nauwkeurige kennis en bewustzijnsverruiming ('verlichting'),-- én zakelijk-redenerend én mystisch; -- het is tevens dermate op insluiting afgestemd en 'rijk' dat de meest uiteenlopende leerstelsels er wortel in schoten.

1. In de Oudheid b.v. vertrekt het Aristotelisme van het Platonisme om het zowel om te vormen als te vervormen.

De "Nieuwe Academie" (opm.: sinds -265 (met Arkesilaos)) houdt probabilistische (opm.: enkel het waarschijnlijke is bereikbaar) stellingen voor, waarin natuurlijk Platon zelf zich moeilijk zou herkend hebben.

Het Neoplatonisme (opm.: 250/600) - de prachtige nabloei van het Hellenisme (opm.: na -320 komt de Laathelleense of Hellenistische cultuur op) - werkt vooral de ascetische (opm.: versterving begunstigende) trek van het Platonisme samen met de mystische opgang naar 'het ene' (dat God is) uit.

2. Wat nog meer treft, is het feit dat de grote spiritualistische religies van de Antieke wereld het Platonisme in zich verwerken. -- In de eerste eeuw na Christus b.v. waagt Filon de Jood (25/50), in Alexandrië, een synthese van de Platonische Academie en het Oude Testament. --

De Christelijke Kerkvaders (opm.: 33/800: Patristiek) zien in Platon de eerste graad van een 'wijsheid' die door de Christelijke Boodschap haar volkomenheid bereikt. De grootste Kerkvader, Augustinus van Tagaste (354/430), zou zichzelf niet zijn, had hij niet, voor zijn bekering, het Neoplatonisme als een soort geloof aangehangen.

3. -- De Middeleeuwen - zowel de Islam als het Jodendom en het Christendom - voeden zich aan het Platonisme.

4. -- De Renaissance - hoe paradoxaal ook - plaatst de "bevrijding van het denken" in het teken van het Platonisme.

2 -- De verklaring.

-- Indien de Platonische boodschap op het Westerse denken almaar door bevruchtend ingewerkt heeft, dan is dit, voor een deel, te danken aan het feit dat Platon aan het denken zelf een wonderlijk denklevens schepende vorm gegeven. --

1. Voor Platon hebben de denkers - Socrates uitgezonderd - zich in traktaten in proza of in didactische dichtwerken uitgedrukt.

2. Hij geeft die vorm op en sticht de wijsgerige dialoog, -- een gespreksvorm die een echte dialoog is,-- met echte personages. Zo zijn daar b.v. de onvergelykelijke Socrates - Platon' s leermeester en meer en meer Platon zelf - de grote Sofisten, zijn tegenstanders, de fijnzinnige jongeren met hun naïefheid en met hun grote belangstelling (...).

Een wereld waaraan niets ontbreekt, zelfs niet de lichtende aanwezigheid van de vrouw, in de persoon van Diotima (Opm.: Platon's Gastmaal 201 d). Een wereld waarin de Athener, de Spartaan, de Kretenzer met de vreemdeling zij aan zij leven. Waarin de nietige slaaf (die het vraagstuk van het vierkantsgetal moet oplossen) gesprekken voert met de vrije mannen die zich aan filosofische vrijetijdsbesteding overleveren.

Zonder dat degene die de tekst opstelt, op de voorgrond treedt, komt toch de waarheid, die in haar volledigheid aangetroffen wordt, geleidelijk te voorschijn, -- in het verloop van het twistgesprek waarin de tegenstander - volgens Socratische methode en deze op haar best - tot op het uiterste aan de tand gevoeld wordt.

Deze Platonische insluitingsmethode brengt met zich dat Platon, op de gevoeligste momenten, de mythe als het enige middel neemt om de ziel - die in het lichaam verzonken is - toe te laten in een gewaagde blik tot transcendente (= bovenzinnelijke) werkelijkheden door te dringen.

Alle tegengestelden komen in de platonische insluiting bijeen: van eventjes pootje baden in de Ilis(s)osrivier tot de in harmonie omwentelende hemellichamen, -- van een feestvierende vriendenkring tot de keiharde problematiek van de stadsstaat, -- van het gevoelvolle voor de geest roepen van de glimlachende schoonheid van de jeugd tot de gestrengeden van een verstorven leven.

Indien de grootmeester van de Academie eeuwen lang na zijn levensloop dermate heeft ingewerkt, dan is het doordat hij, in zijn dialogen, de hele fijnbesnaardheid van zijn geweten, de angst van zijn problematiek, de kracht van zijn streven gelegd heeft, die een wereld vertegenwoordigen die onbetwifelbaar de rijkste is die de Oudheid ons naliet". Tot daar de 'lofrede' van een historicus.

Dialogerende filosofie. –

Beginnen wij met een misvatting. V. Tejeras, *Nietzsche and Greek Thought*, Dordrecht/ Boston/ Lancaster, M Nijhoff, 1987, behandelt het vraagstuk of Nietzsche's Socrates wel degelijk in overeenstemming is met de Socrates van Platon. Wat Tejera zonder meer loochent.

Nietzsche's Platonduiding - het is een echte duiding in de zin niet van zinvatting maar van zinstichting - teert op een niet onderzochte Platon. Maar dit is slechts van zijdelings belang: steller stuurt aan op een dialogische duiding van Plato.

Tweede steekproef: Tejera zegt: --

a. Platon, als literator, vormt historische personages om tot literaire producten. Wat allang bekend is. Ofschoon er volgens kenners steeds een ware historisch echte kern aanwezig is.

b. Platon, zelfs wanneer hij Socrates laat spreken - zogezegd in zijn naam - geeft niet steeds zijn eigen denken weer. Zodat het moeilijk blijft de Platon eigen filosofie steeds met absolute zekerheid uit te puren.

c. De dialoogvorm heeft als resultaat niet een traktaat, maar een inzicht - een theoria - in wording. --

Opm.: -- Wat er voor de zoveelste maal op wijst dat Platon veelmeer Herakliteeër is dan gewoonlijk aangenomen wordt, doordat men hem a priori met een Eleaat vereenzelvigd. Platon, - aldus Tejera - is een aporetieker voor alles,-- niet de uitwerker van een gesloten systeem.

Tweede steekproef: -- Behalve Tejera als 'gezagsargument', is daar b.v. J. Klein, *A Commentary on Plato's Meno*, Chicago/ London, Univ. of Chicago Press, 1898 (1965-1).

Het werk is een commentaar op de Menodialoog (E.PL. 89vv.). -- Maar de inleiding is interessant: steller zegt dat wij Platon moeten lezen op dialogische wijze. De dialoog is geconstrueerd als een drama. Het dramatische is meer dan literaire inkleding (wat er een schijndrama zou van maken). Het van de grond komen van de theoria is letterlijk 'dramatisch', nl. zij is met de handelende personen en hun rijpingsproces verweven. Meer nog: Platon veronderstelt dat een "werkelijk goede" lezing van zijn dialogen zo verloopt dat de lezende zelf verweven geraakt in het dramatisch-filosofische denkgebeuren. –

Wat weerom meer Herakleitos dan Parmenides is: daarvoor is Parmenides te veel 'stasiotes', onveranderheids-minnaar.

Eenentwintigste steekproef. -- Het platonische esoterisme. (114/117)

“Het vanzelfsprekende afbouwen”. -- ziedaar het parool van een J. Derrida, die zeker geen oplossing brengt voor echte levensvragen, maar die wel leert ‘lezen’, -- teksten lezen.

Voorals legt Derrida er de nadruk op dat, wanneer men een tekst - literaire tekst, maar b.v. wetenschappelijke of zelfs filosofische tekst - leest, men moet letten op wat niet in de tekst verwoord wordt, maar toch die tekst ‘mede’ bepaalt: het vergetene, -- het verdrongene, ja, onderdrukte. Want dat uitgerekend verleent er soms de ware betekenis aan. -- Aan die vorm “werkelijk goed” lezen gaan wij nu doen.

Ter inleiding. –

“The creation of the Academy as a permanent society for the prosecution of both exact and human sciences was, in fact, the first establishment of a university”. (Encycl. Britannica, Chicago, 1967, vol. 18, 21).

De ‘akadèmeia’ zien als een proto-universiteit kan. Immers ‘wetenschap’ - in de stellige (positieve) en in de wijsgerige zin - was waarlijk een opzet van Platon. Dat blijkt uit het geheel van wat in deze inleidende cursus voorgaat. Ordetheorie en logica, ofschoon niet apart uitgewerkt, beheersen al te duidelijk het Platonisme.

‘Sun.ousia’ betekent “samen bestaan”.

Zo zegt Platon b.v.: “He tou theiou sunousia” het omgaan met al wat goddelijk is. Een gastmaal, ‘sumposion’, is één vorm van sunousia, samenzijn. Ja, het verwekken van kinderen geschiedt, volgens Platon, “in de vorm van intiem sunousia” (“Hè tè̄s paidogonias sunousia”, letterlijk: het samenzijn eigen aan kinderverwekking). -- Dit alles doet de betekenis - existentieel, ‘lebensnah’, levensnabij - aanvoelen. –

Welnu, de lessen die Platon gaf, werden als ‘sunousiai’, bijeenzijn - letterlijk: bijeenzijn - opgevat. Volgens een laat Neoplatoniker heeft Aristoteles die ooit studeerde aan de Academie van Platon, in die zin gesproken. –

De Zevende Brief bevestigt dit formeel: de Platonische student(in) studeert eerst en vooral individueel, maar niet zonder “innig samenzijn” met de ‘medestuderenden’, “zo dat de vonk van het inzicht overspringt” van de ene naar de andere studerende. –

Dit is een voorbeeld van de filia de zo gewaardeerde ‘vriendschapsband’ tussen mensen.

Het esoterisme achter de platonische dialogen. -

De term ‘esoterisch’ wordt uitgezegd van praxis en vooral leer die aan ingewijden voorbehouden zijn. Hij staat tegenover ‘exoterisch’ of ‘openbaar’ (‘publiek’).-

De stellingen van de Tübinger Schule hebben dit aspect van Platon actueel gemaakt sedert de jaren 1959/1963. –

Bibl. st.:

-- H.J. Krämer, *Arete bei Platon und Aristoteles* (Zum Wesen und Geschichte der platonischen Ontologie), Abhandl. Heidelberg. Akad. d. Wissensch., phil. - hist. Kl., 1959: 6, Heidelberg, 1959 (Amsterdam, 1967);-

-- K. Gaiser, *Protreptik und Paränese bei Platon* (Untersuchungen zur Form des platonischen Dialogs), Stuttgart, 1959;

-- id., *Platons ungeschriebene Lehre* (Studien zur systematischen und geschichtlichen Begründung der Wissenschaft in der platonischen Schule), Stuttgart, 1963.

-- Een uitstekend Frans werk, terzake is: M. D. Richard, *L'enseignement oral de Platon* (Une nouvelle interprétation du platonisme) Paris, Cerf, 1966.-- Vooral o.c., 7/15 (Préface) en 235/242 (Conclusion) geven een overzicht.

De School van Tübingen stelt volgende stellingen. --

1. Sinds altijd weet men dat Platon een louter mondeling onderricht gaf, waarin klaarblijkelijk meer en andere dingen gezegd werden dan in de geschreven dialogen. Op dat punt zijn de Faidon en de Zevende Brief duidelijk.--

2. Behalve Faidon 276a/e en Zevende Brief 344b/c zijn andere aanduidingen van in de Oudheid bekend. -- Samen met deze getuigenissen geven de toespelingen binnen de dialogen zelf aanleiding tot volgende stellingen.

2.1. Het nieuwe is dat de School van Tübingen staande houdt dat de wezenskern van de Platonische filosofie enkel in dat mondelinge onderricht aantrefbaar is, -- dat voor Platon dit orale onderricht het enig echte Platonisme bevat. Het is het origineel waar ... de geschreven teksten, als modellen, naar verwijzen.

2.2. Zoals Gaiser aantoont, zijn de geschreven teksten slechts ‘protreptisch’ (aansporend) en ‘parenetisch’, (aanmoedigend): zij lokken mensen naar de sunousiai, de lessen zelf. Zo wordt verhaald dat een Axiothea, een vrouw uit Flious, na lezing van Platon’s Politeia, als man verkleed naar Athene komt om Platon’s sunousiai bij te kunnen wonen (Themistios, Orat. 23).

De Tübinger Schule lokte hiermee een reusachtige discussie uit die én Platon en de hele Antiek-

Griekse filosofie in een ander daglicht stelt. De Antieke filosofie nl. is voor alles een mondelinge aangelegenheid. Zo b.v. waren de geschreven teksten er vooral toe bestemd om voorgedragen te worden. Zij werden luidop gelezen.

Thiasos.-- ‘Thiasos’, “luidruchtige groep die een offer t.e.v. een godheid viert (schreeuwend, zingend, dansend)”.

J.P. Lynch, *Aristotle's School*, Berkeley, 1972, beweert dat de filosofische scholen in de Oudheid ‘thiasoi’, religieuze genootschappen, waren.

-- G. Hanfmann, *Muses in: The Oxford Classical Dictionary*, Oxford, 1950-2, 583, beweert eveneens dat de Pythagoreeërs, Platon en Aristoteles hun scholen inrichtten in de vorm van thiasos ter ere van de Muzen, de godinnen van dichtkunst, letterkunde, muziek en dans, - later ook van sterrenkunde, filosofie e.d.m.. -- Wat Lynch bevestigt.

Mustèrion. -- ‘Mustèrion’ (Lat.: mysterium), iets geheimzinnigs. -- Meer bepaald: een religieuze viering die in het geheim, in gesloten kring, gebeurt. -- In *Sumposion* 210a beschrijft Platon de filosofie als een ‘mysterie’.

Wat zeker inhoudt dat zij iets is dat aan ingewijden voorbehouden is. -- Eén van de kentrekken van een ‘mysterie’ is dat de denkbelden en praktijken ervan nooit aan geschreven teksten worden toevertrouwd. -- Dat zou verklaren waarom Platon ook zo handelt.

“Als een verre weergalm van mondeling onderricht”. -- *Faidros* 275d/e zegt dat een geschreven iets “in alle richtingen heen rolt”. Inderdaad hij reikt ‘akroamatisch’ (= exoterisch) onderricht aan. “Als een verre echo” van wat mondeling en in gesloten kring gezegd wordt.

De ludieke Platon. -- Herlees nu E.PL. 84 (spel).-- Een literaire tekst opstellen is, voor Platon, *Faidros* 265c, 276b, “een spel t.e.v. de godheden”. Filosofische teksten voortbrengen is een behoorlijke en zelfs godsdienstige vorm van ‘vermaak’.

Zo is zijn *Timaios* een verhaal - op zich niet zonder waarschijnlijkheid - dat bedoeld is als de weergave van de geboorte van God-Kosmos. Iets in de aard, meteen, van een offer t.e.v. de godin Athene (*Tim* 26c).

Het lijkt op een sacrale viering (*Wetten* 644d) een tekst, immers, is én mimesis, nabootsing, én methexis, deelhebben, van “het goddelijk spel dat het ordenen van de hele kosmos was”.

Platon zelf benadrukt meermaals dat men zijn literaire spelen niet overdreven ernstig moet opnemen. Hij beschouwt dan

met ironie zijn eigen dialogen als een spel dat het vermaak der godheden in het scheppen van de wereld, weerspiegelt”. (P. Hadot, Préface, in: Richard, L’enseignement oral, 14).

Opm.: -- Tot daar een schets van de mening der Tübinger Schule, -- zonder haar ‘reconstructie’ van de zgn. “geheime leer” van Platon. Waarom zonder? Omdat blijkbaar die reconstructie zeer twijfelachtig is.

“Veel moeilijker wordt het wanneer men dat onderricht wil reconstrueren vanuit latere, geschreven getuigenissen die in vele opzichten historisch onbetrouwbaar zijn (vermengd met andere invloeden b.v.).

En helemaal betwistbaar wordt het wanneer men deze gereconstrueerde leer als de eigenlijke kern (“kwalitatief het belangrijkste”) van Platon’s filosofie gaat beschouwen en van daaruit de dialogen op een meer systematische wijze wil interpreteren”. (C. Steel, Literatuuroverzicht.-- (Neo-) Platonica, in: Tijdschr.v.Fil. 46 (1984): 2 (juni), 323,-- waar steller het boek van H. Krämer, *Platone e i fondamenti della metafisica*, Milano, 1982, -- een werk van de Tübinger Schule maar meer bijgewerkt, bespreekt.

Inderdaad: de reconstructie door de Tübinger mensen gewaagd, komt neer op een soort stoicheiosis, zoals wij ze uiteenzetten. Maar veel heeft men er niet aan, behalve ingewikkelde redeneringen. C. Steel, a.c., *ibid.*, zegt daarbij: “W. Wieland, *Platon und die Formen des Wissens*, Göttingen, 1982, heeft gelijk wanneer hij schrijft dat twee bladzijden uit een willekeurige dialoog meer filosofische inhoud bevatten dan alles wat men uit de indirecte traditie heeft weten te construeren”.

Besluit.-- Fr. Schleiermacher (1768/1834; de romantische hermeneutiker) was ervan overtuigd dat de dialogen de ware leer van Platon bevatten en was wars van de ‘esoterische’ Platon. Schleiermacher’s dialogische theorie komt eerder versterkt uit de twist rond de esoterische Platon.

Opm.: -- Ernstiger is J. Bernhardt, *Platon et le matérialisme ancien (La théorie de l’âme-harmonie dans la philosophie de Platon)*, Paris, Payot, 1971), waarin gestaafd wordt hoe Platon geëvolueerd is m.b.t. de Atomistiek (= ‘materialisme’), de Sofistiek en vooral Herakleitos’ begrip “harmonie der tegengestelden” (als basisinzicht dat het hele Platonisme enigszins in een nieuw licht rukt).

Studietoelichtingen 1.

Voorwoord (01/06).-- Modern en huidig onthaal.-- Antiek Griekse wijsbegeerte (alg. ontw./ logisch streng).-- Wijsheid. Het Christelijke Oosten. Sofiologische grondstructuur (pre-existent/ natuurlijk/ informatief/ normatief). Ontologie als die vier gezichtspunten samen.

1.-- De Platonische theoria (07/11).

Dankzij waarneming (scherp) tot doorzicht komen (vooropstellingen). ‘Doorzicht!-
- Historische toelichting (genetische methode van Platon).-

1. De Mileziërs.

2. De Paleopythagoreërs (‘theates’, Lat.: speculator, iemand die scherp toeziet om te begrijpen).

3 De Jongere Natuurfilosofen (Neo-Milezisch).

Platonische theoria: de aanleg ontwikkelen om ‘wetenschappelijk (= dialectisch) waar te nemen al wat is, zo dat men het begrijpt en verklaart. Vooral het ‘goede’ (het werkelijke en wel het werkelijk waardevolle) in de gegevens.

2.-- De Platonische theoria (12/16).

Het verschalkende element in de natuur.

1. De Eleatische methode (waarheid / meningen). Logica en dialectiek, Eristiek.

2. De Heraklische methode (de goddelijke wet van de tegengestelden, o.m. in het mensenleven). Kratulos, Platon’ s leermeester.

3.-- De Platonische theoria (17/21).

De tijdsgeest (ontaardende democratie; Kallikles; de Sofistiek).-- De ‘solist’ (‘intellectueel’). Protagoras van Abdera en Gorgias van Leontinoi (betoveringskunst).-- Zich doen gelden (rationaliteit in dienst van machtswil).

4.-- De Platonische theoria (22/30).

Socrates.-- Deugd, in definities vastgelegd o.g.v. inductie (steekproeven). Summatieve en amplificatieve inductie (Baconiaanse duiding ervan: proefondervindelijk; Anaxagoras van Klazomenai: experimentele methode).-- Socrates’ a-fortiori-betoog.

Signifische zijde. -- Socrates en de staat. Zijn aura.-- Genieten, ja, maar vooral gewetensvol genieten en daarenboven religieus onderbouwd. Dood van Socrates: Platon’ s radeloosheid sindsdien.

5.-- De Platonische theoria (31/37).

Waarheid (de zich tonende dingen zelf). Ontologie: de werkelijke werkelijkheid, bestudeerd in haar zinnigheid (waarheid).-- Intentionaliteit (subj./ obj.) bij Platon: het edele juk (het gelijke (origineel) door middel van het gelijke (model) . Dit in het licht van “het goede’ (= werkelijk waardevolle).

Studietoelichtingen 2.

6.-- De Platonische ordeningsleer (harmologie) (38/46) -- Het kapitteltje begint met een samenvatting van wat over theoria gezegd werd.-- Prent dit goed in uw geest (het is de samenvatting van Platon' s voorgangers en meteen een schets van zijn epistemologie (ontologie).-- Dialectiek is, streng genomen, én ordeleer én logica. In dienst van de theoria, het doorzicht in de werkelijkheid en de werkelijke waarde.

Kosmos (orde, schone (be- en verwondering uitlokkende) orde).-- App: model: fonetiek (klankleer) die de elementen/ onderdelen van alle elementen (verzameling) en van geheel de taal (systeem) onderzoekt.-- Vergelijkende methode. -- Holisme: alle/ geheel.-- Termen: eenheid/ getal; aantal (verzameling), geheel (systeem); -- stoicheion, element en factor.

Stoicheiosis (= ordeningsleer, factorenanalyse): én holistisch én hypothetisch tegelijk (bestanddeel en vooropstelling tegelijk). -- Ook de latere Platon (Paleopythagoreïsch). -- Archè, principium, beginsel.

7.-- De Platonische begripsleer (47/49).

Logica.-- Het begrip 'kuklos' (kring, rond). -- De aspecten: naam (= term)/ definitie (= begrip);-- 'afbeelding' (= exemplaar), dankzij steekproef. -- Wetenschap (doorzicht, ware mening), ziet die drie tegelijk. -- Boven en in dat alles de idee die weerspiegeld wordt én in de term begrip én in het exemplaar én in de wetenschap omtrent die twee.

8.-- De Platonische begripsleer (50/52)

Logica.-- De ideatieve methode.-- Appl. model.--

1. idee.

2.1. exemplaar (afbeelding),

2.2. ambachtelijk of artistiek werk. Bij te voegen: kunstenaarsmodel en ontwerp.--

Het begrip "Platonische idee": een objectieve werkelijkheid aanwezig in alle exemplaren ervan en die het patroon ervan bepaalt.

DNZ als informatie van processen, een goed voorbeeld van idee.

9.-- De Platonische begripsleer (53/56).

Logica.-- Wat is het schone. "Een mooi meisje". -- Synecdoche als ontwijkend antwoord van de Sofist.-- Formalisme. Conceptualisme. Logicisme. (Wiskundig).-

Popper. -- Abstractionisme (conceptualisme) (Russell). Wat is 'abstractie'? Zeker geen 'ideatie', die tot de idee, voor en boven maar ook in de fenomenen doorstoot.

10.-- De Platonische begripsleer (57/60).

Logica.-- De lemmatisch - analytische methode als ideatieve methode: 'goud' (Locke / Willmann). Van de nominale (woordelijke) naar de reële (zakelijke) definitie.

Studietoelichtingen 3.

11. - De Platonische begripsleer (61/68).

Logica.-- Identiteit van iets : erin, maar eigenlijk ook erboven en ervoor. Methexis, participatio, deelname (deelhebben). Transcendentie / immanentie. -- De 'afbeeldingen' ('exemplaren' van een hoge idee bouwen ze af (Platonisch deconstructionisme). Vico, John of Salisbury over "ideaal/ werkelijkheid". G. von Le Fort: zinnebeeld. Utopia, Ideologieën, Realpolitik. -- Terug naar John of Salisbury: thesis/ hypothesis .
De idee is een ideaal.

12. - De Platonische begripsleer (69/74).

Logica.-- Lichtleer (mystisch/ rationeel/ ethisch).-- Het Middeleeuws - Scholastisch driedelig realisme.-- Nominalisme/ abstractionisme/ ideationisme.-- Sneeuwkllokjes.-- Forma ante, in, post.-- De tien geboden als model.

13.-- De Platonische taaltheorie (75/77) –

Het wezen van de taal : iconisch of niet? De oertaal.

14. - De Platonische oordeelsleer (78/83).

Logica.-- Pindaros' oordeel. Naamwoord/ werkwoord op de zaak zelf afgestemd. - Platon: de zin (oordeel) heeft het over iets. - Identiteitsleer: samenvallen met zichzelf (totale id.), met iets anders (gedeeltelijke of analoge id.). -- logisch: indien, dan (de- en reductief) o.g.v. deelidentiteit of algehele identiteit. Het begrip 'zijnde' als identitief begrip.

15.-- De Platonische oordeelsleer (84/88).

Logica.-- Het restrictieve oordelen van Platon: één bewering roept de andere, tegengestelde, op. Matiging. Methode der tegengestelde hypothesen (Parmenides).-- Oppositionalisme.

16.-- De definitie - en indelingsleer (89/94).

Logica.-

1. Het definiëren als vaardigheid : met Menon over 'deugd(elijkheid)' praten vergt logische strengheid (het algemene der definitie vanuit steekproeven).

2. Het ethisch definiëren: deskundigheid zonder geweten is niet meer menselijk, is illusie,-- meer niets dan iets. "Kijk naar de dief". -- Opsommen : synoptisch/ diairetisch. Dichotomieën. Idee : ondefinieerbaar.

17.-- De Platonische redeneringsleer (95/104).

Logica.-- Archè, principium, beginsel, vooropstelling (hypothese).-- Wat iets beheerst, moet als hypothese vooropgesteld worden. Dan wordt dat iets begrijpelijk.

Fundationalisme.-- Het beginsel van noodzakelijke en voldoende reden of grond.

Taalkunde,-- meer nog: wiskunde als redeneerwijzen.